

Editorial

Traian Ștef

Modelul piramidei

Editorialul dintr-o revistă de cultură încearcă să racordeze partea estetică la vremuri, în ideea mărturiei pentru viitor asupra atmosferei culturale, politice, sociale în care au fost scrise și editate acele texte. Dar parcă în acest moment nu plutește prin aer nici o idee legată, ci doar o hărmălaie potențată mediatic și o ciudată flacără violetă.

Guvernul încearcă să fixeze o anumită agendă legată de reforma statului, dar totul este redus la derizoriu. Reducerea la derizoriu, ca și reducerea la absurd, sînt mijloace ale diversiunii folosite pentru abaterea atenției sau pentru distorsionare. E o tehnică veche, folosită și de Ali Baba în povestea lui cu hoții pe care i-a lăsat fără aurul din peșteră. Cînd unul dintre ei i-a descoperit casa și a făcut o cruciuliță pe poarta gospodăriei lui, a repetat cruciulița pe toate porțile din sat pentru a nu mai putea fi găsit. Așa se întîmplă și în politica românească: o idee este multiplicată în atîtea situații, încît ținta ei devine difuză și astfel va fi aruncată în derizoriu. Sau se mai poate întîmpla și invers: ca să fii sigur că l-ai omorît pe unul anume, îi omori pe toți, cum a făcut Irod.

Cu reforma statului e simplu. România funcționează încă în modelul comunist al piramidei, unde responsabilitatea este dată mai departe pe scara ierarhică de jos în sus și de sus în jos pînă își pierde conținutul. Soluția ar veni de la un management pe orizontală care ține de o nouă formă de stat proiectată, din cîte îmi aduc aminte, de Mihai Șora în perioada configurării unui program pentru Partidul Alianței Civice. Piramida națională era dezmembrată în mai multe piramide mici, în ideea unui stat civic unde responsabilitățile coborau pînă la asocierile firești și la individ. N-a fost să fie așa. La noi se plătește șefia după modelul doi cu sapa, unul cu mapa. La trei unul e șef de birou, peste doi șefi de birou e un șef de serviciu, peste doi șefi de serviciu e directorul, apoi directorul general și așa mai departe.

România comunistă și mai încoace cea de astăzi e construită după model militar. Nu au dispărut nici din limba română aceste automatisme: avem „unități” de învățămînt, culturale, sanitare etc., iar lucrătorii lor sînt „cadre” fără identitate. Același model comunist funcționează la sindicate. Șeful de sindicat dintr-o „unitate școlară” are o jumătate de normă, iar întregirea salariului se face

nu din contul sindical, ci de către Ministerul pichetat, ca altădată la șeful de partid. Doar că acum sindicalistul e împotriva, iar atunci era „curea de transmisie“.

Un management pe orizontală presupune în primul rând descentralizarea. Dar nu sînt eu cel mai potrivit pentru astfel de proiecții. Ce să fac însă dacă din aer nu prind nici o idee care să miște un pic atmosfera culturală. Facem cu toții, vorba doamnei Ileana Mălăncioiu din titlul interviului pe care îl publicăm în acest număr, exerciții de supraviețuire. Tocmai cînd îmi puneam problema temei acestui editorial colegul Miron Beteg mi-a semnalat un editorial al lui M.G. Samarineanu din numărul 1 pe 1944 al „Familiei”. Redacția se mutase la București, iar „Familia” apărea ca „revistă a Asociației Scriitorilor Români din Ardeal”. Zice redactorul-șef de atunci: „Trăim în refugiu. Și ne zbatem amar pentru a putea învinge obstacole inerente unor vremuri mai presus de orice dârzenie, fie ea chiar macedoneană. Împrejurările ne-au fost potrivnice și ca națiune. De aceea a trebuit să ne plecăm capul, acceptând temporar, ca o fatalitate, ruperea din trupul Țării a atîtor provincii”. Apoi, mai departe, cu speranța întoarcerii la Oradea: „De acolo, de la Oradea, revista «Familia» își va putea continua senină drumul crestat de Iosif Vulcan și pîrtia trasă de M. Eminescu și Octavian Goga. Acolo, în încăperile unei redacții pe care am fost nevoiți să o părăsim cu întreaga gospodărie administrativă, ne așteaptă ocrotitoarea oblăduire a duhului harnicului fondator și o tradiție care nu a fost desmințită. Acolo ne așteaptă blajina masă a bihorenilor, mîndră de ceea ce a însemnat în trecut «Familia» pentru ea, înțelegătoare pentru faptul că am părăsit-o atunci cînd tot ce era intelectual românesc trebuia să plece și răbdătoare în a ne aștepta înapoierea”.

Samarineanu visa frumos, dar mai avea să editeze un singur număr, în februarie. La București au rămas visurile sale și „întreaga gospodărie administrativă” pentru că „Familia” urma să apară într-o nouă serie abia în 1965. Scepticismul visului său se întemeia pe însăși proclamația lui Hitler : „După cum a spus și Fuehrerul Adolf Hitler în proclamația sa de anul nou, ne așteaptă un an de grele încercări. Poate zilele viitorului să fie însorite. Pot fi însă întunecate. Pentru a putea reînvia, zeul Marte poate că ne rezervă încă pătimiri”. Și i-au rezervat, dar nu din partea ungușilor („Familia” apăruse, totuși, la Pesta, în 1865), ci din partea alor noștri cărora nu le mai păsa de drumul crestat de Vulcan și pîrtia trasă de Eminescu și Goga. Dîrzenia „macedoneană” nu-i va mai fi de folos pentru că nici visul „fuerehrului” nu se va împlini (dacă nu era o trimiteră pentru cenzură, în sensul rezistenței noastre cu capul plecat).

Pe noi ce pătimiri ne mai așteaptă? Blajini sîntem, dîrzenia macedoneană sa stins prin închisori și canale și e astăzi aproape interzisă de lege... Depunem, totuși, coroana recunoștinței pe mormîntul lui Iosif Vulcan, dar cu mai puțin fast decît își închipuia Samarineanu : „...Și atunci, la Oradea, revista «Familia» își va sărbători cu tot fastul cei 80 de ani în cari pășește la 1 Ianuarie 1945, depunând coroana recunoștinței pe mormîntul lui Iosif Vulcan din cimitirul Olosâg.”

Poemul imperial

Adrian Popescu

Deja, dar încă nu...

1.

Deja, dar încă nu-i deplină vremea sa,
Deși el stăpânește și vremea și răgazul,
S-a desfăcut de sine, atunci. Acuma s-a
Furișat aproape, îl simt, încercă ușa,
El vine, a venit, se simte-aici talazul
Ce mătură și strânge scânteia și cenușa.

Dă-mi mintea care cerne sfântul cumul
De timpuri măcinate: Stăpânul ia uiumul.
Ce lostriță, undină, ori poate știmă, vidră,
Se poate strecura cu trup de fum,
Din timpul care curge în clepsidră,
În timpul ce nu-i floare, doar parfum?

Prezență mai prezentă ca oricând,
Eternitatea, plinul-ochi, pleroma,
Le simți, chiar dacă încă n-au venit,
Deși El a venit deja, nemaiplecând,
Precum în urbea sacră, Roma,
Ești la izvoare și ești la sfârșit.

De clipă desfăcut, citește clipa,
Nu te pripi, nu pregeta, dă zor,
Și dibuie-o intrare, unde aripa

Ce te conduce fâlfăie ușor...
De ea, tu ține-te, biet muritor,
Citește crucea, scrijelită-n for.

Plină de toate-i, însă, nu deplină,
Această vreme unde suntem prinși,
Ca fluturii în jilăveala din grădină,
Popoare, continente, rase, inși,
Noi așteptăm un timp ce va să vină,
A și venit: Împărăția de Lumină.

2.

Măduva timpului a început să crape,
Se umflă tot mai tare, ca o spumă,
Ce crește din interior, tot mai aproape
De punctul unde coaja ce-o sugrumă
Va exploda, cu stele, nove, căi lactee,
Eonul vechi peste puțin se-ncheie.

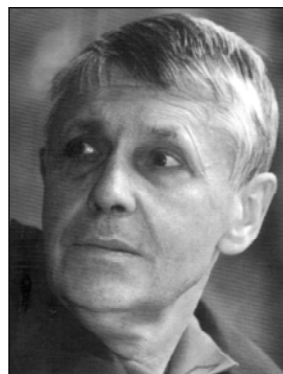
Noi, între două lumi, dar necontrare,
Cea veche nu s-a stins de tot,
Cea nouă-i numai răsărit de soare,
Deasupra mării, ce-o străbați înot,
În zori când totul e iluminare,
Dar Ziua zilei încă nu-i pe rod.

Ca via, care scoate dulci lăstari,
Și pe balcoane strâmte, prin orașe,
Se simte Vremea, pașii tot mai mari
Se aud cum bubuie, pe vechi făgașe,
Deși noi nu-i gustăm, ciorchinii tari,
Cu seve noi, au prins să se îngrașe.

Se coc la focul dintre două timpuri,
Ciorchinii grei ai vinului ceresc,
Sub raza unor alte anotimpuri.
În altă lume, de pe-acuma cresc...
Se-apropie. E-aici, aproape bate
Cel care-nnoiești tot și toate...

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

„Ai în față un munte majestos”

Pentru dosarul Amarului Tîrg: un personaj din romanul Luciei Demetrius, *Tinerețe* (1936), Vladimir Lascăr: „Are ceva de sublocotenent de Târgu-Jiu. Drept, provincial, satisfăcut și cazon”.

*

Sunt surprins de un lucru. De ce admiratorii frenetici ai Geniului Carpaților, cei ce i-au proclamat genialitatea vociferînd sau trăgînd-o în versificația adulării celei fără de limite, nu i-au preluat și rostirea specifică, socotind-o o inovație lingvistică și ea genială? Mă mir că acești literați, începînd cu Adrian Păunescu, Corneliu Vadim Tudor, Dumitru Popescu-Dumnezeu, nu spun / scriu: *municipiu, schimb, schiță, interesili, pretenia* ...Curaj, domnilor! Urmați-vă idolul pînă la capăt!

*

Un polemist lipsit de delicatețe, acolo unde bunul simț cere delicatețe, nu e, oricîte argumente ar produce, suficient de convingător.

*

Cît de consistentă e, uneori, reputația de „înalță intelectualitate”, „finețe”, „subtilitate” a unui autor, ne-o dovedește limbajul, să zicem de rezervă, al lui C.Țoiu, care nu pregetă a scrie așa: „ca să vezi de unde sare iepurele. Dintre nădragii lui Moș Rațiu. Deși e clar că-l trage pe sîrmă a-rendașul... Mai întîi, acest ton cronicăresc, luat la mișto”. Nu intenționăm a-l lua „la mișto” la rîndu-ne pe reputatul romancier, consemnăm doar, ca să zicem așa, densitatea ideii polemice, turnate în formula elegantei intelectualizări: „Aflăm în ultimul moment că celebrul pitic basarabean de laercul din Bălți (acesta ar trebui să fie Paul Goma! n.n.) a borît din nou peste confrăți pe *Gaura* din dos a *Cotidianului*. După cum se vede, *goma se-ngroașă*... Și noi, care ne făcuserăm iluzii... Anume că multagitatul gnom, zis logică, zis depresilă (*sic!*) ori țacălie, nu

Gheorghe Grigurcu

s-ar mai da mare și ar sta la locșorul său. Nu credem însă, orișicât, că dejecțiile pomenite, rîgîielile, cazna sa de a supraviețui literar, ar putea fi alimentate direct din haznaua sa personală, băgînd de astă dată pînă la fund linguroiul. Dar dacă altă substanță nu e...”. Ah, substanța! Noroc că sub pana d-lui Țoiu e... alta!

*

Piuitul celor două mici păsări din bucătărie, un pui de găină și unul de rață, abia ieșiți din ou. Geneza interpretată pe gîtlejul lor fraged.

*

Plouă mereu. E, în Amarul Tîrg, un septembrie exasperant de ploios. Prin ploaie, natura se înduioșează de sine, se autocompătimește aidoma oricărui captiv fără speranța evadării.

*

Teama de asfixie mă face a presupune că într-o încarnare anterioară am murit sufocat...

*

Cîteodată, mici întîmplări te îndeamnă încotro s-o apuci, te îndrumă ele însele cînd mintea tace obosită, încețoșată. În astfel de clipe ești recunoscător hazardului care se dă la o parte ca o perdea, dezvăluind grija Lui cu o atît de îndurătoare simplitate îndreptată asupra-ți.

*

Te rogi nu spre a te ridica deasupra ta, ci spre a descinde în adîncul tău. Nu spre a te părăsi, disprețuitor, ci spre a te regăsi așa cum te-ar putea regăsi El.

*

Îți propui să scrii ceva și constăți că iese altceva. Nu neapărat un rebut. „Să vedem ce iese”, obișnuia să spună, în ședințele redacționale ale *Vieții Românești*, Gheorghe Pituț, cînd i se cerea un text. Nu strică să avem uneori încredere în infidelitatea scrisului ca-ntr-o fidelitate mai adîncă.

*

Sentimentul că nimeni nu are nevoie de tine, că nu interesezi pe nimeni în mod real. Încerci a-l analiza cu sînge rece, dar e posibil așa ceva? A fi util credeai că este sensul nașterii tale, sensul său cel mai adînc. Constatînd că nu mai interesezi pe alții, te stingi pe plan moral, încet, prozaic, așa cum privești pereții igrasioși ai odăii tale, așa cum auzi pașii vecinului pe scară, așa cum îți percepi durerea trupului reumatic. Inutilitatea e o moarte difuză, relativ blîndă, căci se petrece încă în sfera ra-

„Ai în față un munte majestos“

porturilor tale cu lumea și nu a celor cu Dumnezeu, adică a raporturilor cu tine însuși, căci identitatea ta reală e ambasada, în tine, a lui Dumnezeu.

*

Orgoliul: „Cine se subestimează, nu e în stare să trăiască singur” (Balzac). Singurătatea e asemenea unei avalanșe. Pornită din împrejurări minore, ea crește neconștient în cădere, devine măreț-dezastruoasă. Fragilitatea n-ar putea-o susține. Spre a nu fi tentat de moarte, solitarul își arogă orgolioasa *dimensiune* a catastrofei pe care o adăpostește în ființa sa.

*

Singurătatea: o catastrofă lentă, aidoma unei avalanșe, erupții, explozii filmate cu încetinitorul.

*

Thomas Mann: „Țările care acționează cu jumătăți de măsură nu sunt lovite decît de jumătăți de catastrofe și sunt incapabile de un destin adevărat”. Ce să mai spunem de oamenii care acționează cu jumătăți, sferturi, optimi etc. de măsură, invocînd cu habotnicie Destinul?

*

Aud că Ov. S.Crohmălniceanu, acea vulpe sâstisită a criticii românești, a dobîndit o substanțială pensie din partea statului german, ca o „răscumpărare” pentru faptul de a nu-și fi putut face, sub regimul de dreapta din România, studiile în domeniul literaturii. Totuși, parcă a devenit inginer, nu? Stau și mă întreb: oare nu s-ar cuveni ca dl. Crohmălniceanu și alții cîtiva, *ejusdem farinae*, să plătească, ei, daune celor cărora, prin scrisul lor „realist-socialist”, cu caracter inchizitorial, le-au adus enorme prejudicii? Celor care, din pricina propozițiilor lor de osîndire, investite cu putere oficială, în fața cărora nu se putea crîcni, n-au putut publica ani îndelungați și au ajuns uneori în temniță sau în surghiun? Celor care, huliți și ostracizați în numele Partidului omnipotent, și-au stricat viața?

*

În raport cu cele de mai sus: miopia unor optzeciști, care nu găsesc altceva mai bun de făcut decît să-l celebreze pe astuțiosul Ov. S. Crohmălniceanu ca pe un dascăl-model, ca pe un mentor. Situație hilară. Nu poate fi vorba în nici un caz de o lipsă de informație elementară la niște inși bine școliți. Și atunci? Am impresia că e doar manifestarea unui snobism, care constă în suprimarea legăturilor cu predecesorii, în cultivarea unui dispreț față de tot ce depășește clubul generaționist.

Gheorghe Grigurcu

Scandalul sărbătorii cu pricina nu reprezintă decît o formă de refuz acut al trecutului, prin reducerea lui la absurd.

*

Întîlnesc, sub pana lui Alexandru George, următoarele cuvinte: „Nu mă pot hotărî la o explicație deoarece nu cunosc situația și sentimentele scriitorilor mai tineri. Dar, pe cît o pot bănui, îmi vine să admit mai degrabă indiferența, căci aceasta, îngemănată cu disprețul, caracterizează poziția ei (a generației tinere -n.n.) față de toți cei care o depășesc ca vîrstă. În mod curios, de altminteri, vocații cu adevărat critice se dovedesc rare printre cei afirmați în vremea din urmă”.

*

Neluînd în serios contextul literar, nombriliștii optzeciști se joacă, din cînd în cînd, cu personajele acestuia „de-a baba-oarba”. Uneori, legați la ochi, se întîmplă să-l prindă în brațe pe Ov.S.Crohmalniceanu și să se bucure de acest accident ca de o victorie.

*

Adrian Popescu și Ruxandra Cesereanu îmi solicită, prin telefon, „Cîteva impresii asupra Clujului literar”, pentru un ziar local. Iată ce-a ieșit: „Clujul literar este pentru mine, la exact patru decenii după ce am fost nevoit a-l părăsi, Clujul lui Ion Agârbiceanu, Eugeniu Sperantia, D.D. Roșca, Liviu Rusu, Henri Jacquier, Ion Breazu, dar mai presus de toate al lui Lucian Blaga, pe care am avut privilegiul și bucuria de a-l cunoaște îndeaproape. De asemenea Clujul steliștilor, căutați cu juvenilă înfrigurare, în cuibul lor redacțional de pe strada Horea, dintre care-i pomenesc pe cei care nu mai sunt între noi: orgoliosul A.E.Baconsky, discretul ironic Aurel Gurghianu, fugosul Leonida Neamțu și, nu în ultimul rînd, neuitatul risipitor de sensibilitate poetică și omenească, Victor Felea. E suprapunerea unui timp deja istoric cu o vîrstă și a unei vîrste cu o utopie. N-aș dori să tulbur nici istoria pe care mi-a fost dat a o surprinde, nici utopia ce m-a însoțit, insistînd asupra decepțiilor pe care mi le-a produs urbea, la un moment dat, cea mai iubită dintre toate, dar oare e cu putință așa ceva? Dezamăgirile s-au multiplicat - unele sunt proaspete, căci datează chiar din anul în curs (1998) - conturînd, implacabile, o altă istorie ce m-a exclus. Utopia a devenit o antiutopie. N-am fost vrednic o viață a deveni cetățean al Clujului și, n-am încotro, încerc să mă împac cu gîndul. Fără a urmări neapărat a fi rău (rog a nu se interpreta acest cuvînt ca o aluzie la importantul poet Aurel Rău, chiar dacă visez uneori că revista debutului meu, *Steaua*, e condusă de importantul poet... Aurel Bun), nu pot a nu constata o „pedeapsă” ce s-a abătut

„Ai în față un munte majestos“
asupra trufașei cetăți, în tot mai mare măsură stăpînită de oportunism, pasivitate, mercantilism, național-comunism. Nevoind, totuși, a mă „răzbuna” în niciun fel, mă rog pentru sufletul Clujului, odinioară nespus de drag, care sper să renască în conștiințele tinere, în conștiințele și condeiele celor ce au acum vîrsta pe care a avut-o subsemnatul cînd s-a despărțit dureros de Cluj ca de-o amintire trăită anticipat”.

*

„A povesti evenimentele înseamnă a face cunoscută opera numai prin libret; dacă aș scrie însă un roman, aș încerca să diferențiez melodiile succesive ale zilelor” (Marcel Proust). Nu cumva aici se află mai curînd doctrina jurnalului? Căci jurnalul diferențiază prin definiție zilele, acele melodice unități irepetabile, așa cum s-ar cuveni să fie (și poate că sunt) toate componentele vieții noastre, care nu mai pot fi reluate nicio dată în chip identic.

*

Cred că o aserțiune a lui Stendhal poate fi citită invers, adică: nimic nu se poate dobîndi în singurătate, în afară de caracter.

*

Fac parte dintre cei înclinați a socoti publicarea deliberat postumă a memoriilor, amintirilor, jurnalelor drept o lașitate. E o fugă nu numai de confruntarea cu contemporanii, atacați, s-ar putea zice, pe la spate, ci și de propria ta conștiință, emițătoare de judecăți, de impresii și analize, căreia nu-i acorzi suficientă încredere. Aceasta din urmă e lăsată în părăsire, aidoma unei ariergarde, în cazul unei retrageri precipitate. Neacordîndu-i-se puțința unui dialog cu cei vizați, nu i se acordă nici condițiile unei apărări reale. Așadar o cruzime (Montaigne definea lașitatea drept „mama cruzimii”).

*

Proverb ușor adaptat: la caracterul lăudat să te duci cu sacul spart.

*

Ai în față un munte majestuos, de un albastru diafan, făurit parcă din pasta ideală a norilor, care-ți taie răsufarea, pe care nu poți decît a-l admira. Cercetează-l de aproape. Vei avea adesea dezagreabile surprize. Vei constata că e poluat, vei da de vaste terenuri despădurite, de rîpi goale, sinistre, vei fi amenințat de lunecări de teren. Nu e mai convenabil să-l contempli precaut, de la distanța iluziei?

*

Renumerele, în opinia lui Francis Bacon: „rîu care ține la suprafață lucrurile ușoare și umflate, iar pe cele grele și solide le îneacă”. Ți-a fost

Gheorghe Grigurcu

dat, vai, a privi nu o dată asemenea rîuri părelnic împlinite prin veselia frivolă a mărunțișurilor pe care le poartă pe unde.

*

Uneori intuiția Destinului precede desfășurările existenței, alte dăți le succede. Destinul meu aparține categoriei secunde. Cu toate că e așa cum e, mi-a îngăduit inițial bucuria luminii confuze, neștiutoare din fața lui, acea nelămurire zeiească a lucrurilor din care ai simțămîntul ne-bun că nu poți prinde contur individual, fiindcă te confunzi cu euforia ei de început de lume.

*

Suferința sfîrșește în nădejde *prin sine*. E o nădejde deghezată ce-și ascunde inensitatea prin aparențele eșecului. O nădejde ca un secret nucleu al oricărei suferințe. „Suferința aduce răbdare și răbdarea încercare, iar încercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează” (Origene).

*

A propos de vorbele lui Origene. Cum să rușineze nădejdea? Dar mai ales cum să rușineze deznădejdea?

*

Cît de rușinat am fost! Părăsisem Clujul, la finele anului 1958, dîndu-mi seama cu amărăciunea unei vîrste tinere că promisiunile poetului Aurel Rău, devenit în acel moment redactor șef al revistei *Steaua*, de a fi angajat redactor al acestui mensual la care colaboram, nu se împlinesc. Nu aveam serviciu. Nu știam ce voi face în viață. Oradea mi se părea deja un Purgatoriu, deși nu realizam ce păcate cumplite săvîrșisem. O vagă consolare: A.R. mi-a propus „să ținem legătura” în vederea continuării colaborării mele la revista clujeană: „telefonează-mi interurban, cu taxă inversă!”. Urmîndu-i îndemnul, o voce mi-a răspuns de la redacție: „un moment, să-l întreb pe șef”. Apoi: „nu acceptăm convorbiri cu taxă inversă!”. Ani în șir, n-am mai fost publicat în *Steaua*...

*

Poate că supraviețuiești doar fiindcă umanitatea se compune pentru tine tot mai mult din morți decît din vii. Poate că ai datoria imprescriptibilă de a-i mai ține un timp la suprafață.

*

Scrii despre lucruri pe care le-ai trăit, nădăjduind, totuși, să surprinzi netrăitul, increatul, Neantul carele pe toate le cuprinde.

S.P.M.D.R.*

Al. Cistelecan

La sfilata delle donne moldave

Dacă nu ei, cu siguranță va fi crezut că altora subiectul le va părea cam anormal, de nu exotic eminent. Căci altminteri nu văd de ce-a trebuit să-și facă Aliona Grati atîta curaj introductiv pentru a vorbi despre poetesele basarabene din anii '20-'30 ai veacului trecut (în *Privirea Euridicei. Lirica feminină din Basarabia. Anii '20-'30*, Institutul de filologie al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 2007); de ce, adică, așa n-ar fi fost un subiect la fel de legitim ca oricare altul?! Dar uite că n-a bănuțit rău de vreme ce pînă și cronică gentilă a lui Grigore Chiper (din *Contrafort*, nr. 6/2008) insinuează – e drept că-n pozitiv – un fel de ezitare tradusă în concesie: „cred – zice el – că poate fi adoptată și o astfel de optică în cercetarea fenomenului literar, dar care nu poate avea o semnificație și un impact mai mari decît o analiză tematică sau generaționistă”. Devine că astea sînt, oarecum de la sine, lucruri de impact mic și semnificație mărunță, indiferent de ce-ar face exegetul cu ele. După mine, ca să-l îngîn pe Chiper, mai multe depind de exeget decît de subiect și de perspectiva abordării. Iar ca exeget Aliona se poartă bine: e scrupuloasă, e analitică, e dreaptă la judecări, poate chiar severă, deschisă tuturor căilor interpretative (de „deschidere hermeneutică” vorbește și Dan Mănuță în *Convorbiri literare*, nr. 3, 4/2009) utile propriului demers și cu o privire critică generală care nu privilegiază fenomenul cercetat, ci doar îl așează unde trebuie și în relațiile care se cuvin. Dar cu ceva conștiință vinovată a început Aliona. Și chiar și cei mai amici comentatori au ținut să marcheze oarece culpă de interes. Iată, bunăoară, cît de tandru o mustră Adrian Dinu Rachieru (într-o cronică amplă, ce cuprinde un inventar complet al cărții – ceea ce ne scutește de multe)

* O să mă întrebați însă : ce înseamnă S.P.M.D.R.?... S.P.M.D.R. înseamnă *Societatea protectoare a Muzelor Daco-Romane*

Al. Cistelecan

în *Bucovina literară* (nr. 8-9/2009 și urm.): „i-am putea reproșa, în surdină, amicalmente, interesul pentru acești autori minori”. Desigur, de ce nu?! Dar de ce da?! Aliona Grati ține să repare ceva nedreptăți – măcar de cunoaștere, dacă nu de interpretare și evaluare – și să readucă în memorie un segment literar ca și rejectat. Peste bieteles poetese basarabene istoria – și cea literară – a trecut cu tăvălugul; ele (cu o excepție) nu mai apar nici în dicționare, darmită în dezbateri. La cei mari nedreptățile se îndreaptă cumva de la sine; pentru cei mici e nevoie de inițiativă și de scrupul istoric.

Pledoaria

Să vedem însă mai întâi cum își rezolvă Aliona culpa de excentricitate și complexul de vinovăție exegetică; cum, adică, își legalizează subiectul și ce pledoarie ține pentru el. Deși, la drept vorbind, n-ar mai fi fost cazul. Trăim de atîta vreme într-o cultură exhibiționistă și de taclale, iremediabil feminină, așa încît interesul de arheologie pentru feminitate, ori de care ar fi ea, inclusiv literară, e naturaliter pe agendă. Asta și fără campaniile feministe. Nu poate fi ceva extravagant, într-o lume nici măcar de femei, ci de țate rezolute. Și se-nțelege că țatele de azi nu-s – oricum, nu în primul rînd – de genul feminin.

Două rînduri de justificări își găsește Aliona: primul rînd e, cum ar veni, de natura faptelor (e vorba, totuși, de un raid de istorie literară); celălalt – teoretic, problematic. Faptele-s evidente, nu pot fi negate (poate doar relativizate). Primele poetese basarabene, zice autoarea, „întemeiază o tradiție” (p. 4); asta, vor-nu vor, ca orice pionieri. E un merit, firește, dar nu o calitate; un merit de întîmplare; dar de întîmplare norocoasă, mai ales că o întemeiază „fără dezbateri teoretice”, natural, spontan. Meritul de noroc urcă însă îndată spre cel de calitate, de vreme ce „fenomenul este mărturia unei certe sincronizări” (idem; am impresia că aici „certe” e cu sensul de la Maiorescu, cu înțelesul de „oarecare”); nu contează dacă această sincronizare e una programatică (ea e, oricum, zice Aliona, „tardivă”, deși nu știu cum încapă întîrzierea în sincronizare!), sau tot una spontană. Și ea e de natura faptelor. Al treilea fapt nu e (nu neapărat) meritul protagonistelor; el ni se datorează nouă, fiind vorba de „un fenomen mai puțin elucidat de critica literară de la noi, considerat neimportant” (idem). E un fapt care impune o datorie: datoria de elucidare. Și nu știu dacă cineva care-și asumă o datorie merită muștrat, oricît de prietenește.

Restul pledoariei e „teoretică”, problematică. Ea dezbate dacă există ori nu „lirică feminină”. E o dezbatere succintă, dar eficientă. O

dezbatere care nu se complică. Aliona nu echivalează „lirica feminină” cu poezia scrisă de femei, dar această parte a dezbaterii e lăsată, de nevoie, pe altădată. Firește, dacă poezia e o artă *de anima*, ea are mult de-a face cu feminitatea arhetipală. Iar cum *anima* produce întreg aparatul numinos, devine că poezia are chiar prea mult de-a face cu ea. Dar acum, în lucrarea Alionei, nu e timp pentru a detalia cauzalitățile și determinările acestea de profunzime. Destul, crede Aliona, că există un specific al poeziei feminine (adică, aici, strict a celei scrise de femei), marcat în primul rând de persistența sentimentului, de „o eternă ancorare a lirismului feminin în romantismul incipient” (p. 5). Titlul cărții e seducător, dar nepotrivit. Euridice nu e poetă; poate e mai mult de atîta, dar nu e asta. Iar dacă-i credităm pe grecii care au inventat-o și care credeau că sufletele mergeau la reciclare întorcîndu-se la condiția de arhetip, deci cu memoria ștersă, n-avem ce ne mira că Euridice are privirea goală. Ea e așa cum a văzut-o Rilke în *Orfeu, Euridice, Hermes*. Cred că Aliona se străduiește exagerat (deși preț de doar cîteva rînduri, pe p. 6) să inventeze privirea comunicativă a Euridicei. Nu-i mai incitantă ca enigmă desăvîrșită?! Metafora „Euridice”, introdusă în concept, poate complica lucrurile pînă la confuzie. Pledoaria conceptuală trece în revistă cîteva poziții teoretice în raport de fenomenul și de conceptul de lirică feminină. Unii-s pentru, alții-s contra. Cea mai contra e Ana Blandiana, care zice că nu există decît „poezie sau non-poezie”. Aliona pare ușor inhibată de peremptorietatea Anei Blandiana, care, de fapt, nu răspunde la întrebare, ci zice doar că nu-i importantă și că poetul se desexualizează. Poate că va fi avînd el, poetul, ceva condiție angelică, dar de vreme ce cuvintele sînt sexuate nu știu pînă unde ar putea merge exorcizarea de sine. Nu foarte departe. (Și chiar dacă ar merge, tocmai, cu cît ar merge mai departe cu atît ar fi mai relevant ca exercițiu de refulare; iar refulatul, se știe, face una și bună: se întoarce). Așa se și face că temeiul de sex al poeziei a fost identificat de toate orientările care au umblat mai prin adîncimile eului. Pe ei, pe psihanalisti, pe psihocritici, pe analiștii imaginarului se sprijină și Aliona, convinsă că „feminitatea trebuie căutată în structurile de adîncime ale textului literar” (p. 15). Asta, firește, chiar și atunci cînd e exhibată, nu doar atunci cînd e ascunsă. Numai că tocmai aici e problema. Ce „structură de adîncime” la Liuba Dimitriu, Olga Vrabie și celelalte?! Ce „mitopo(i)etică” la niște biete versificatoare?! Fetele astea dispar de îndată ce le pui în față un astfel de concept. Noroc însă că există și mărci de suprafață ale feminității și că basarabencele sînt la fel de sentimentale, de pudice și de suferitoare ca toate poetesele de început. Pentru feminitatea lor nu-i nevoie de aparat

hermeneutic; se vede în fiecare atitudine, de la suspine la adorație. E o feminitate imediată și etalată imediat.

Parada

Grosul cărții e consacrat paradei poeteselor. Cum Adrian Dinu Rachieru și Dan Mănuță au urmărit pas cu pas defilarea, mă voi opri doar asupra unor puncte. Nu neapărat mai delicate, dar de oarece relevanță. Firește că privilegiata paradei e Magda Isanos (dar îi sună cuiva în regulă „isanoscian”, cum tot zice Aliona?!), beneficiara unei adevărate monografii (reluată, de altminteri, după ediția din 2004 – *Magda Isanos. Eseu despre structura imaginarului*). Exegeza e de virtuozitate, unind firul cronologiei cu configurațiile simbolice și cu izomorfiile imaginarului; motivele simbolice sînt prinse cu plasa în serii convergente de semnificații iar investigația coboară pînă la principiul material – acvatic – al imaginarului și la infr-analiză; totul într-o pledoarie de coerență, de unitate, ca să răzbată la o adevărată „mitopoetică a feminității”. Nu-s semne de exagerare interpretativă și evaluativă pe acest traseu, ținut în strînsă cooperare cu exegeții precedenți. Concluzia e, poate, corectă, chiar dacă ușor apoteotică: „Poezia Magdei Isanos instituie în literatura română o nouă «convenție» a feminității” (p. 126). Deci nu chiar o nouă paradigmă, dar nici departe de asta. Dar care-i „noua convenție”? „Lucrul ce deosebește poezia Magdei Isanos de creația celorlalte poete ale timpului este ieșirea din cercul îngust al egocentrismului, modul în care ea echivalează problemele personale cu cele ale universului”, zice Aliona (idem). Nu-i exclus; numai că sînt cel puțin două moduri de „echivalare”: unul care reduce universul la sine, celălalt – dilată eul la univers. Toate poetesele fac asta – și încă cu multă aplicațiune și compasiune, și de sine și de lume. Deosebirea e de artă (care celorlalte le lipsește), nu de modalitate. La registrul atitudinilor Magda nu-i diferită; valoarea o deosebește. Cum ar veni, după Ana Blandiana, ea scrie poezie; celelalte – non-poezie.

E drept că spre această concluzie se vine oarecum în linie dreaptă, cam toată analiza și interpretarea de pînă la ea mergînd evident în favoarea ei. Aliona o scoate pe Magda din ciclul biografic, al poeteselor care și plîng direct viața, lăudînd-o pentru „proiectarea în imaginar a experiențelor sale” (p. 43) și pentru că operează o mutație în confesiunea fictivă. Transpunerea în imaginar înlesnește depersonalizarea și identificarea cu un eu universal; iar de aici pînă la convertirea sensibilului în spiritual nu mai e mult. Asta zice Aliona că se întîmplă în poezia Magdei:

„Sensibilul se convertește în supra-sensibilul universal, devenind ceea ce s-a numit spirit” (p. 50). Iar strădania principală a interpretării e să „spiritualizeze” poezia Magdei. Argumentele ar putea trece; ba pînă și dovezile ar putea fi primite. Dacă Aliona n-ar forța lucrurile. Bunăoară, analizînd *Copilăria mea*, ea concludă că „în tărîmul zmeului lucrurile transcend naturalul și exprimă spiritualul” (p. 51). Mă tem însă că nu poate fi vorba de așa ceva. Căci ceea ce descoperă copila (crescută în paradisul casnic al poveștilor, „în țara dintre sobă și genunchii bunicului”, oarecum în „spiritual” și armonie) dincolo de gard, unde începe „tărîmul zmeului”, nu e ceva spiritual, ci, dimpotrivă, ceva foarte real (e chiar realitatea), peste care aruncă o înspăimîntată privire „morală” (nu spirituală nici asta), văzînd că acolo „mișună oameni” iar „în jurul inimilor lor un șarpe mic/ se-ncolăcește”. Cam de fiecare dată cînd stăruie pe o poezie, Aliona îi forțează sensurile, împingînd-o pe linia demonstrativă dorită. Prezența morții în poezia Magdei e scrupulos identificată iar mecanismul de contrariere și de domesticire a ei, de asemenea, corect descris. Nici nu văd de ce mai avea nevoie Aliona să transforme o pură reverie într-un „peisaj mirific al morții”, cum face ea din *Lacul* (cînd putea mai bine să rămînă la ce zice cu un rînd înainte, cînd vorbește de „un enorm paradis acvatic care fascinează aiudoma sirenelor antice”, p. 106). E drept că apele lacului „totdeauna tac”, dar ce euforie vitală e în ele și în jurul lor! Pe scheme de miracol, pe scheme de reverie, Magda insinuează cîte-un strop elegiac, dar nu pînă la a le destructura și nici pînă la a le deturna sensurile. Dacă n-ar fi crezut că n-are destule argumente și fără asemenea acțiuni de anamorfoză interpretativă, Alionei i-ar fi ieșit o demonstrație mai curată și mai acurată.

Galeria de poete uitate care urmează monografiei despre Magda Isanos e un gest admirabil de istoric literar: un gest de penitență, de compasiune, de scrupul. Aliona le citește cu toată răbdarea și înțelegerea pe alde Olga Vrabie, Liuba Dimitriu, Lotis Dolenga (și mai cu economie pe alte cîteva), atentă să nu-i scape vreun vers sau vreo imagine ce ar merita memorie. Această atenție nu-i, însă, o slăbire a spiritului critic. Din contră. Ba cred chiar că Aliona putea fi mai miloasă. Și sigur ar fi fost mai bine dacă persevera în pietatea de lectură și cu restul listei de poete, oricît de incidentale și accidentale vor fi fost ele. Firește, nu știu dacă se putea. Oricum, Aliona a făcut treabă admirabilă.

Atropina

Alexandru Vlad

Scăunelul

Toată viața a știut să se ferească de curent, în ultima vreme însă nu mai știa. Sau nu-i mai păsa, oricum devenise neglijent. Nu mai știa nici unde își pusese uneltele, nici nu le mai folosea. Ieșea cu scăunelul sub braț, și-l puneă sub cei trei pruni prăfoși de peste drum și vedea astfel din vârful uliței până jos tot ce mișca. Răspundea cu voce limpede tuturor celor care spuneau „Bună ziua” când urcau cu bidoanele cu apă de la cișmea. Toată viața acelei ulițe povârnite se desfășura sub ochii lui. Cu pălăria îndesată pe cap ca să-l apere de soare, trăgându-se pas cu pas la umbră când aceasta se scurta. Vedea căldura cum vibrează, doar un fir de vânt răcorea abia simțit aerul și-l ajuta să respire. Copiii se jucau în jurul lui, vecinul Ionică mai găsea să schimbe din când în când o vorbă cu el. Răspundea lapidar. Dar bătrâna clocotea de nervi: nu-i plăcea să-l știe în drum, în drum era curent și toată lumea trebuie să se ferească de curent. Era convingerea ei cea mai fermă. Nu lăsa ușile deschise, când aerisea deschidea geamurile pe rând și nu toate odată. Îl controla chiar dacă avea vată în urechi. Bătrâna îl dirijase toată viața. Acum îl îngrijea bine, dar după ce făcea toată treaba care mai rămăsese de făcut în gospodăria tot mai redusă: găinile, porcul, mâncarea, curățenia. După ce rezolva prioritățile.

Ar fi preferat ca el să nu iasă în uliță să-și etaleze starea. Poarta și gardul de tablă închideau curtea și o apărau de orice privire. Însă el, de câte ori se simțea ceva mai bine înhăța scăunelul de lângă butucul de lemne, și cu el subsuoară ieșea în uliță, traversa, îi găsea un loc potrivit la umbra prunilor și se așeza ca un împărat. În curent.

După ce avea iar unul din atacurile acelea periodice nu mai ieșea zile întregi din casa mică și răcoroasă. Ea închidea toate ușile și-i dădea

să-și ia pastilele pentru care el nu mai dovedea nici un fel de entuziasm. Iar de ieșit nu mai ieșea decât până la privată, singurul drum. Se scula însă în fiecare dimineață și se pune pe scaun, sub bec, așteptând să fie bărbierit. Nu știa de câtă vreme stă pe scaun, nu mai avea noțiunea timpului, și de multe ori bătrâna își termina toate treburile înainte de-a veni să ia briciul și tubul cu spumă. După ce mânca, exasperant de încet, își tampona cu batista buzele și bărbia. În tot ce mai putea face rămăsese foarte ordonat. Mânca fructe cu plăcere, recunoștea gustul lor, erau singurele care îi mai trezeau un oarecare apetit.

Și apoi, imediat ce se simțea ceva mai bine ieșea afară, înhăța scăunelul și ieșea cu el pe poartă. Lucrurile o luau de la capăt. Așa că i-a spart scăunelul cu toporul, l-a vârât în foc să nu i se mai vadă urmele și a declarat că nu știe unde a dispărut. Bătrânul s-a învățat o vreme nepuțincios în căutarea lui și s-a resemnat. Părăsea patul tot mai rar și ușile erau permanent închise. Când l-a văzut țintuit definitiv la pat, refuzând orice în afară de apă, pentru că a venit și momentul acesta, pe bătrână au cuprins-o remușcările și i-a mărturisit ce făcuse cu scăunelul. Avea chiar lacrimi în ochi. Dar bătrânul a făcut doar un gest slab cu mâna: nu mai avea nevoie de scăunel.

Toamna era încă frumoasă și aflând că bătrânul era pe moarte, aproape paralizat și incapabil să articuleze un cuvânt, femeile familiei au venit să-l vadă. Văzându-se împreună nu se mai dădeau plecate. L-au căinat ce l-au căinat, i s-au adresat fiecare și au ținut să se asigure că sunt recunoscute. S-au așezat în scurtă vreme pe unde au putut, unele chiar pe patul lui, amintindu-și că și pe ele le doare câte ceva, șoldul, sau nu se pot dezbăra de ani de zile de o durere de cap. În același timp cercetau cu atenție condițiile în care este îngrijit bătrânul: dacă e curat, dacă patul lui nu miroase. După aceea au început pur și simplu să flecărească, spre disperarea bietului om care nu mai avea nici măcar aer să respire. Nu suportase flecăreala atâtor „tute” niciodată, își lua pălăria și pleca de câte ori acestea se adunau sobor. Acum nu mai avea ce face, și privirile lui disperate o implorau să le scoată afară. Dar cum să faci așa ceva, să intri în gura lumii? Tocmai într-un asemenea moment.

Nisipul din clepsidră

Vasile Dan

Iarna cînd privești la geam din afară

De fiecare dată trăiesc același sentiment indicibil la început de an, de întîi ianuarie: o naștere în plus. De unde și emoția lui care mă inundă. Te naști încă și încă o dată pe tine însuți lepădîndu-te cumva, precum de o haină uzată, de tine cel vechi. Nu fără regret. Nu fără durere. Nu fără bucurie cîteodată. Din acest punct de vedere sîntem mai degrabă ființe vegetale, care trăiesc ciclic, sezonier. Plante. Chiar dacă ele, plantele, au reînceputul lor nu neapărat riguros - hibernal – cu al nostru. Animalele însă nu, ele n-au acest sentiment al reinventării ciclice a propriei ființe. Animalul nativ, precum un leș, îl aruncăm abia la sfîrșit.

*

Un intermezzo autumnal. Sîmbătă, 5 septembrie 2009. Suntem în Pavia (cam la 35 kilometri de Milano). Vrem să vizităm San Pietro in Ciel d'Oro, unde se află relicvele Sfîntului Augustin. Găsim bazilica închisă. Batem orașul pe jos timp de vreo două ore. E week-end. Străzile nu-s chiar pustii: mulți țigani, dar și alți compatrioți dubioși pe o stradă nesfîrșită, dol-dora, pe o parte și alta a drumului, cu mărfuri *second hand* cu nimic mai atractive decît ale noastre, cele de casă.

La 15,30 ne întoarcem la San Pietro in Ciel d'Oro. Sub altar se află arca și relicvele Sfîntului Augustin. Deasupra, relicvele lui Boethius și ale regelui lombard Liutprand. Arca Sfîntului Augustin e sculptată pe mai multe nivele – 150 de statuete și basoreliefuri – pe toate suprafețele ei: revelații creștine și momente tensionate sau sublime din viața atît de contradictorie, și prin asta atît de omenească, a marelui convertit. În interiorul ei Sfîntul Augustin în timp ce era ridicat la ceruri. Naufragiu în înălțimi. Arca.

*

Iarna am un sentiment ciudat: gust *timpul* prin simțuri. Intră în mine liber prin toți porii. Îl respir. Ceva etern și primejdios, ceva neclintit și incomensurabil îmi pișcă mai întîi degetele desmănușate stîrnindu-mi, în valuri de foc, sîngele. Apoi refluxul lui centripet într-un singur punct: „mult mai slab ca boaba spumii”.

Un scriitor, doi scriitori

Alex Ștefănescu

O porție de musaca

Într-o vară, la Neptun, stăteam la o masă de pe terasa Vilei Scriitorilor și mâncam o musaca. Peste cubul format din straturi de cartofi și carne tocată, bucătarul revărsase smântână și pastă de roșii, compunând o porție extrem de inespititoare. Mâncam hotărât și eficient, tăind câte o bucată zdravănă și făcând ca porția să se micșoreze rapid. Tocmai atunci și-a făcut apariția nu știu de unde Mircea Dinescu, care m-a studiat o clipă ironic și mi-a spus dojenitor:

– Alex, Alex, tot la plăcerea asta ai rămas. Mai sunt și alte plăceri pe lume...

Am înțeles la ce făcea aluzie și i-am răspuns:

– Ai dreptate, dar eu prefer musacaua.

– De ce ?! a întrebat Mircea Dinescu, cu falsă candoare.

– În primul rând, i-am explicat, pentru că musacaua mă acceptă imediat, nu trebuie să o... conving. După ce mi-o aduce chelnerul, trec direct la acțiune. În al doilea rând, nu sunt nevoit să mă ascund cu ea prin tot felul de locuri întunecoase. O savurez în mod declarat, în văzul lumii.

Plus multe alte avantaje: musacaua nu rămâne gravidă, nu are SIDA, nu-mi cere să o iau de nevastă...

– Gata, bătrâne, m-ai convins, m-a oprit Mircea Dinescu din perorație, așezându-se la masa mea. Chelner, adu-mi și mie o musaca!

Solilocviul lui Odiseu

Traian Ștef

Povestirea Țiganiadei Cântul VIII

În care țiganii merg înainte și, neștiind cum să scape de un necaz, dau peste altul; Satan se ascunde într-o mănăstire, vrând să-i atragă pe frați întru nelegiuire, să-i împingă în balta destrăbălărilor; Hamza îi arată sultanului turcimea trasă în țeapă.

Mare era curiozitatea ascultătorilor. Se dusese vestea despre serile epopeice de la Episcopie și nimeni nu înțelegea unde a vrut să ajungă Ioan Deleanu, bărbat prins în lucruri mari, cu această scriere. Țigani, turci, munteni, Vlad, bătălii și încurcături, draci și sfinți, amestec curios, trimiteri cam rușinoase, prin comparație, spre nația română. Veneau și fețe bisericești, mai ales catolici. Un episcop mai tânăr cu nasul ca al lui Dante, înalt, subțire, un pic gârbovit, îmbrăcat în negru, auster, discuta ceva cu Petru Maior, amestecând româna cu italiana și maghiara. I-a întrerupt povestitorul, ridicându-se gata să înceapă. A și început rostirea pe un ton mai filozoficesc. Se asculta pe sine și era mulțumit.

În zadar se plânge omenirea că pentru marile și micile ei greșeli dracul poartă toată vina, că el îl împinge pe om la rele și greșală, pentru că privind lucrurile mai în amănunt, prima cauză tot din om vine. Dacă n-ar da omul ascultare celui dintâi îndemn drăcesc, iadul nu l-ar birui cu toată oastea lui. Doar că noi lucrăm cu bună știință și totuși zicem „dracul mă-mpinse”.

Vede lacomul unealta străină și o râvnește-ndată. Dracu-l îmboldește apoi și nu-i lasă o clipă de odihnă iară el se întărită singur până ce pofta îl învinge și pune mâna pe lucrul străin. Deci nu dracul este de vină că a râvnit el lucrul acela îndată ce l-a văzut, ci voia lui ce-l adâncește-n rău. De ce omenirea nu-și ogoaie prima pornire, ci lasă la vedere aplecările inimii? Fecioara care vede un tânăr frumos și care-i cade drag roșeș-

te la față ca un cărbune-aprins, ochii-i sclipesc, își ține suflarea și dracul pricepe de aici că ea a început să-l dorească pe fecior. Apoi fie ea cât de curată că de nu-și va da seama ce i se-ntâmplă și nu va fugi de acel june, de nu-l va uita de îndată, o, câtă jale, câte suspine, câte lacrimi fierbinți nu vor aștepta s-o năpădească mai apoi. Că diavolul nu-i va da pace, una și alta-i va picura-n cuget, o va amăgi cu arătări viclene și până nu o vede prinsă-n laț tot lucrează și uneltește până el singur și ea singură se vor întâlni.

Călugărul ce se jură pentru castitatea lui dacă va vedea o femeie frumoasă intrând în chilie și în loc să dea fuga afară va rămâne cu ea, își va pierde cu siguranță coroana. Diavolul pricepe repede că fratele se uită după femei și-i insuflă gânduri de nestăpânit. Dar a călugărului e vina pentru toate poftele lui păgâne dacă n-a dat fuga afară de la început. În zadar ar zice „dracul mă-mpinse”, în zadar ar face după aceea mă-tăanii, în zadar ar face mare scandal, căci nu se poate elibera de păcat dacă a rămas în chilie cu femeia.

– Acest om e neprietenul călugărilor, după câte se vede, interveni Egumenul de la Cioara. Nu aduce altă pildă decât asta cu călugări.

– Mare lucru! exclamă Criticos. De parcă n-ar fi și călugării la fel de dedați patimilor ca toți oamenii.

– Poetul acesta e un moralizator. Era o voce nouă și un chip nou. Se numea Adscribus și avea obiceiul să le impute altora tot felul de păcate. Poetul, reluă, vrea să arate că în zadar oamenii dau vina pe dracul atunci când fac rău, căci dacă omul nu i-ar da prilej și nu ar avea o aplecare spre rău, dracul nu l-ar putea așa lesne îndupleca.

– Acesta-i adevărul, că oamenii-s de minune când fac rău și zic „dracul m-a amăgit la asta” și când fac bine zic că Dumnezeu le-a dat acel gând bun. Așadar ei nu sunt decât o mașinărie pe care o împinge cine cum îi place, în dreapta sau în stânga. E comentariul lui Criticos.

– Înseamnă că într-adevăr omul nu face nimica după voia lui și atunci nici nu păcătuiește niciodată, concluzionă învingător Mândrilă.

Ioan Deleanu îi opri să se avânte în comentarii și continuă, trecând la faptele țișanilor.

Așadar, nici țișanii nu sunt fără vină. Chiar dacă și pe dânșii dracul i-a-mpins, dar i-au dat ocazia, arătându-și cheful și voința de a se bate cu oricine le-ar ieși-n cale. Merseseră drum lung urmându-l pe Tandaler, conducătorul lor, pe o potecă dintr-o pădure deasă. Până la urmă li s-a făcut greață și au căzut de acord să rămână peste noapte într-un loc până se vor ivi zorile aurii. Tandaler îi învăța cum se face un popas ostășesc ca să poată dormi fără griji. A pus străjeri de jur împrejur să-i păzească, să

nu fie împresurați de dușmani. Pentru asta i-a ales pe cei mai îndrăzneți și mai tari și li s-a dresat astfel:

— Oare știm noi dacă nu se află tâlhari în pădurea asta deasă? Deci voi să stați de pază, cu ochii deschiși, cu mintea trează. Dacă se va întâmpla cea mai mică mișcare sau zgomot, îndată să strigați cât puteți, fără frică: „Stăi! Care-i, măi?”, ținând arma pregătită ca dacă nu răspunde să-l nimeriți unde apucați. Cuvântul de taină dintre noi să fie astăzi „baros” și dacă la strigătul vostru vârtos n-or ști răspunde cu acest cuvânt atunci e semn că acela este dușmanul. Atunci strigați îndată către ai noștri „La arme, la arme, afară!”, iar voi vă apărați până la moarte ca să nu vă faceți dă ocară”.

Așa de bine instruite, străjile s-au împărțit prin tufele învecinate. Drăgan, care era mai viteaz între ei, s-a suit într-un măr pădureț, Călăban, care nu avea un bun simț de orientare, cel mai tare dintre cei aleși, cu părul tufos și creț ca zambila, s-a vârât între niște spini deși, Șuvel, cel priceput la cusături, s-a retras după o tufă de alun, Păpuc albiciosul s-a ascuns în scorbură unui fag, dar nici alții nu s-au lăsat pe seama nădejzii moarte. Își căutau loc care pe jos, care pe sus, după cum le arăta frica, un loc mai ocrotitor. Dar n-a trecut o oră și jumătate de când tabăra fuse cuprinsă de somn că veneau din toate părțile vaiete, strigăte, larmă mare și tocmai când le era somnul mai dulce le-au stricat plăcutul repaos. Beleaua veni ca și căutată, cu toată această pază bună. Prima dată lui Drăgan i s-a părut că parcă aude ceva și iată vrăjmașul coala, grohăind, și viteazului îi stă inima. Nu știa cum să urce mai sus în mărul pădureț, ajutându-se cu mâinile, cu picioarele, nici vai de mine nu putu striga, nici stăi, nici care-i că tot sângele îi pieri din obraz iar ochii-i fură cuprinși de o ceață neagră.

Știu că mulți dintre voi așteaptă cu nerăbdare să vă spun ce fel de vrăjmași ori tâlhăroi au fost aceia ce au scos acele sunete înspăimântătoare și cine a îndrăznit să-l aducă pe Drăgan în starea aceea. Homer și alți poeți de frunte nu v-ar fi spus așa de curând, dar eu, care sunt dintre lăieți, nu mă pricep așa de bine la amănări și nu vă voi ține cu sufletul la gură, ci o să vă povestesc și vă încredințez că nu-i doar o poveste.

O turmă de mistreți umblau prin pădure încolo și-ncoace după hrană și s-au speriat auzind atâtea glasuri apropiindu-se de țigani și, în fuga lor, au ajuns, grohăind înfiorător, până lângă Drăgan. Iar un urs, care venise în căutare de mere, s-a speriat și mai tare de năvala mistreților și da să urce pe măr, neștiind că acolo se afla Drăgan străjer. Drăgan, săracul, amețit de frică, a scăpat de pe craca unde ședea și a căzut tocmai în spinarea ursului făcându-l și pe acesta să-și piardă echilibrul și să cadă

peste cap cu un răget groaznic, iar mistreții au luat-ola fugă pe cărare. Celelalte străji s-au înfiorat de atâta gălăgie și urgie, iar ursul rușinat de-n-tâmplare, nemaiavând nici un folos după statul acolo, a fugit ca pârlit de foc, fără să se mânîie măcar. Iar Drăgan, care, printr-o ciudată întâmplare s-a agățat între două crengi în cădere, zbiera așa de tare de credea că-i iese sufletul sau că i-ar sta toți turcii-n spinare.

O, cîte minuni face o întâmplare! Tocmai în acea îmbulzeală străjile aud strigându-se „Stăi...care...care ești, măi?” și se pregăteau de luptă, dar nu de voie bună, ci de frică, pentru că ei nu văzuseră nimic.

Dar și peste ei s-a abătut aceeași neagră belea. Călăban nu știa cum ar face să-și cruțe neprețuita viață: să iasă la vrăjmaș, ori să stea ascuns în tufa deasă? Tot socotind, îi veni ideea să-și ițească un pic capul în afară ca să poată ghici de la cine și de unde-i larma, când și pe el îl nimeri ca o săgeată un mistreț din turma înspăimântată. Și, nimerindu-l printre picioare, l-ar fi dus în spate cu sine de nu-l scăpa părul stufos încâlcit într-un spin care l-a tras înapoi și a căzut pe spate de parcă era mort pe jumătate. Credea că un turc îl ține de cap și se jeluia: „Văleu, văleu, săracul de mine! Nu mă lăsați! Vai, mamă dragă, nu-i lăsa pe turci să mă ducă!” Plângea și ținea ochii închiși să nu-și vadă cruda pieire. Țipa și se văita ca-n pragul morții crezând că doară vor sosi ceilalți de-ai lui în ajutor, să-l scoată din mâinile necredincioase. Tot codrul răsuna de atâtea strigăte, iar ursul, mânios și mormăind după acea căzătură, mergea prin desișul pădurii, uitându-se câteodată și în lături.

Bietul Păpuc, care ațipise în scorbura lui, deschise ochii în ceas rău și își iți urechea afară să audă ce se întâmplă, numai bine ca soarta să-i fie potrivnică. Tocmai atunci trecea ursul cătrănit rău pe acolo și cum a văzut căpățâna ieșită din scorbura a apucat-o de ceafă gata să-i smulgă capul din grumaz, dar a scăpat Păpuc doar cu căpățâna goală. Și cum mergea ursul mai departe prin tufe, a dat de Șuvel, cel cu barba creată, dormind în picioare. L-a luat frumușel în brațe și l-a strâns la pieptul lui așa de tare că nici n-a putut zice „Stăi, măi! Care!”

— Are totuși meșteșug poetul nostru. Era Petru Maior care nu se putu abține să nu-l laude și să nu expliciteze câte ceva. Zice poetul: știu că se vor mira mulți de acest lucru, neștiind ce neprieteni l-au speriat atâta pe Drăgan. Dacă aș fi eu, zice, un poet de funte cum a fost Homer v-aș ține mai mult în așteptare, lungind povestea cu artă, însă fiind eu un poet de rând, vă voi spune îndată. Apoi începe a spune povestea de minune, cum că fiind Drăgan în mărul pădureț, peste puțin sosi acolo un urs să mănânce mere, iar o grămadă de porci sălbatici speriați de tabăra țiganilor ajunseseră tot acolo. Ursul, înspăimântat de grohăitul porcilor,

sări și începu a se sui pe măr, neștiind că acolo este Drăgan de pază. Merge mai încolo poetul cu povestea și zice: Drăgan observând că suie oarece către dânsul, leșină de frică și căzu ca mort și în cădere nimeri peste bietul urs, tocmai în spatele acestuia. Și așa fu de norocos că mai departe căzând nimeri între două crengi care-l opriră și rămase ca spânzurat. Iar ursul săracul izbit fiind, căzu cu capul în jos peste porcii care, înspăimântați de atâta gălăgie, deteră fuga care-ncotro. Mai încolo spune poetul cum Drăgan, venindu-și în fire din ameteală, striga ca din gură de moarte și cum ursul zdrobit, mânios și mormăind plecă de acolo iar celelalte străji auzind atâta ciorovăială, strigau înspăimântate în toate părțile „Stăi, măi. Care”. După aceasta spune cum Călăban, care se ascunsese în spini, căzu și el într-o belea, căci un mistreț înspăimântat nimeri tocmai pe acolo și trecu pe sub dânsul, dar fiind spinii deși i s-au agățat de păr și l-au tras jos iar el gândea că turcii îl târnosesc de păr și se văieta în gura mare. La urmă povestește și întâmplările cu ceilalți, cum ursul grăbit de mânie mergea mormăind și, trecând pe lângă scorbura unde era ascuns Păpuc, tocmai când acesta își ițea capul în afară să asculte ce se întâmplă, ursul îl apucă de cap și-i smulge pielea cu păr cu tot, de rămase săracul cu căpățâna goală. Iară pe Șușavel, aflându-l dormind în picioare, îl cuprinse așa de cumplit și-l strânse în brațe că nici nu putu striga „Stăi, măi! Care!”

Închipuiți-vă, reluă Ioan Deleanu, că toate acestea s-au petrecut în același moment: unul răcnește spânzurat, unul geme în spini, pe unul îl sufocă ursul, toate străjile strigă, pădurea toată răsună dându-ți fiori de groază.

S-a trezit atunci și Tandaler. Ciorovăiala era mare, dar a reușit să se facă auzit, a strigat țigănește să vină toți după el și a luat-o la fugă iar gloata toată l-a urmat strâns. Tandaler alerga fără oprire, uitând de toate, chiar și de sine, și toți îl urmau prin pădure ca niște neghiobi, fără să știe încotro se duc. Fugeau voinicește să nu-l întâlnească pe dușman, pe urmele zdravănelui căpitan, pe sub poala unui deal, până au ajuns într-un câmp deschis. Tandaler a stat, a cercetat locul, i-a așteptat și pe ceilalți să se adune pentru că în câmp nu se temea de hoți, ca să meargă iar unde le-o fi norocul. Dar nu norocul le-a ieșit în cale, ci năpasta.

Erau gata cetele adunate să călătorească spre Miazănoapte, spre noi fapte vitejești, că iarăși, fără de veste, o mare tulburare s-a produs. Ar fi luat-o la fugă laia vitează ca înainte, dar nu știau dincotro să se teamă și așteptau să vadă încotro va fugi Tandaler pentru că nu se cade să fugi fără cap. Iar Tandaler, care era în fruntea lor, a strigat cu putere: „Stați, voinicilor, și dați pă moarte! Iacă vrăjmașul vrea să ne ucidă!” Atunci toți

au închis ochii să nu-i vadă dușmanii, după cum fuseseră învățați, și au început să lovească în toate părțile chiuind ca oastea cea mai îndrăzneată. De-aș avea pieptul de aramă și glasul mai puternic decât boul de baltă n-aș putea cânta cum se cuvine bătălia înaltă dusă de negrul norod. Vă spun drept, e peste puterile mele poeticești. În prima linie bătaia era cumplită. Tandaler, cu ochii închiși, tăia în toate părțile și i se părea că el cu spada lui vitează doboară tot câte trei odată. Toți luptau de aproape, cu ochii închiși, dar bărbătește, unii cădeau în gropi mergând orbiș, alții se trezeau prăvăliți pe spate fără să apuce să-și folosească armele. Spre norocul lor, însă, au dedus că e vorba de o cireadă de boi îndrăcită, condusă de diavoli, care îi lovi cu atîta iuțime că aproape toată golătatea era la pământ.

Tandaler se gîndea că are în față o oaste și învârtea vitejește arma, uitase și de moarte, când se pomeni răsturnat pe spate și se trezi în acea clipă pentru că, lovind el orbește, îl atinsese pe un bour moldovenesc care nu s-a lăsat păgubaș cu cele două dovezi pe care le avea în frunte și cu care l-a azvârlit spre stele cu atîta putere de gîndea că își face drum între ele. Căzu apoi viteazul și se cutremură pămîntul sub el, iar sufletul lui tare părea gata să-i sară din trupul zdrobit, îl năpădi sîngele pe nas și nu putu nici plînge. Iar vitele înspăimîntate au luat-o la fugă îndărăt, în timp ce vitezele gloate murge împărțeau cu iuțea lovitură cruciș și lățiș cât îi țineau puterile. Mulți simțeau că lovesc în vînt și au început să întredeschidă câte un pic ochii, clipind mărunț. Numai Gogoman, ca un bou greoi, se îndărătnicise bine și cu mînie să taie-n turci ca-n slană. Dar precum scrie povestea veche, aruncându-se înainte să dea mai cu putere și lovind în gol, a căzut ca retezat cu fața la pămînt, ca o cumpănă fără echilibru și și-a spart gura. Apoi alții au căzut grămadă peste el și unii peste alții, împiedicați, prilej numai bun de sfadă, recunoscându-se după vorbă și făptură. Au deschis ochii mai bine apoi și au văzut oștile străine cum fug. Atunci Hărgău, cel ce cînd vorbea i se auzea glasul ca dintr-un butoi peste deal, care striga, răcnea, chiuia cel mai tare, li s-a adresat astfel:

— Stați, măi, că nu avem dă ce ne teme. Stați, voinicilor, că s-au împrăștiat toți vrăjmașii!

Țigani s-au uitat mai bine în jur la aceste cuvinte, atenți să afle dacă adevărate sunt spusele lui. Fețele lor erau galbene ca ceara, iar inimile din piepturile lor puternice le mai tremură și astăzi chiar dacă vedeau cum se îndepărtează dușmanul. Au privit lung în toate zările întrebându-se dacă nu mai apare de undeva vreun ostaș potrivit, dar era pace peste tot. Așa au cutezat să se întrebe în sinea lor cum s-ar cădea să facă

mai departe și mai bine: să se întoarcă acasă flămânzi, fără bucate, ori să rămână. Varianta aleasă a fost să rămână ca după ce vor fi îngropat trupurile celor morți să fie liber fiecare a merge unde dorește și știe. În acel moment s-a ridicat din praf Tandaler și le-a spus:

– Ia ascultați-mă voi pă mine, voi, care cel mai mult vreți să alergați înapoi la poala muierilor și voi cărora nu v-a intrat vreun spin în picior, cum mi s-a întâmplat mie, să vă saturem de bătălii. Noi acum să ne retragem la aha pădure, să stăm ascunși, nevăzuți de nimeni, iar de-a vrea Guladel Dumnezeu să se-ndure mâine și de țigănimă noastră socotesc că vom afla de mâncare că ahasta-i marea mea dorință.

Le-a plăcut tuturor sfatul acesta, au coborât din căruțe și s-au așezat în pădure ca la un descălecat, n-au făcut focuri de frică să nu-i afle dușmanul și au adormit cu burta goală visând la mâncare ca porcul la ghindă.

Cartea de la Cioara spune că n-a pierit nimeni în acea noapte din viteaza gloată țigănească, doar răniți au fost vreo șapte. Cine vrea să creadă, să creadă, cine nu, nu, dar acolo așa scrie.

– Săracii țigani, exclamă Simplițian, iar le-a ieșit în întâmpinare ceva!

– Numai bine le stă așa, răspunse Căpitanul Alazonios, de aceea așa de fricoși.

– E minunată întâmplarea asta, fu mai îngăduitor Petru Maior, adică ieșind în câmp deschis a dat peste ei în mare goană o cireadă de boi în care intraseră dracii. Și cum era noapte, țiganii gândeau că-s călărime și se luptau cu ei după învățătura lui Tandaler.

– Dacă ne gândim bine, interveni Criticos, autorul scrierii, cum era și el țigan, i-a părținit pe ai lui așa cum fac și alții când e vorba de bătălii, adică în loc de zece mii pierdute pun câteva sute, iar la dușman, dimpotrivă, în loc de o mie, pun zece mii.

– Bine zice dumnealui, Criticos, fu rândul lui Eruditus, căci așa cum a însemnat și învățatul Tălălău în cartea de la Zănoaga, după ce a citit în acele cronici vechi, roase de molii, a înțeles că boii au năvălit ca turbați peste țigani și pe mulți i-au răpus și ar fi fost și mai mulți dacă ar fi nimerit în mijlocul lor, dar boii veniseră dintr-o parte și au prins doar o margine peste care au trecut ca purtați de vânt și duhuri rele. Și mai vreu să adaug că unul ca Hărgău există și la Homer, anume Stentor, care avea un glas de se auzea foarte departe.

După aceste comentarii, Ioan Deleanu reluă firul povestirii. Se potrivea cu momentul răsăritului după acea noapte în care de mare vitejie au dat dovadă eroii noștri. Zorile treceau hotarele și alungau întunericul, soarele se întorcea la răsărit cu razele lui care nu apun niciodată

strălucind peste vârfuri de munți, peste dealuri și stânci, apăsând negurile în văile adânci. Ceva mai târziu s-a trezit și ceata voinică a lui Tandaler și a socotit că nu e bine să urmeze drumul peste câmpul din seara trecută și s-au abătut luând altă cărare. Au rătăcit însă și au ieșit din pădure, spre norocul lor, în cu totul altă parte, pe o câmpie desfătă de Domnul.

Aceasta era acoperită cu o mulțime de trupuri moarte, trupuri de oameni și de cai parcă semănate. Tocmai bine le-a ieșit în cale acel câmp, dovadă bună a faptelor vitejești de ieri. Se mirau, abia le venea să creadă și se fălea fiecare că doară nu printr-o minune apăruseră acei morți acolo, nu cu vorbe goale se ucid atâția dușmani. Fără să ne împotrivism mândriei țigănești, să spunem că au nimerit tocmai în acel loc unde în seara trecută Principele Vlad năvălise asupra turcilor. Țiganilor li se părea că a lor a fost marea biruință.

Dar ce mare noroc a mai dat peste dânșii! Nu departe au dat peste lucruri și mai bune în tabăra părăsită în pripă, cu sufletul sărac la gură, de turci, lăsată numai bună pentru jaf. Un chiot de bucurie a răsunat peste toată câmpia, strigau, dansau și cărau în tabăra lor tot felul de arme și mâncăruri, cai, boi, berbeci, cămile, făinuri, orez, pește, zahăr, orz și pâine. După ce au încărcat tot, au luat drumul întors, spre casă, cu mare voioșie pentru bătălia câștigată și prada dobândită. Li se auzeau chiotul și sfada o milă împrejur, iar căruțele duruiau sub greutate.

Să-i lăsăm pe țigani să meargă în voia lor, că mai avem a povesti și altele, cum ar fi pățaniile date de Domnul lui Satan după ce s-a trezit din palma Sfântului Mihail și cum a hotărât el să-și petreacă vremea mai departe. Abia s-a ridicat de jos după ce a fost făcută de rușine înalta sa fală. Și-a mutat gândul de la război și o vrere ciudată l-a cuprins, să se ascundă într-o mănăstire. Știind el de mai demult că frații călugări au primit fără teamă în chilie Invidia care le-a născut pe Fățarnicia și Discordia cea nebună, a luat chipul unei copile și așa stătea Fățarnicul la poartă rugându-se pentru ajutor și milă.

— Turcii au năvălit peste ai mei, care erau de viță aleasă și pe toți i-au omorât, frați, surori, părinți, numai eu am scăpat, nefericita de mine, ascunsă în întuneric. Toată noaptea am rătăcit și alergat prin pădure până am ajuns la aceste ziduri sure și sunt flămândă și obosită. Dacă aveți inimă creștină, scăpați-mă de moarte și urgie, mai bine omorâți-mă fără nicio vină decât să cad în robie la turci, să-mi pierd fecioria și viața, ah, jalnică și scârboasă soartă!

Se văita cu lacrimi mincinoase, suspinând, iar monahul portar o privea și uitase de mătânii, ceasuri de rugăciune, de condacul de laudă

a sfinților. Îi privea lung părul curgând pe spate și sânul pe jumătate gol. A văzut-o și egumenul Gherontie și înțelegându-i necazul a poruncit să i-o aducă înaintea zicând că deși este fată totuși există obiceiul ca în cazuri ca acesta să le dea voie și femeilor să intre în chilii. A cercetat-o îndelung și apoi bătrânul a dus-o și a încuiat-o singură într-o chiliuță numai de el știută, de teamă să nu se întâmple vreo pacoste. O de-ai ști tu, drăguțule Gherontie, pe cine închizi, câtă ciudă te-ar cuprinde și ce ai mai zice?

Acuma aș dori eu să meargă cu mine la mănăstire un judecător cu mintea întregă și nepărtinitor, ca după ce o privește pe copilă să hotărască: oare va putea scăpa întregă și cu totul curată această copilă împielită, oare va scăpa de sila și de toată năpasta călugărească? Eu zic că nu. Și după cum se arată în poveste nu mint. Dar cine-ar fi crezut vreodată, judecând drept, că diavolul va alege o mănăstire să se pocăiască? Nici un președinte prost de consilium n-ar crede. Ajunge să credem că diavolița de cuconiță așa arăta de bine că de nu s-ar fi întors pe aici Măgărița să-l ducă înapoi pe Sfântul Spiridon doară s-ar fi omorât călugării pentru dânsa. Toți o ochiseră cu mirare ce fată frumoasă, dar cei mai mulți gândeau într-ascuns: „Ah de n-aș avea pe mine astă rasă, aste veșmintel!” Așa gândeau și vorbeau singuri prin chilii, ba chiar pe-afară. Iar când s-a făcut miazănoapte vicleanul umbla nevăzut pe la toți și le șoptea în vis și-i încingea cu poftă, sau se arăta copila și-i îmbia și-i chema la ea în chilie.

Unul dintre călugări, mai îndrăzneț, uscățivul Gorgonie, invitat fiind și el, n-a mai putut adormi și s-a dus pe urmele ei, ea înainte numai într-o ie ușoară ca fulgul, el după ea, pe întuneric, fără lumină, până în chilie, caută pretutindeni grădina desfătărilor lui Adam, nimerește pe un pat, pipăie, sub țoale corp viu și moale, i se nălucește copila întinsă, îl cheamă, cuviosul părinte se-ncinge ca focul zgândărit, se-nfoaie parcă s-ar pregăti să cânte din fluier, când se-aude ușa scârțâind. Săracul Gorgonie auzi mișcare de om ce se furișează și fiind el atât de curajos de nu se temea nici de dracul strigă: „Cine ești, om diavol sau nălucă?”. Era chelarul Gherman adus de aceleași poftă și aceleași întâmplare la chilia tainică. L-a apucat popa Gorgonie de piept, dar nici Gherman nu s-a-mbiat mult să-i răspundă cu o palmă zdravănă, iar diavolul îi întărâta și mai mult. Ba mai vine și Varlam și dă peste dânsii în întuneric de-i prăvălește cât sunt de mari, ei continuă să se lupte, mai vin Ștefan, Iosofat, Nichita, aduși unul după altul de aceleași ispită, Gorgonie-l prinsese sub el pe chelar și-l scărmana într-un ospăț de pumni repetați cu repeziciune, Nichita era gata și el de harță și-n grabă se lovi de niște lăzi și căzu peste

ceilalți, Chelarul apucă să râsuflă, se zvârcoli cu putere și apucă să se ridice, dă să fugă, să iasă pe ușă, dar îl lovește în cap ca un berbec pe Iosofat, se-mpiedică de el, nu poate trece, întinde mâna să vadă cine-i stă-n drum, vede doar ochii scânteind ai lui Iosofat care cade amețit de lovitură, chelaru-l apucă pe Ștefan, Gorgonie mai nu-l omora pe Varlam, chelaru-l sugruma pe Ștefan strângându-l de gușă, betegosul Iosofat după ce se lovise cu ceafa de ușă zăcea amețit ca pe moarte și doar din picioare mai zvâcnea.

Asta a fost priveriștea care i s-a arătat bătrânului egumen Gherontie când a deschis fără veste ușa iar chilia s-a umplut de lumină. Vedeă atâtea mășcări și obidă încât se mira de unde se scorniseră toate. „Născătoare de Dumnezeu, izbăvește-ne” exclamă în slavonă, „O, fiilor, dar ce e asta?” în timp ce fata se descoperise cu totul și sta întinsă ca mireasa după nuntă, prefăcându-se adormită, spre mai mare scandal și mai mare ispită. Bătrânul nu știa ce să facă în toată zăpăceala aceea, să acopere partea dătătoare de sminteală a femeii sau să-i împace pe frații luptători? Sta nemișcat și privea lung, cu mintea-ndoită și ochii înfipti în goliciunea rușinoasă aducătoare de belea. Noroc că tocmai pe acolo trecea Sfântul Spiridon la întoarcerea spre casă și a văzut comedia pocită. A făcut semnul crucii peste ei cu degetele sfinte și ca prin minune a pierit fata ca fantasma din priviri, iar pe frați i-a apucat o slăbiciune de nu mai aveau nici o putere în mâini, cei doborâți se ridicau mirându-se cum s-a putut întâmpla una ca asta și mai ales cum a dispărut femeia. Toți și-au dat seama, în frunte cu Gherontie, că ispita Satanei i-a cuprins, dovadă fiind și mărturisirea lui Nichita cum că nu o dată i s-a întâmplat să i se arate dracul în chip de fată.

Învățații episcopali și toată asistența urmăriseră scena cu sufletul împărțit între amuzament și teama de ceva monstruos. Noroc că toate se întâmplaseră în casa altora. Numai potrivit un moment de meditație și loc de comentarii. Eruditus fu primul:

— Povestea această e ștearsă în manuscrisul de la Cioara, poate de vreun călugăr cu mintea slabă care socotea că acestea ar fi spre batjocura lor, dar pesemne poetul a întregit-o din pergamentul de la Zănoaga păstrat prin osteneala lui Talalău care zice acolo că ar fi fost păguboasă nepomenirea ei chiar dacă nu e prea frumoasă, dar poate fi de învățătură. În primul rând să nu fie primite femei în mănăstire, al doilea, ca fraților călugări să nu le umble ochii în toate părțile ca să nu dea peste desertăciuni, al treilea, dacă visează ceva rău imediat ce se trezesc să-și facă cruce și să bea apă sfințită, al patrulea, dacă văd o femeie care i-ar invita mios, să știe că acela e de bună seamă demonul.

— Mare și răutatea diavolească, frate, își arată mirarea Onochefalos. Cine s-ar fi gândit să meargă Satana tocmai la mănăstire! Însă mă mir cum portarul nu și-a făcut cruce că ar fi pierit cu siguranță. Sau cum a uitat părintele Gherontie, bătrân cum spune și numele lui, a o blagoslovi că îndată pierea. Parcă toți au avut mâinile legate.

— Sau să o fi stropit cu apă sfințită, fu de părere părintele Evlavios. Lucrul dracului...

— Cum să-și facă ei cruce văzând o fecioară frumoasă? interveni pe alt ton Muștrul de la Puntureni. Obiceiul este să-ți faci cruce când vezi un lucru urât sau înfricoșător. Eu cred că și părintele Evlavios ar fi uitat de cruce.

— Aici se vede că alcătuitoarea acestor stihuri a fost un necredincios, poate un calvin, fu mai drastic părintele Desidemonicus.

— Bine zice cuviosul părinte, răspunse Onochefalos, altfel cum să-i vorbească așa de rău pe sfinții călugări. Dar pe de altă parte cu ce este el de vină dacă așa a aflat scris? Înseamnă că așa s-a întâmplat.

— Ce mai încurcătură! se auzi pentru prima oară vocea lui Micro-megas cunoscut pentru paradoxurile lui, ca în nume, unde micului i se dă haina celui mare. Mă mir că nu vorbea niciunul, ci se băteau muștește, că așa s-ar fi recunoscut. Dar poate pentru că fiecare voia să rămână necunoscut.

— Har Domnului că a sosit egumenul cu lumină ca să oprească scandalul să nu se întindă.

— Parcă-l văd pe săracul Gherontie cum n-a putut îngăima nimic în învălmășeala aceea, cum a rămas incremenit văzând atâta scandal. Era Simplițian care se amuza. Moment în care povestitorul dădea semne de nerăbdare. Nu mai avea mult din acest Cânt și reluă istorisirea cu rugămintea poetului către muză.

Pleacă-ți tu, muză, urechea și cântarea lină și spre soarta marelui împărat al turcilor care rămăsese cu puțină oaste și prima lui grijă era să scape nevătămat. Spune-ne ce-a mai pățit în fuga lui grăbită, ce-a mai făcut și ce i-a fost ursit.

Sultanul își făcuse loc prin oastea română cu puțini de-ai lui și fugea la-ntâmplare jelindu-și soarta. Ajunsesse într-un codru, obosit, nici nu știa unde se află. I-a trimis pe câțiva călăreți să umble împrejur poate vor da peste pâlcuri mai îndrăznețe din oastea lui și să le oprească, să le adune. În acest timp a încercat să se odihnească, ascuns.

N-a trecut, însă, mai mult de o jumătate de ceas de somn plăcut când a auzit un glas de om care i-a străpuns inima. O umbră în văzduh plângea și suspina. Și-a ridicat sultanul capul și repede l-a-ntors, cuprins

de frică, la vederea chipului îngrozitor din înaltul cerului. Era Hamza, cel pe care Vlad îl pedepsise cu moarte sălbatică vara trecută, punând să fie tras de viu în țeapă. Avea fața cruntă, descompusă și-mpăinjenită, ochii afundați, barba vălătucită arătarea.

Îi face semn lui Mahomed cu degetul și-i cere să-l urmeze, iar sultanul îl ascultă. Nu merg mai mult de trei sute de pași și umbra întinde mâna și-i arată un loc apoi dispare. O, ce vedere tristă și înfiorătoare! Era oastea turcească trasă în țeapă. Fusesse o poiană de vreo trei sau patru mile înconjurată de o duminică rară de stejar, iar acum se vedeau mii și mii de țepe dese, una lângă alta încărcate cu trupuri de musulmani. Sultanului i s-a făcut rău, a amețit de scârbă și de greață, l-a prins o slăbiciune la inimă și a căzut, iar de nu ar fi sărit să-l ajute un slujitor credincios poate nici nu se mai scula până în ziua de astăzi. Slujitorul l-a trezit, l-a ridicat, l-a dus de subțiori de la locul acela neferit până la patul lui, i-a dat leacuri pentru întărirea stomacului și l-a mângâiat cu vorbe dulci. Dar mult prea mâhnit era sultanul. Era gata să-și rupă firul vieții, scârbit de sine și vorbea singur: „Mahomed învins... Mahomed... Cel care fu nebirit pe uscat și pe mare, cel ce-a cucerit trei părți de lume, același Mahomed să fie-nvins acum de-o oaste mică, să-și piardă numele și slava...Nu vreau să fie-așa, să se spună cândva că biruit a fost de-un oarecine, mai bine să-mi iau singur zilele... Nu o sabie străină îmi va tăia ața vieții, ci eu însumi îmi voi stinge lumina urâtă urgisită...”

Vorbea singur cu duioasă tânguire când a scos cuțitul și era gata să se străpungă de nu se arăta unul dintre trimiși anunțându-l că niște cete sunt pe cale și vor ajunge curând. I-a mai crescut inima atunci și a părăsit gândirea cea slabă, luând-o la fugă cu mare grabă spre Dunăre.

Ioan Deleanu încheie destul de brusc acest Cânt. Lumea era oarecum contrariată și nu prea dispusă spre comentarii. La ieșire, însă, prin colțuri mai laice se auzeau râsete.

Cronica literară

Ioan Moldovan

Între desfătarea estetică și dezolarea morală

Alexandru Mușina
Regele dimineții
Tracus Arte, București, 2009

Tot ce i se întâmplă poetului *aici* cade sub o asupritoare întrebare: ce e cu acel *dincolo* despre care *nu se știe* nimic creditabil? Aproape fiecare poem din *Regele dimineții* este punerea în fel și chip al acestei întrebări a conștiinței limitate, a experimentării prin textul poetic a existenței ca locuire dată în *aici* și ca imposibilitate de identificare în *acolo* / *dincolo*): „Cu noi ce se întâmplă? Cine va ține/ Minte numele noastre? Și ajunși/ Dincolo, milioane de ani, ce vom povesti?” Toate „întâmplările” insului din sfera propriei vieți, confuze mereu, rareori iluminate de un misterios blitz al inspirației, se petrec în derizoriu, în insignifiant, sub semnul continuei alterări, incapabile să plăsmuiască o poveste de povestit. Cu atât mai neliniștitoare, mai dramatică și mai exasperată este întrebarea: ce vom povesti „dincolo”? Unde, nu se știe (a nu ști, a nu se ști este verbul-mată al poemelor de acum ale lui Mușina) în clar. Toată povestea insului și toate poveștile tuturor inșilor ajunși „acolo”, unii mari, alții plugari, regi și cerșetori, dascăli și elevi, politicieni și cetățeni etc. etc. nu pot fi cunoscute. Ce se întâmplă cu ei? În ce memorie ne vom regăsi sau vom fi regăsiți? Sunt întrebări-cheie la portativul poemelor din *Regele dimineții*.

Deocamdată, fiind în „Arhipelag” (așa se numește prima secțiune a cărții), poetul e nevoit să-și pună întrebările „hic et nunc”, generate de istoria imediată în a cărei devălmășie memoria, fie ea individuală ori colectivă, se dovedește neputincioasă în a judeca ce a fost, ce este drept și ce nedrept, ce e condamnat și ce e demn, ce e de păstrat și ce de aruncat în deriziune. În amplul poem (în patru părți) *Fiul iernii* Mușina se

eliberează (fără vindecare) de patetismul unei vieți pierdute, a tribului în vreme de îngheț, „vremea Piticului. A Babei păroase” (trimiterea la Ceaușești mi se pare limpede), când „sleirea”, macularea, alterarea, moartea guvernează și când doar strigătul speranței („Dar vie dezghețul!”) pare a mai oferi poetului o geană de lumină și căldură, deși, în viziunea autorului, „dezghețul”, care a venit este tot o formă de moarte, un mediu al continuității letale: „Sîntem copiii iernii. Dezghețul n-ar fi/ Decât moarte: cum tundra se transformă în mlaștină,/ Cartoful degerat în pastă mirositoare...”.

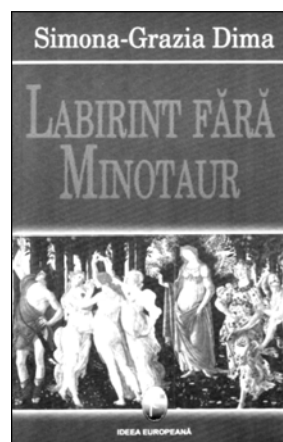
Regele dimineții este o carte a sincerității morale, a unei conștiințe în primul rând etice iar nu estetice. Nu desfătarea poetică îl asuprește pe poet, ci dezolarea morală. O carte împoriva uitării vinovate și a disperării că nu se întrevede nici măcar la cei ce vin șansa de a-și dori memoria a ceea ce a fost. Coșmarul unei lumi noi care are alte boli, pe care le sporește într-un fel de veselie decameronică. La „Kilometru 0” (cum se întitulează un poem) al noii lumi, „Acolo unde prietenii mei au murit e o ușă de aer/ Prin care trecem fără să știm seară de seară”. Acest „fără să știm”, mai mult, fără să vrem să știm îl tulbură pe poet, această inconștiență vrută sau nevrută în care cădem fatalmente, această lipsă de distincție, adică de demnitate. Anormalul, anamorfoza, demonizarea lumii devin firescul, obișnuitul vieții, precum în poemul *Nici o problemă*. Un al poem se numește *Nimic rușinos*, amintind de acel *nimic nedemn* al poetului Florin Mugur, cu care stilul lui Mușina are înrudiri, cum are și cu cel al lui Eugen Ionescu din „căutarea intermitentă” din jurnalul de bătrânețe.

Crisparea, plictisul, înfricoșarea de-a fi, învelite într-un soi de *witz* de formulă proprie (vezi *Viața e plină de labe triste, O.K.*), mitologiile ajunse la noi doar ca literă moartă (*Într-un muzeu*), muzeificarea continuă a ființei vii și a operelor sale materiale și imateriale, disperările și iluminările luând-o mereu de la capăt, deși fără remanență (un ciclu se numește *Micile daruri*) nu pot spulbera voința poetului de a salva ce se mai poate din acest dezastru unanim („Tu, strânge din dinți, ține ochii deschiși,/ Ține aproape! De lucruri, de cuvinte.”), de a stăpâni acest regat al unei dimineți fantasmatică. Regele ei e gol, inima lui plină de elegiile ruinurilor iubirii (în *După dragoste*), de duioșiile omenesc-prea-omenescului, de asprele lucidități ale pierderilor și înfrângerilor, iar cartea sa e minunată ca un bocet străvechi, mereu înnoit.

Cronica literară

Ion Zubașcu

Armonia prin diferență

Simona-Grazia Dima
Labirint fără Minotaur
Ideea Europeană, București, 2009

După ce a publicat opt volume de versuri (la sfârșitul lui 2009, i-a apărut a noua sa carte de poeme, *La ora fulgerului*), începând din 1985, când a debutat editorial, Simona-Grazia Dima iese în arena literară cu prima culegere de texte critice și eseuri hermeneutice, de receptare și evaluare a fluxului cultural actual (și nu numai), din țară și din lume, numită expresiv *Labirint fără minotaur* (Ideea Europeană, 2008) și beneficiind de o postfață generoasă, semnată de Mircea Horia Simionescu. Poeta Simona-Grazia Dima publică demult critică literară și eseu, în mai toate revistele literare importante, alăturându-se majorității scriitorilor generației 80, pentru care autoreflexivitatea și conștiința vocației ontice a scrisului și cititului întregesc, într-o complemetaritate firească, propria poezie și actul creator, în general. Până acum, importanți poeți ai generației 80 au publicat cărți de critică literară și eseuri hermeneutice, Traian T. Coșovei, Mircea Cărtărescu, Alexandru Mușina, Marta Petreu, Magda Cârneci, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Adrian Alui Gheorghe, Daniel Corbu, George Vulturescu, Paul Aretzu, Andrei Bodi, Dumitru Chioaru, Traian Ștef, Romulus Bucur, Viorel Mureșan, Gheorghe Mocuța ș. a., iar alți poeți importanți continuă să scrie cu consecvență cronică de întâmpinare în publicațiile literare unde lucrează sau au rubrici, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Ion Mureșan, Mariana Codruț, Vasile Dan, Mircea Bârsilă, Nicolae Coande și mulți alții. În acest context generaționist, în care vocația sincronă a teoretizării dublează la majoritatea optzeciștilor actul propriu-zis al creației poetice, Simona-Grazia Dima vine cu un volum care confirmă regula, punându-i în valoare vocația taxonomică, afirmată de altfel de-a lungul anilor în cronicile

și eseurile risipite în principalele reviste ale țării, de la *România literară*, din București, la *Nord Literar*, din Baia Mare, să spunem. Excepția, în cazul Simonei-Grația Dima, ar constitui-o secțiunea substanțială a cărții sale, dedicată literaturii mistice sufite, medievale, o premieră pentru deschiderile multiple ale scriitorilor generației 80.

Volumul *Labirint fără minotaur* nu este, așadar, o surpriză, ci mai degrabă confirmarea editorială destul de târzie a unei vocații afirmate cu consecvență în timp. Surprinzătoare, însă, este disponibilitatea spiritului receptor al Simonei-Grazia Dima, predispus de o puternică apetență teoretică spre o arie extrem de largă de toposuri și tipologii stilistice, dar și tematice, din arealul literaturii române și universale. Sub semnul acestei disponibilități enzimatică și deschideri de maximă anvergură, uneori de-a dreptul copleșitoare, ar putea fi așezat întreg volumul, pe care autoarea însăși îl încadrează, într-o prefață lucidă, sub semnul labirintului: „Senzația de deschidere dăruită de literatură stă, deci, la originea acestei cărți, mai degrabă un sinuos autoportret de cititor (nu atât narcisistic, cât fidel sieși), decât o lucrare sistematică. Un chip caleidoscopic, conturat din capricii reunite, firească, ca răsplată pentru a fi urmărit cu încredere traiectoria neregulată a lecturii – sinuozitate nelipsită totuși de un simț al unității...”. Și autoarea își respectă în volum autoevaluarea, extrem de echilibrată și exactă, relevată fie și la o simplă parcurgere a cuprinsului cărții, care include texte dedicate unor nume cunoscute ale literaturii actuale, din toate generațiile și genurile literare, Geo Dumirescu, Eugen Jebeleanu, Vasile Andru, Mariana Filimon, Vasile Igna, Alex Ștefănescu, Dan C. Mihăilescu, Gabriel Chifu, Magda Cârneci, Mircea A. Diaconu, Radu Voinescu, Viorel Marineasa, Ioan Holban, Nicolae Coandă, Octavian Doclin sau Aura Christi, până la nume mai puțin afirmate, dar a căror receptare calmă și atentă face parte din reflexele firești ale oricărei culturi majore, Dan Bogdan Hanu, Constantin Severin, Anca Pedvis, Adrian Țion, Doina Popa, Ruxandra Niculescu ș.a.

Varietate caleidoscopică

Fie că scrie despre antologiile de poezie *Haosmos și alte poeme* (Magda Cârneci), *O sută de poeme* (Gabriel Chifu), *Strong. 28 de poete din România*, despre *București. Cartea din bucăți* (Dan C. Mihăilescu), *Ceva care seamănă cu literatura* (Alex Ștefănescu), *Tradiție supralicitată, modernitate diortosită. Publicistica lui Nichifor Crainic și a lui Nae Ionescu, la o nouă citire* (Viorel Marineasa) sau *Românii din Lumea Nouă. Valori narative și adaptative la românii americani* (

Gabriel Stănescu), dincolo de varietatea caleidoscopică a opțiunilor Simonei-Grazia Dima, receptarea cărților citite este întotdeauna binevoitoare, cuvintele paginii mustind de o aproape explozivă bucurie a lecturii, dublată întotdeauna de luciditate analitică și un discernământ al evaluării de ansamblu, detaliul asupra căruia s-a focalizat atenția evaluatoare fiind plasat în contextul organic care l-a generat și îi întreține funcționalitatea culturală vie. Lecturile extinse ale Simonei-Grazia Dima, din toate domeniile antropologiei culturii, exercițiul cotidian al reflexivității și vocația dăruită a analizei subtile, care pătrunde în mecanismele generative de text și coerență vizionară, fac din cronicile aceste cărți, dincolo de dispersarea risipitoare a atenției și diversitatea abordărilor, mai mult decât intenționau inițial să fie. Simona-Grația Dima oferă pagini dense, vibrând de o frumusețe și expresivitate vie, deloc aridă, care pot fi citite pentru ele însele, ca niște poeme sau profesii de credință ale lucidității și bucuriei spiritului creator de-a se întoarce asupra lui însuși, predispunând la descoperirea de sine prin dialogul cu uluitoarea varietate a creației celorlalți, conform unei concepții subsidiare etalată cu gravitate jucăușă de autoare: „Literatura, în ipostaza ei asumată, lăuntrică (nu ca suport al informației sau al divertismentului) este și joc, piatră multifacetată, răsfat, policromie, derdeluș” (p. 144).

O a doua parte a volumului oferă surpriza unor texte dedicate cu aceeași fervoare receptării literaturii străine, din secolul trecut (Baudelaire, Mallarme, Trakl), dar și de ultimă oră (substanțialul eseu despre trei poeți britanici contemporani, Ruth Fainlight, Mimi Khalvati, Fiona Sampson). Însă centrul de greutate al acestei secțiuni a volumului, inspirat numită *Banda lui Moebius*, cade evident pe studiul *Incursiuni în spiritualitatea islamică*, o abordare extinsă de 40 de pagini (din cele 185 ale cărții) a unui teritoriu cultural mai puțin cunoscut publicului românesc și, în special, generațiilor tinere, în acest sens, poeta Simona-Grația Dima lansând o veritabilă provocare, cu valoare de pionierat în literatura generației 80.

Prestigiul unificator al ființei originare

După cum mărturisește Simona-Grazia Dima, a ezitat îndelung dacă să-și intituleze subcapitolul *Incursiuni în spiritualitatea islamică*, sau pur și simplu *Incursiuni în spiritualitate*, studiul său făcând o panoramă concisă (dacă mi se permite paradoxul) asupra continentului culturii arabe medievale, care începe cu *Coranul* și continuă cu scrierile lui Al Ghazali, ale poezilor mistici sufiți, sau ale lui Ibn Tufayl („Un Ro-

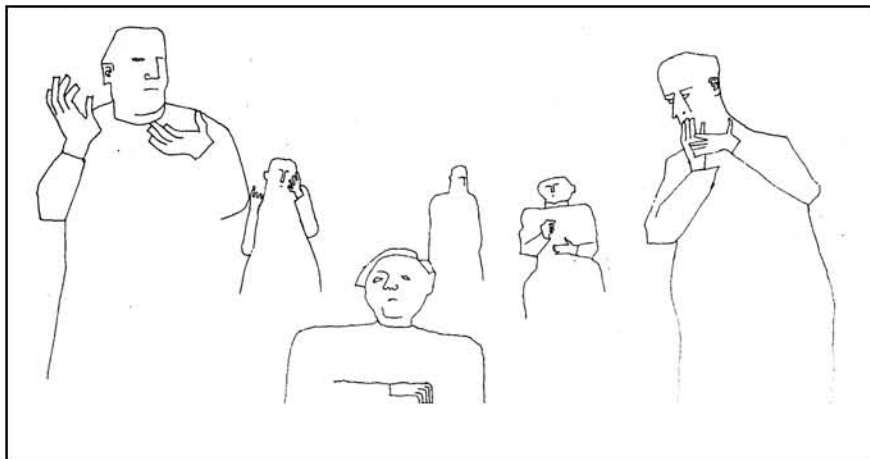
binson metafizic al Evului Mediu arab”), Ibn Rușd (Averroes), Jalaluddin Rumi, Ibn Arabi, autori care ne spuneau prea puțin până la acest studiu recuperator, ce umple realmente un gol de informație și abordare în cultura generației noastre. Marea descoperire a Simonei-Grazia Dima, mergând pe urmele arabistului poet George Grigore, cu mari merite în domeniu, și a seriei de volume publicate de Editura Kriterion, dincolo de senzația de insolit și stranietate a aventurii într-un ținut care părea mai degrabă exotic, dacă nu tabuizat de-a dreptul de atacurile teroriste din 11 septembrie, asupra Turnurilor Gemene, este valoarea literară a acestor texte islamice, care transcend orice delimitare etnică sau religioasă, deschizându-se spre absolutul unității originare a spiritului creator uman, în toată splendoarea diversității sale. Iar abordarea acestui univers islamic medieval, atât de puțin cunoscut literaturii române actuale, e făcută din punctul de vedere al unei firești mentalități umaniste, pentru care contează valoarea literară a textelor, nu limitările lor la funcționalitatea exclusiv cultică, ceea ce le dă o deschidere universal valabilă spre spiritul omului iubitor de cultură de oricând și de pretutindeni: „fiindcă spiritul, în sensul său ultim, nu poate fi islamic, creștin sau hindus”. Viziunea Simonei-Grazia Dima este curajoasă de-a dreptul, în acest „labirint radios al literaturii”, gândindu-ne nu doar la fundamentalismele agresive care vin dinspre lumea arabă actuală, ci inclusiv la respingerea acestor maeștri mistici sufiți de contextul islamic actual, extrem de confesionalizat, tocmai pentru caracterul universalist al creațiilor lor, prea puțin glorificator al rigorilor și dogmelor religioase: „Detașați suntem și noi, atunci când realizăm condiția cititorului ideal – de-a nu ne lăsa robiți de text, ci de a-l folosi pentru a privi mai intens, mai de parte” (p. 148-149).

Acest pas de la relativitatea textului osificat, al unui context anume, la supra-textul inclasabil al revelației, e făcut în mod admirabil de Simona-Grazia Dima, cu infinită delicatețe și mai ales cu o vocație enciclopedică a informației și mijloacelor de investigație, demers care țintește la fecundarea multiplă a spiritului prin dialogul între religii, tradiții și culturi, aparent ireconciliabile, într-o deplină pace lăuntrică. „Dar noi, literații, de ce suntem preocupați de aceste probleme teologice?”, se întreabă autoarea, răspunsul ei devoalând o înțelegere profundă a rosturilor intime ale spiritului creator, cu bătaie lungă în timp, toate nivelurile existenței fiind legate consubstanțial de sacralitate și de cuvânt: „arta devine religie și, invers, intelectul posomorât nu mai poate tăia, despica lucrurile, oricât ar voi. El e depășit”. Situându-se în acest miez de magmă fierbinte a realului ultim, unificator, înțelegerea dezmărginită a Simo-

nei-Grazia Dima devine – prin valoroasa carte a sa – o pledoarie pentru toleranță, comunicare, înțelegerea celuilalt și dialog. Orice disjunctivități și incongruențe adversative sunt integrate prin cultură într-un act de cunoaștere, care înseamnă implicit participare și integrare, polaritatea străină a dușmanului sau necunoscutului devine astfel parte a conștiinței celui ce caută și înțelege: „Conflictul nu mai poate izbucni acolo unde frica născută din iluzia necunoscutului lasă loc înțelegerii”, restabilirii prestigiului ființei umane originare și valorilor ei imuabile.

Pe parcursul explorării sale în cultura medievală arabă, Simona-Grazia Dima face trimitere la cărți rare de înțelepciune, din domenii de graniță ale cunoașterii, iar în plus, instinctul poetic al autoarei selectează din tezaurul creației misticilor sufiți cristale veritabile de frumusețe, înțelepciune, devoțiune și credință, mai presus de orice delimitare contextuală acaparatoare, acest studiu aplicat al poetei putând fi considerat una dintre cele mai valoroase cuceriri ale literaturii române tinere. Întreg volumul Simonei-Grazia Dima stă sub semnul jubilației expoze, care se naște din miracolul marilor întâlniri necesare, în labirintul culturii, în urma cărora va rămâne întotdeauna „picurul de miere al bucuriei lecturii, pe lespezile arse de soare: suntem la amiază, atenți, vigili (minotaurul ar fi doar creația noastră)”.

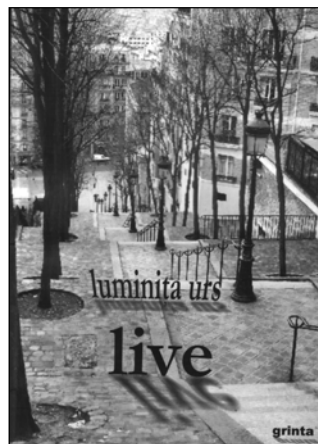
Toate aceste calități ale vocației hermeneutice, puse în valoare de cartea Simonei-Grazia Dima, *Labirint fără minotaur*, sunt ilustrate în plan poetic, cu vârf și îndesat, de noul volum al poetei, *La ora fulgerului*, Limes, 2009, care îi consolidează statutul de conștiință complexă și valoroasă a literaturii române contemporane, cu promisiunea - în continuare - a unor surprize edificatoare.

Cronica literară

Liliana Truță

O Sylvia Plath mântuită

Luminița Urs
Live

Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2008

Cartea și numele Luminiței Urs ne amintesc tuturor celor din generația mea de o vârstă a literaturii situată la începutul anilor nouăzeci, poate mai aburoși sau chiar mai „întunecați” decât ai deceniului nouă, cu ezitățile, spaimile, libertățile ei (încă) neexprimate, cu realitățile ei buimăciitoare, pe care am trăit-o cu toții la Cluj, în jurul *Echinoxului* acelor ani. Poeții de atunci ai *Echinoxului* erau Radu Afrim (strălucitorul regizor de azi), Anton Horvath, Adrian Suci (revenit, am văzut, de curând, printre cei „vii” cu o poezie de cu totul altă factură decât cea cu care ne-a obișnuit atunci) și Luminița Urs, o poetă talentată, cu o voce matură de pe atunci.

Activitatea creatoare, deoarece apăreau numere puține, era mai efervescentă la cenaclurile echinoxiste, unde tinerii artiști își citeau textele, iscând nenumărate discuții, unele chiar aprinse: îmi amintesc clar de momentul în care Radu Afrim ne-a adus spre degustare niște texte foarte îndrăznețe pentru acele „timpuri”, cu violențe „necanonice” de limbaj ce puteau fi (și chiar erau) suspectate de „obsenitate”. O lungă dezbateră a urmat apoi pe această temă după ce lectura poetului a lăsat pentru câteva secunde publicul într-o stare de perplexitate.

Și, în acest punct, simt nevoia de a intra puțin în dialog și cu textul lui Victor Cubleșan din *România Culturală*, care, scriind despre volumul Luminiței Urs, o face la modul vag și iată, contagios(!) nostalgic. Recunosc că asta a declanșat acel scurt remember echinoxist plasat la începutul articolului. Îl voi cita, așadar, pe critic: „Într-un fel, aceasta este ultima generație de până acum din literatura noastră care a crezut că poate schimba ceva în istorie, nu doar în istoria literaturii. Poezia Luminiței Urs este destinată pesemne doar cititorilor inițiați, celor care mai au în amintire gustul acelei

poezii care se dorea mai mult decât o confruntare cu cotidianul (...). E un volum care mai e capabil să stârneasă, cel puțin pentru unii dintre noi, plăceri ale lecturii pe care le credeam bine închise între pereții bibliotecii.”

Tonul lui Victor Cubleşan este, folosind un termen la modă, „apocaliptic” atunci când se referă la o vârstă a literaturii și a poeziei deja apusă, o vârstă a interiorității făcătoare de lumi și emoții intelectualizate sau încifrate în eleganțe de limbaj. Eu aș spune, din „puțina” experiență de lector pe care o am, că vârstele literaturii nu sunt deloc niște capsule temporale închise, și că cercurile nu se închid niciodată. După ce poezia a „ieșit în stradă” cu optzeciștii, și au mai târât-o prin diverse experimente și postoptzeciștii (nu intru în discuții generaționiste sau generaționiste), o parte a ei se plimbă ca maidanezii tot prin colburile străzii (și nu mă refer aici la poezia *izbutită* a cotidianului), cred că acest tip de poezie, despre care vorbește nostalgic Victor Cubleşan, totuși se va răzbuna. Căci toate vârstele reprimite se răzbuună în cele din urmă. Și știm ce urmează după dezmăturile experimentale: după vârsta de fier a tuturor posibilităților vine cumintirea, inocența, vârsta naivă.

Prezentă mai întâi într-o antologie a generației sale, Luminița Urs debutează în volum în 1997, cu *Singurătatea tatălui meu*. Și după o tăcere lungă, clar acumulativă însă, mă refer aici la poezie, reapare în 2008 cu volumul de poezie *Live*, apărut într-o ediție bilingvă română-franceză la editura Grinta din Cluj. De notat că poeta s-a stabilit în anii 90 în Franța, unde și-a susținut doctoratul, și actualmente, după o perioadă în care a fost jurnalistă la Radio France Internationale, predă franceza la Paris, unde și trăiește.

O continuitate deloc căutată, între cele două volume de poezie, chiar dacă scrise la destulă distanță. O continuitate de substanță, de limbaj, de imaginar a unei poete care și-a găsit deja vocea și n-are de ce s-o pună sub semnul modei sau al întrebării. E adevărat că poezia Luminiței Urs e una care se adresează celor „inițiați”, o poezie care solicită gândirea, nimic tridnic însă în acest amestec de simțualism frenetic pe alocuri, îmblânzit de comenzile intelectului, căci poezia pentru Luminița Urs este în primul rând o stare, o stare descrisă în caligrafii decise, în linii de multe ori violente, care se retrag apoi în rotoacele moi, desfășurând de fiecare dată incredibile spectacole de metamorfoze.

Între eu și lume, mereu filtre, unele transparente, altele întunecate, câteodată însă luminoase până la eclatanță. Lumea poate fi mereu citită prin ele, căci poezia Luminiței Urs este o căutare febrilă a sensului, chiar și acolo unde acesta este mai puțin vizibil. Realitatea se impune de multe ori ființei prin zgomot, prin cacofonii agresive, amenințătoare, care se cer mereu filtrate, traduse, câteodată înfrânte. Lupta aceasta subterană e mereu

prezentă în această poezie chiar și în cele mai luminoase momente poetice. Un război cu lumea care transpare de multe ori doar prin gesturi de apărare sau recul, mai des însă prin instantanee de lumină prin care ființa încearcă să locuiască întunericul sau zgomotul ce-i vin din exterior: „Cu el locuirăm zăpezile/ sângelui/ și-nfrânserăm pentru o/ clipă larva rotundă/ a nopții.” Alteori miasmele, „imperiul decăzut al miasmelor” iar nu zgomotul alcătuiesc carnația realității, consistența ei aspră, tenebroasă.

Certitudinile, puține, sunt descrise ca zvâcniri luminoase, singurele care contează, chiar dacă o luciditate necruțătoare le cenzurează de fiecare dată. Vorbirea, că este a lumii sau a omului, se întunecă de multe ori, primind semnele opacității, iar ființa se definește fie ca „liniște spulberată atent”, fie ca „un țipăt prelung în mulțimea de plumb a vorbirii”. Coborârea în tenebrele infernului, în imperiul întunecat al înfrângerilor conștientizate, este urmată mereu de căutarea momentelor de grație, căci aceasta, *secunda plenară* este de fapt unitatea de măsură a existenței în poezia Luminiței Urs. Prin aceste secunde își recucerește poeta în mod repetat locul în lume.

Tot momente de grație sunt și cele de ștergere a liniilor, de derealizare a lumii, fluidizare nesperată și primită întotdeauna cu mirare, atunci când aventura pierderii în irealitatea lumii redă ființa unei inocențe pe care de multe ori doar hârtia, textul sau chiar foaia albă o mai poate recupera: „mâine vom fi/ în altă parte/ în altă poveste/ on fait l'amour/ sur la page blanche/ blot-tis sur un/ lotus.” Există mereu un Altundeva, fie o „casă a îngerului”, fie o patrie imaginară devenită stare de spirit, spații cu geometrie instabilă, cu sunete înalte însă, capabile să lumineze momentele de amenințare prezente în ipostazieri ale frigului, în reflexele sângerii ale privirii, toate fiind mântuite în spațiul rarefiat unde se înstăpânește, datorită deschiderii ființei spre sens, Frumusețea. Poezia aceasta este o căutare a sensului și a frumuseții, cu atât mai disperată cu cât acestea se arată doar în momente privilegiate. O fragilitate a lucrurilor și a stărilor se citește în această poezie, ca și cum aceasta ar fi o boală universală de care ar suferi întreaga realitate. Toate se încheagă doar pentru momente scurte, gata oricând să se spargă pentru a se putea retrage în zgomotul din care au venit; „Dominique îmi trimite lumina/ de toamnă „lumina de măr”/ vie și rumenă doar pentru mine./ Iată-mă din nou plină de el / protejată ca de o piele extraordinară.” Nimic nu are formă fixă, toate se metamorfozează frenetic, neliniștitor pe alocuri. Forfota zilei se diluează în peisaje curgătoare, din ea nu rămâne decât doar „urma”, adică o stare de spirit imponderabilă, captată în picturi impresioniste: „la Amsterdam poemele de dragoste se scriu / pe aer și pe urmele lăsate de vapoare seara/ (...) Nu-mi amintesc forma zilei la amsterdam, nici / mai apoi. Ea se inventă. Și-aveam în sânge arii teribile de amurg precum / dosul clădirilor - torțe pe apă.”

Un coșmaresc difuz străbate ca un nerv dureros toate aceste „iluminări”, un coșmar ce conține „fiara”, „ființa-fiară teribilă”, întunericul, toate chemându-l pe Celălalt care se mută sub pielea ființei, dedublând-o, cu pânde viclene, amenințătoare, gata să absoarbă ca o gaură neagră echilibrul fragil al eului ce-și caută locul în lume: „Mai singură decât noaptea, degetele mele / nu sunt ale mele, ele nu-mi mai aparțin /cântând pentru un altul(...) Și am fost mai puternici decât luminile/ întâmplării, decât strălucirea efemeră / din noaptea dihaniei, / decât aceste cuvinte / în suferință.”

Fiecare ieșire din noapte presupune însă o existență mereu reînnoită, și poezia devine o celebrare a acestor momente sărbătorești, fiindcă, din molozul ce rămâne din lupta cu tenebrele, după degustarea eșecurilor și resemnarea dată de golurile de semnificație (prezente în laitmotivele referitoare la o limbă necunoscută), se ridică mereu o ființă luminoasă, mereu capabilă de a reșeza cioburile existenței în mozaicuri sofisticate, de a „despica apele cu o mână fermă”. O picturalitate latentă este prezentă în tot universul poetic al Luminiței Urs, populat zgomotos de lucruri, vibrații, a-buri și forme când incerte, când de o violență expresionistă, iar „peisajele”, stranii pe alocuri, se încheagă fie din această poetică a imponderabilelor, fie din culori stridente, contorsionate. Peisaje parcă desenate cu degetul pe nisip, în care și autoportretele sunt caligrafiate fără basorelief, ca puncte de fugă: „Sfârșim în somn, într-o / altă vibrație, / de aiurea, pe cărarea malteză, / unde mâini ucigașe vă / transportă într-o altă imagine, / într-un cadru mobil/ de unde alt chip vă fixează / grăbit prin hârtia îngălbenită de vreme” Eul se lasă absorbit cu voluptate de sărbătorile realității, înghițit de fluxul lor, ca parte dintr-un organism mereu în mișcare, și acestea sunt scurtele momente de glorie ale existenței, secundele rare ale iluminărilor, armoniile de o clipă ce înving cacofoniile sumbre ale cotidianului, ca și cum, spune poeta, „ai descoperi un filtru secret al lumii / de care nu te-ai îndoit niciodată”.

Poemele în proză recompun chipul unei războinice deja atinse de înțelepciunea formulei simplității, căci poezia nu este doar o căutare a Frumuseții, deși este, în mod substanțial și aceasta, dar și o modalitate de înțelegere și de locuire. După aventurile lirice care ne amintesc de *Clopotul de sticlă* al Sylviei Plath, poeta învață, ca în povestea Regelui Pescar, să formuleze întrebarea justă: „Oare de ce atâta efort pentru atâta limpezime?”

Poeta a depășit anxietățile, în sensul că este o Sylvia Plath deja mântuită, a învins frica, cunoaște miasmele Infernului, știe exact care e temperatura de la care încep frisoanele, și, asemenea Forței (sau îmblânzitoarei de lup) din Tarot, știe exact când să privească fiara în ochi și când s-o alunge. Dar a învățat și când să fie fericită...

Criterion

Liana Cozea

Îndeletniciri fondatoare

Nicolae Manolescu
Viață și cărți
Paralela 45, Pitești, 2009

„Îmi place să cred că m-am născut alfabetizat”, afirmă Nicolae Manolescu. „Această mică și naivă vanitate este una dintre puținele pe care nu mi-e rușine s-o recunosc. A citi și a scrie mi s-au părut întotdeauna îndeletniciri fondatoare ale omului care trăiește în universul culturii verbale. [...] Nimeni nu spune că nu există viață în afara cărților. Toată problema este dacă viața în afara cărților nu e cumva atât de săracă, încât să nu merite a fi trăită”.

Cititul și scrisul, volum apărut în 2002 la Polirom, mi-a iscat nostalgia descoperirii cărților în copilăria și adolescența mea și, privind atent de-a lungul anilor, am constatat cu uimire și bucurie coincidențe cu lecturile autorului, lecturi care însă, de la o vârstă, deveniseră doar parțial congruente cu cele ale Domniei sale.

Cititul și scrisul este o carte fermecătoare despre cele două aspecte esențiale din viața unui mare critic și profesor, despre felul în care a luat act de lumea din jur, dar mai puțin de cea a oamenilor. De cea a cărților mai ales. Este povestea vieții unui om care a devenit conștient de sine scriind: „prima activitate pe care memoria mea o înregistrează, în care eu sunt subiect individual și orgolios este scrisul. Nu cititul (care mă prindea ca și joaca): scrisul”. Scrisul „e mai exigent decât cititul - scria Nicolae Manolescu în *O ușă abia întredeschisă* (1986). Mă constrânge, mă disciplinează, mă limitează. Cititul prea mă lasă într-ale mele, îmi încurajează lenea sau reveria sterilă”.

Autorul simte gustul supremei bucurii, amintindu-și descoperirea lecturii, în concurență însă cu joaca, căci, copil, adora să se joace. „Boala era singura în stare să mă determine să renunț la joacă. Bucuria îmi era înjumătățită, dar cu atât mai excitantă. Tras din două părți, trăiam lectura ca pe

o sfâșiere. Era, recunosc, un oarecare masochism în asta [...]. În claustrarea la care boala și lectura mă sileau amintirea spațiului nelămurit al jocurilor era permanent prezentă”. Popasul în lectura cărților de povești de la Creangă, Perrault prin frații Grimm, până la Andersen, cu a lui mică sirenă, este un spațiu-timp plin de încântare, pe care omul matur îl străbate cu emoțiile copilului care fusese odată.

Copilăria, poate mai mult decât adolescența - la 16 ani termina deja liceul - este prilejul revenirii într-o Arcadie fericită: se succed și se interferează amintiri legate astfel de primele cărți, de prima bibliotecă. „M-am pomenit citind, așa cum m-am pomenit jucându-mă: înainte de a fi eu însumi”, iar lectura „a reprezentat mereu pentru mine una dintre acele câteva ocupații pe care le-am simțit capabile să mă justifice în chip esențial”.

Cititul îl determină, îl condiționează, îl cenzurează și îi incită scrisul cu atât mai mult cu cât cel care se mărturisește este un hedonist al lecturii. Scriitorul de azi, cu o memorie infatigabilă, dar și autopersiflându-se subțire, își înregistrează prima creație, o poezie patriotică citită de la tribună, la mitingul ritual de 7 Noiembrie și care iar fi putut consacra „poet oficial”. Arestarea părinților, la scurtă vreme, „m-a aruncat în opoziție unde am rămas și astăzi”.

Joaca serioasă, al cărei rezultat final este redactarea unei reviste *Familia* la Râmnic, ideea titlului preluată din Lenin, și a altor reviste, cu fragmente de romane de aventuri, pagini de critică, o revistă a revistelor, concepute și scrise aproape în întregime de adolescent, îl anunță, chiar și în tentă autoironică, pe viitorul critic și director de revistă. Este confesiunea prin care Nicolae Manolescu se caută pe sine, se găsește, se „rătăcește” în prozele de ficțiune, pentru a se regăsi în acest insolit Bildungsroman. Cu luciditate se vede copilul și adolescentul de atunci care are însă, de mic, conștiința viitoarei sale staturii intelectuale. Imaginea de sine pe care ne-o propune Nicolae Manolescu în cartea sa este a unei persoane extrem de interesante și complexe, un narcisism de o calitate aparte ni-l redă pe autor, el se oferă cu onestitate, cu plăcere chiar, fără teama de a i se periclita portretul.

Povestea propriei vieți, în universul de cuvinte, spusă cu sinceritate, fără a supralicita faptele, este memorabilă în sine, dar și în conexiune cu evenimente similare din biografiile confrăților autohtoni sau străini, veritabile studii contrastive. În subtextul ei autorul schițează, chiar elaborează o teorie a autobiografiei spirituale. Autobiografia este, așadar, și pentru Nicolae Manolescu, nu numai pentru Sartre, un moment dintr-o anchetă dialectică, „un moment amețitor și de metamorfoză. Prin această întoarcere critică asupra sa, de fapt, un nou început al unei căutări a devenit posibil” (Philippe Lejeune).

În cazul lui Nicolae Manolescu cititul și scrisul sunt complementare și interdependente, dar dacă cititul l-am putea numi *a sweet addiction*, scrisul său deja ține de talent. Lectura și scriitura devin aventuri esențiale, niciodată încheiate, care oferă bucurii și delectări imposibil de atins pe altă cale. Oamenii întâlniți nu au relevanța personajelor, după cum întâmplările cotidiene înseamnă mai puțin decât cele ale oamenilor de hârtie. Acest univers al cărților devine antidot și sprijin pentru a face față „unui început de lume pe cât de rea, pe atât de ipocrită” - comunismul.

Cărțile citite în casa bunicii din Râmnic, în camera strămătușei - acea „cameră fantastică” - după arestarea mamei, a părinților, în 1952, sunt jaloane esențiale în anii parcurși, în etapele arse; evenimentele își capătă marca prin titluri de cărți sau autori esențiali: „Și a venit *Roșu și Negru*. Nu mai citisem nimic asemănător. Adorația pentru Turgheniev a pălit. Doar *Război și pace*, descoperit imediat după aceea m-a mai adus într-o stare de fericire la fel de mare”. Pe la 14-15 ani „*Roșu și Negru* mă captivase atât de tare, încât lipseam de la școală pentru că nu mă înduram să-l las din mână”, notează autorul, pentru a consemna apoi impactul lui Ibsen asupra sa: „Dintre revelațiile adolescenței mele, n-am voie să-l uit pe Ibsen”.

Urmărindu-și rădăcinile și alcătuiind un arbore genealogic *sui generis*, Nicolae Manolescu își întemeiază demersul cercetând și căutându-și ascendenți care să fi scris și ei, descoperind manuscrise lăsate de unul dintre străbunicii săi; *Memoriul* străbunicului, găsit în căutările sale, din care reproduce un fragment în carte, o delectabilă povestire de sfârșit de secol XIX, ni-l readuce pe autorul *Istoriei critice a literaturii române*, capabil a se entuziasma în fața unor texte vechi, pline de savoare. Inscrise aceste pagini textului autobiografic, se conferă o și mai mare greutate capitolelor următoare, atribuindu-i-se literaturii de ficțiune, dar și celei critice, un sens absolut, o semnificație absolută.

Literatura este și delectare, dar, în același timp, experiență nemijlocită și modalitate inegalabilă a exprimării de sine; se formulează în acest mod o idee esențială: cititul permite accesul la un univers infinit. Dezvăluind realitatea bulversantă a cărților, nu puteau lipsi Cervantes și Canetti, sminteala lui Don Quijote și scrânteala lui Kien se încarcă de ambiguitate, încât lectura, o carte nouă pot deveni lucrul cel mai frumos care i se poate întâmpla unui om.

Sinuosul drum al lecturilor despre care scrie este marcat de pertinente considerații, logic, coerent și comprehensibil formulate. Fie că este vorba de autobiografia scrisă cu eleganță și rafinament, cu verb scăpărat, fie de paginile de jurnal, acestea îl reflectă pe autor la „capacitatea [...] maximă de expresie”, întrucât pentru Nicolae Manolescu graba și improvizația „nu constituie în sine dovezi ale autenticității: mă simt cu atât mai autentic, cu cât am mai multă grijă și răbdare, cu cât elaborez mai atent”, prin aceasta

autorul onorându-și semnătura. „Prima trăsătură de condei, cum arată Philippe Lejeune, este o pură iluzie”, deoarece în orice notație înscrisă într-o creație confesivă există „o elaborare, chiar dacă rapidă și invizibilă”.

Privilegiului de a fi înzestrat cu talent Nicoale Manolescu îi răspunde scriind. Criticul și profesorul a făcut din autobiografia sa spirituală un elogiul al viciilor sale fundamentale pe cât de inocente, pe atât de incurabile. *Cititul și scrisul* este un delectabil „roman” - de altfel, s-a spus că autobiografia în epoca modernă tinde să se confunde cu romanul (Jacques Le Rider) - susținut de „carența lirică a scrisului” său, de marile sale disponibilități expresive, dar și de stilul plin de ironie grațioasă, farmec și finețe.

Recent apărutul volum *Viața și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă*, la Editura Paralela 45 atașează primei cărți, *Cititul și scrisul*, pe cea de a doua *Scrisul și cititul*, aglutinând coordonatele esențiale ale vieții profesorului și criticului literar, fața și reversul unei existențe, ale biografiei sale intelectuale care „se construiește, toată, în funcție de această simetrie”. Dacă prima carte este „despre nevoia de a citi a adolescentului”, cea de a doua dezvăluie imperioasa „necesitate de a scrie a adultului”. Memoriile se structurează în capitole fără titlu, ca forță materială constrângătoare, dar ele izbutesc să comunice aspecte și fapte, prilej pentru evocări și extraordinare portrete, astfel încât, parcă pentru a se contrazice și/sau a compensa nemulțumirile acumulate din întâlnirea cu „ființele în carne și oase”, mult mai puțin interesante decât „ființele imaginare” pe care le-a cunoscut citind, le conferă celor reale cu care i s-a intersectat viața o anume materialitate, un profil, creând fapte a căror autenticitate nu poate fi contrazisă. Ca într-un soi de alint, autorul își reproșează metehnele de a nu fi fost și de a nu fi izbutit să fie un martor creditabil, de a-i fi lipsit spiritul de observație și câte altele închipuite. Din contra, „martorul” este unul înzestrat cu toate atributele necesare unui observator interesat de semenii săi, care în depănarea fluidă a spuselor are un farmec și o seducție indeneabile, găsește cuvântul potrivit, este un rațional căruia îi repugnă sentimentalismele, de unde nu o dată „înciudata” sa afectuoasă recunoștință, asemeni celei arătate față de George Ivașcu. Gazetarului și profesorului ce a fost „omul providențial al biografiei mele” îi sunt consacrate câteva capitole în care excelează calitățile de portretist ale lui Nicolae Manolescu, care, cu obstinație, își neglijează talentul de prozator. În 1962, „abia trecut de cincizeci de ani era un bărbat prezentabil, elegant, cu o notă de distincție în felul de a se purta și îmbrăca, pe care originea țărănească se vedea tot așa de puțin cum se vedea la Zaharia Stancu sau, judecând după portretul călinescian, la Goga”. Gazetar înăscut, „cu siguranță cel mai de seamă făcător de reviste culturale din a doua jumătate a secolului XX. Ca profesor și publicist era departe de a fi strălucit. Oportunismul, care l-a ajutat să învingă dificultățile deloc mici ale gazetăriei nu i-a priit nici profesorului, nici publicistului”.

Concizia frazei izbutește să comunice esențialul, chiar dacă pe parcursul povestirii memorialistul revine cu amănunte, cu detalii capabile ai oferi cititorului o liniște încrezătoare privind la autenticitatea celor afirmate. Detalierea i se pare necesară pentru explicitarea luminilor și umbrelor cu care îi compune profilul, atent în a-și doza propriile reacții, în a face mărturisirea șocantă, cum că „Totul era de natură să împiedice o apropiere a mea cu Ivașcu, dotat cum era de spirit gazetăresc și pătruns de prezent până în măduva oaselor”. E omul cu „condeiul bont”, ale cărui editoriale îi erau „debitoare limbii de lemn a epocii”, dar care e totuși cel ce „mi-a marcat destinul”, care a crezut în „structura” sa de critic.

Nimic revelator nu se mai adaugă portretului schițat inițial, nimic care să-l contrazică și totuși fiecare pagină a evocării îl întregeste până în clipa în care i se pare autorului că a spus totul. Surprinzător este că, alcătuind poftul lui Ivașcu sau al altora, retrăind împrejurările în care i-a cunoscut pe toți cei apropiați, treptat, strat cu strat parcă, se realizează, mai mult rațional și deliberat decât fortuit sau inconștient, un autoportret de critic, cu incontestabilă tentativă de adâncire, de cunoaștere și de autocunoaștere, de acceptare cu resemnat ironică îngăduință a ceea ce a devenit - un model - datorită sau în ciuda tuturor aventurilor eului său. Se desăvârșește astfel portretul artistului într-o tinerețe eternă.

Relevând rolul lui Ivașcu în biografia sa profesională, cu intuiția remarcabilă de ai fi ghicit „structura de critic”, se conturează o altă temă de discuție: cenzura, „cititorul cel mai atent [...] în comunism” de ale cărei rigori pe atunci tânărul critic fusese scutit, permițându-i-se să trăiască ani buni „în iluzia deplinei libertăți de opinie și expresie”. „Metoda” pe care i-a aplicat-o Ivașcu și tactul de care a dat dovadă au creat condițiile modelării și formării caracterului său. Este prilejul de a introduce cititorul în miezul unei crize severe, provocată de nomenclatura atotștiutoare și atotstăpânitoare, cu un control sever, dar care cu inteligență și abilitate putea fi uneori evitat, alteori, în cazuri în care, silit să cedeze, gestul i-a fost reproșat în repetate rânduri, „ca o rușinoasă retractare”, cedare ilustrând „slăbiciunea” sa pentru Ivașcu. „Dacă voi mai greși pe viitor, scrie Nicolae Manolescu, voi greși așa zicând pe cont propriu, și niciodată fără luptă”. De subliniat însă că, în ciuda împrejurărilor complicate, „n-am scris niciodată despre Ceaușescu înainte de 1989. Nici măcar numele nu i l-am menționat vreodată. Ivașcu știa, ca și cenzura”.

În schimb, cenzurarea cărților publicate a cunoscut „câteva episoade dramatice”, dacă este să ne referim numai la antologia de *Poezie română modernă*, prima carte „interzisă pe față” sau la monografia Sadoveanu.

Personajele care îi încarcă textul, cu acest prilej, sunt imagini ale răului și abjecției, tovarăși activiști tipici „nu doar sub raport comportamental, ci și psihosomatic”. Pe unul dintre ei, întâlnit în carne și oase, îl vor face fa-

miliar romanele epocii următoare „grosolan, solid, făcos, cu ceafă lată și ochi înfundați sub fruntea mai îngustă decât o punte de lemn de la țară”. Dumitru Popescu-Dumnezeu, în schimb, „unul dintre personajele cele mai complicate și contradictorii ale vremii”, „n-avea nimic din activistul tipic. Intelligent, citit, cinic, ideolog înăscut, poet naiv, dar romancier nu lipsit de interes, a jucat rolul principal în «cultul personalității», care e, în fond, creația lui”.

În meandrele biografiei spirituale extrem de bogate își găsesc locul amicitiei și inamicității, toleranță și amendări drastice. Un aer de seninătate se desprinde însă. Este detașarea și împăcarea omului înzestrat cu talent și echilibru, a omului căruia meditația asupra istoriei mari și istoriei mici, asupra experiențelor istoriei recente îi conferă superioritatea și capacitatea de a scrie într-un spirit eliberat de orice constrângeri. Criticul a scris cronică literară timp de treizeci și doi de ani, verdictele sale construind, în timp, canonul recunoscut și admis, necontestat decât pe alocuri până în prezent.

Obstinat în a rămâne fidel criticii literare și eseului, loialitatea și-o încalcă ori de câte ori, acaparată de amintirile sale, trăind într-o stare de inspirație, având la dispoziție toate cuvintele și toate registrele acelor autori despre care a scris, își lasă talentul să se manifeste, arătându-și partea neștiută sau parcimonios dezvăluită a scrisului său. Parcurgând etapele, într-o dezvăluire deopotrivă diacronică și sincronă, ajunge la momentul elaborării *Istoriei critice a literaturii române*, în care rolul decisiv în a-l determina să o scrie l-a avut Zigu Ornea, „scepticul mântuit [...] care m-a convins să mă apuc de treabă”. Afecțiune, respect și prietenie transpar din extraordinarul portret fizic, moral și intelectual pe care îl face: „Zigu [...] era prototipul șoarecelui de bibliotecă. Chiar avea ceva dintr-un rozător, cu urechile lui mari, clăpăuge, și cu nasul lui ascuțit, crescut parcă direct dintr-o calviție prematură, care-i dădea frunții un aspect lucios. Și-a petrecut jumătate din viață rozând cărți și periodice la Biblioteca Academiei. [...] Zigu a fost omul cel mai harnic pe care l-am întâlnit. Scria zilnic, neobosit, în orele pe care i le lăsa munca la editură și lectura la bibliotecă, după un program riguros [...] Ducea o viață sobră, deși era un om de lume, plin de umor, deschis, săritor la necazurile altora. Pe ale lui le uita adesea. Nu încărca pe nimeni cu ele”. Amintirea lui Ornea este un prilej de a reînvia prietenia cu Dan Setlacek, „extraordinarul chirurg care fusese”, și „omul integru și demn” care „ trăia singur, aproape orb și sărac. Se număra printre acei medici care refuzaseră toată viața să primească bani de la bolnavi, fără a-i judeca însă pe aceia care primeau”. Pentru a-l evoca la adevărata lui valoare, memorialistul recurge la o sursă livrescă, portretul doctorului Lavalierie din romanul lui Flaubert *Madame Bovary*, cu mâna romancierului francez. Avea „mâini teribil de frumoase, care nu purtaseră niciodată mănuși, ca pentru

a fi pregătite în orice clipă să se afunde în toate mizeriile. Disprețuitor de credință, de titluri și de academii, primitiv, liberal, părinte pentru săraci și practicant al virtuții fără să creadă în ea, ar fi putut fi socotit un sfânt, dacă finețea spiritului lui nu l-ar fi făcut temut ca un diavol. Privirea, mai tăioasă decât bisturiile lui, îți pătrundea direct în inimă și desfidea orice minciună, dincolo de argumente sau pudori. Își ducea astfel viața, plin de aceea maiestrate blajină pe care o dă conștiința unui mare talent și cei patruzeci de ani de experiență laborioasă și ireproșabilă”.

Este ciudat cum lectura amintirilor cititorului de cursă lungă care a fost și este Nicolae Manolescu echivalează pentru mine cu vizitarea unei expoziții de artă, gândul ducându-mă spre *Portrait Gallery* din Londra, într-atât galeria sa de portrete și personaje se încarcă de culoare, este vie și extrem de sugestivă.

Călătoria sa în străinătate, în 1967, la Freiburg im Breisgau, alături de Ion Alexandru și Marin Sorescu, răsfățați de Paul Miron „ca niște prințișori dintr-un stăruț german ajunși la Berlin” înseamnă întâlnirea cu Heidegger, „bătrânul din fața noastră [care] aparține istoriei. Nu prezentului”; „Heidegger nu era pentru noi, în acele clipe, un filosof, fie și celebru, ci un personaj mitic. Un mit care, ce e drept, nu se potrivea deloc cu bărbatul scund și îndesat, negricios, cu o mustăcioară cândva la modă în Germania interbelică, rezervat, meticolos, ca tot neamțul, dar cu desăvârșire lipsit de aură. Figura lui mai degrabă comună mi-o amintea pe a lui Arghezi din fotografia reprodusă în *Istoria* lui Călinescu în care apare împreună cu Barutu, copil. O figură de măcelar satisfăcut de meseria lui și neiluminată spiritual”.

În același an, amintirea călătoriei la Parisul binecunoscut înainte de a-l fi vizitat și revenirea în acest oraș este o meditație asupra prieteniei și loialității, trădării și nerecunoștinței. Protagonistii de neegalat ai scenei pariziene sunt, firește, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Și, din nou, schițele lor de portret îmi întăresc convingerea că autorul își înăbușă talentul de prozator, deși vocația sa de artist îl trădează la tot pasul. Umorul, bunăcredința și un simț acut al echilibrului fac din scrisul său delectabile pagini de literatură. „Când i-am cunoscut [...] Monica era o mână de femeie, neagră ca măslina, vorbăreață, cu ochi scilipitori de inteligență, fumând țigară de la țigară. Virgil era un bărbat atrăgător, spellb, distins, îmbrăcat cu gust și trăgând veșnic din trabucurile lui de cea mai bună calitate”. Aflați sub semnul deșertăciunii, ca noi toți, prietenii parizieni ai criticului vor confirma, la rândul lor, nimicnicia ființei umane, în tușe groase, cu tentă de grotesc. Virgil Ierunca „pur și simplu, la un moment dat, a părut că nu mai vrea să trăiască. S-a închis definitiv în sine. A murit fără să o recunoască pe Monica. [...] Între ei comunicarea era de ceva vreme dificilă. Nici măcar nu se mai tachinau, cum o făcuseră toată viața. Era ca și cum ar fi avut fiecare un dinte con-

tra celuilalt. Monica nu era ceea ce se cheamă un om bun. Avea maliții care nu cruțau pe nimeni, nici mai ales pe Virgil. Se purta cu el autoritar. O aud «Virgil, Virgil, nu vorbi prostii!». Mi-e greu să repet tonul vocativului, pe care l-am auzit în cele mai diverse împrejurări. Virgil nu răspundea niciodată. Nici măcar nu se făcea că n-aude. Schimba pur și simplu vorba. Până când, într-o zi, n-a mai scos nicio vorbă”.

Refuzul de a-și părăsi țara își găsește temeiul în motivele de ordin sentimental - fiul, părinții, femeile pe care le-a iubit, prietenii, apropiații - dar și în absența spiritului de aventură și în incapacitatea de a respira alt aer decât al literaturii române.

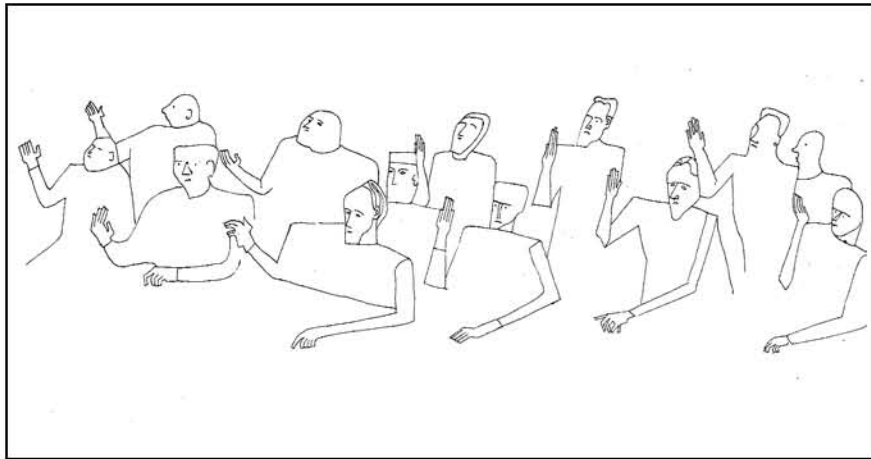
Alexandru Ivăsiuc a fost cel mai vechi prieten al său, „singurul din lumea literară de care m-am apropiat înainte de 1989”, pe care l-a pierdut la cutremurul din 1977. Este unul dintre cele complexe portrete pe care le realizează cu obiectivitate și necruțare aproape dureroasă, portret alcătuit din infinite nuanțe, aparent scris la prima mână, spontan, dar desigur elaborarea și șlefuirea atentă au valoarea timpului necruțător ce scoate la iveală frumusețea, dar și degradările. „La trei ani de la eliberarea din domiciliul obligatoriu și la unsprezece de la arestare, Ivăsiuc mai avea aerul acela de epuizare, privirea incapabilă să se fixeze, pe care le observasem la tata, abia întors de la Canal și de la Borzești cu un deceniu și jumătate mai devreme, și care trebuie să fi fost rezultatul greutății de a se readapta. Gura fără dinți îl îmbătrânea. Avea trăsături mai degrabă neregulate, impresie datorată și mobilității obrazului, fie că vorbea, tot timpul, fie că asculta, mai deloc. Când râdea ori se înfuria, mușchii feței i se crispau într-un fel de rictus”. Era înzestrat cu un extraordinar dar de povestitor ce avea o umbră de mitomanie, care a luat „și o formă așa zicând genealogică” inventându-și o ascendență familială ce trimitea cu gândul la Matei Caragiale. Ivăsiuc a fost „unul dintre cei mai inteligenți oameni pe care i-am cunoscut. Inteligența lui era de tip speculativ. Abstractă, construia cu dexteritate castele de nisip. [...] Avea o mobilitate intelectuală pe care doar computerul de azi, pe care el nu l-a apucat, ar fi putut-o concura. Ideile îi erau totdeauna interesante și originale. Nu era însă recomandabil să le examinezi mai îndeaproape soliditatea. N-avea răbdare să le aștearnă pe hârtie. [...] Era un tip oral. Paciența scrisului îi lipsea. [...] Romanele suferă de aceeași boală. Îi rețineau serios atenția doar când erau în stare de proiect. Atunci mi le povestea aproape cu patimă. Când le citeam, după publicare, eram dezamăgit. Pierdeau bună parte din încărcătura epică sau ideatică”. Pe acest prieten l-a revăzut în împrejurări tragice la morgă, după cutremur. „Am trecut de două ori pe lângă cadavrul lui Ivăsiuc fără să-l recunosc. Într-un târziu i-am recunoscut cravata, pe care i-o adusesem eu însumi din Germania cu un an mai înainte”, este sfârșitul unei prietenii, poate de aceea amintirile se încarcă de fior tragic.

Din autoportretul deopotrivă direct și indirect, în care își surprinde propriile ritmuri rămase aproape neschimbate de-a lungul unei vieți dedicate lecturii și scrisului, nu puteau lipsi considerațiile ușor autoironice despre împrejurarea de a fi fost născut pentru fericire. „Dumnezeu mi-a dat o fire veselă și un pic superficială, dispusă să ia lucrurile cum sunt. Am văzut totdeauna partea plină, nu pe cea goală a paharului. Asta se cheamă a gândi pozitiv. Acest fel de a fi m-a ajutat să-mi fac prieteni printre pesimiștii care au nevoie de optimismul meu ca de un drog. [...] Moartea însăși îmi pare ca un lucru firesc, atunci când se păstrează o ordine și nu intervine hazardul. Cu puține excepții, cum ar fi moartea Danei Dumitriu, i-am simțit razeori pe pielea mea caracterul tragic”.

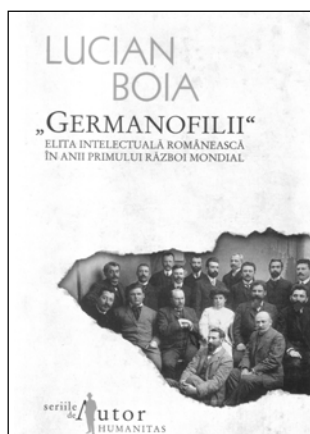
Natură pozitivă, a avut rare prilejuri de a fi trăit plenar fericirea, căci „fericirea e o plăcere intensă și totală, care implică însă conștiința că tu ești acela, acum și aici, care o trăiește”. Considerat de mulți „mare seducător”, Nicolae Manolescu, negând o evidență, sincer sau mai puțin sincer, cu seriozitate, dar și cu umor, face mărturisiri complete rememorându-și momentele de grație când a iubit și a fost iubit. Există un paragraf însă absolut impresionant despre o doamnă care, dacă nu ar fi o persoană reală, cum s-ar presupune că este, ar putea fi sau ar putea deveni un tulburător personaj, o emoționantă creație de ficțiune, cum mi-ar plăcea să cred că e în realitate.

Finalul acestei cărți seducătoare este abrupt și descumpănitor prin paradoxul său. Meditația autorului asupra celor două îndeletniciri fundamentale, cititul și scrisul, asupra propriei sale vieți îl conduce spre o rezervă și un scepticism bine temperat, subliniind, dacă mai era nevoie, aspectul polemic al scrisului său: „Hotărât lucru, nu sunt scriitor. Am scris atâta critică în viața mea, încât tot ce ating acum, la bătrânețe, se transformă în critică. E un blestem. Și nici măcar nu pot fi sigur că am darul regelui Midas care prefăcea în aur tot ce atingea. Fie și bronzul lui Horațiu! Fac și eu ce pot. Adică, scriu.

Și, totuși, de ce?”

**„Germanofilii“ -
Elita
intelectuală
românească în anii
primului război
mondial
de Lucian Boia**

„Cartea aceasta - scrie Lucian Boia în *Cuvântul înainte* la volumul „Germanofilii” - *Elita intelectuală românească în anii primului război mondial*, apărută în *Seriile de autor Humanitas* (București, 2009), își propune să risipească o iluzie întreținută de istorici și acceptată ca un adevăr: credința că ar fi existat în anii Primului Război Mondial, în ciuda

câtorva opinii divergente, îndeosebi în rândul oamenilor politici, o cvasiunanimitate în jurul *idealului național*, în sensul intrării României în conflict, împotriva Austro-Ungariei, pentru eliberarea Transilvaniei. La nivelul elitei intelectuale, o asemenea aserțiune nu se verifică; realitatea se dovedește a fi aceea a unei împărțiri destul de echilibrată între partizanii și adversarii unei asemenea intervenții”. Vom vedea ceva mai încolo, în capitolul *Privire istoriografică* din partea întâi a cărții, parte intitulată *Românii și războiul*, că nu doar istoricii au contribuit la întreținerea unui atare mit, ci și istoricii literari deoarece acestora le-a revenit misiunea de a se pronunța asupra „germanofilieii” unui Ioan Slavici ori a unui Tudor Arghezi. Și au făcut-o, din varii motive, atât înainte cât și după 1989. Astfel, comentând o monografie *Slavici*, scrisă de un istoric literar dintre cei mai respectabili precum D. Vatamaniuc, Lucian Boia notează, anticipând o seamă de idei pe care le va dezvolta în partea a doua a cercetării sale, că „Slavici, pur și simplu, nu voia unirea Transilvaniei cu România”, că „el ținea la integritatea monarhiei habsburgice și considera Rusia și lumea slavă ca cea mai mare primejdie pentru români”. Asta, în pofida faptului că rolul aceluiași Ioan Slavici a fost, la un moment dat, „crucial în mișcarea națională

a Românilor din Transilvania, ca întemeietor al ziarului *Tribuna* din Sibiu în 1984 și autor al bine-cunoscutei formule *Soarele pentru români la București răsare*. Tot Lucian Boia observă că Nicolae Manolescu, în *Istoria critică a literaturii române - 5 secole de literatură*, se ocupă pe larg de cazurile Slavici și Arghezi. Și o face în ciuda faptului că „informațiile biografice sunt excluse programatic din vasta lui sinteză”. Profesorul Boia socotește decizia lui Nicolae Manolescu de a se apleca, în cazul acestor doi scriitori asupra unui atare detaliu, drept o dovadă că atitudinea celor doi continuă să intrige. Istoricul literar, scrie Lucian Boia, „apără dreptul lor de a gândi altfel ceea ce este un pas înainte, dar încearcă și el, pe de altă parte, să le atenueze opiniile și să le limiteze colaborarea cu germanii”. Nici în cazul lui D. Vatamaniuc, nici în cel lui Nicolae Manolescu, nu poate fi vorba despre o infestare cu virusul ideologiei comuniste. Sigur e doar că D. Vatamaniuc, chiar dacă ar fi vrut, nu putea să scrie altceva decât era socotit drept adevăr absolut de ideologii comuniști de la București.

De altminteri, așa după cum vom vedea în partea a doua a cărții lui Lucian Boia, nu numai Slavici și Arghezi sunt scriitorii români ce s-au situat în tabăra „germanofililor”. Și alții, nu numai mari, ci doar importanți ori de importanță documentară, au făcut-o, s-au încadrat în această categorie, mai mult ori mai puțin deschis, mai mult sau mai puțin militant. E vorba despre Felix Aderca, Jean Bart, I. A. Bassarabescu, Ioan Bianu, Martha Bibescu, frații Mateiu și Luca Caragiale, Andrei Corteanu, George Coșbuc, Gala Galaction, A. De Herz, Garabet Ibrăileanu, Alexandru Mace-

donski, Iacob Negruzzi, D.D. Pătrășcanu, Alexandru Philippide, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Constantin Stere, Duiliu Zamfirescu, ș.a. Iată, bunăoară, ce scrie Lucian Boia în deschiderea „fișei” dedicată lui Ioan Slavici din partea a doua a cărții sale, parte intitulată *Oameni, idei, atitudini*, un dicționar *sui-generis* al „germanofililor”: „Dacă la scriitori precum Rebreanu sau Sadoveanu se constată ușor un deficit de caracter, necazurile lui Slavici se trag, s-ar putea spune, dintr-un *surplus de caracter*”. Cel care în cartea de interviuri a lui Ion Biberi *Lumea de mâine*, apărută în anul 1945, se arată supărat pe clasa politică pentru că „nu a condus cu onestitate și credință”- l-am numit pe Mihail Sadoveanu - va face la rândul-i dovadă de lipsă de onestitate și credință afirmând într-o celebră conferință de la Sala Dalles că „lumina vine vine de la Răsărit”, adică exact din locul primejdios ce îl determina în anii Primului Război Mondial să fie „germanofil” (pentru detalii cf. Adrian Cioroianu - *Focul ascuns în piatră - Despre istorie, memorie și alte vanități contemporane*, Editura Polirom, Iași, 2002).

Lucian Boia are grijă să precizeze în *Cuvântul înainte* al cărții sale că a preluat termenul de *germanofil* „lansat în perioada neutralității, atunci cu înțeles net peiorativ, pe care îl folosesc însă fără nici o conotație devalorizantă sau valorizantă, relativizându-l, de altfel, și nuanțându-l, prin punerea între ghilimele”. Numai de lipsa nuanțării nu poate fi acuzat autorul, pe lângă nuanțări acesta prețuind în mod aparte contextualizările. Nu e nicidecum util, în opinia lui Lucian Boia, nici să acuzăm, nici să scuzăm pentru lucruri petrecute în urmă cu aproape un veac. Nu avem

altceva de făcut – scrie istoricul - decât să încercăm să înțelegem”.

Cartea „*Germanofilii*” - *Elita intelectuală românească în anii primului război mondial* mi se pare importantă cu osebire deoarece ne pune la dispoziție un considerabil set de informații și de detalii ce ne facilitează înțelegerea. De mare valoare este, în acest sens, secvența masivă intitulată *România și războiul* - la care tot am făcut referire -, prin toate capitolele ce o compun. A fi fost „germanofil” - demonstrează Lucian Boia - nu înseamnă nicidecum a fi fost antinațional, a fi vrut răul românilor. Ci e o chestiune de calcul și de opțiune. Nu există, cel puțin la modul teoretic, o singură cale spre bine. Unii „germanofili” au socotit că pericolul rus e mai mare, că situația de partea Austro-Ungariei ar fi putut fi mai profitabilă, că astfel s-ar fi putut obține Basarabia. Unii au crezut că nu pot fi recuperate deopotrivă Basarabia și Transilvania și au ales. Opțiunea lor nu trebuie judecată, firește e doar să le cunoaștem și să le înțelegem motivațiile alegerii. „Intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale a avut o evidentă justificare din punctul de vedere al proiectului național românesc (deși exista și cealaltă alegere: Basarabia, alături de Puterile Centrale)”. Câteva pagini mai departe, istoricul bucureștean scrie: „Dar și fără intrarea României în război s-ar fi întâmplat ceea ce până la urmă s-a întâmplat, și nu datorită României, adică sfărâmarea Austro-Ungariei și dezmembrarea parțială a Rusiei: s-ar fi putut câștiga și în aceste condiții Transilvania,

Bucovina și Basarabia. În fond, Basarabia a revenit nici măcar unei României neutre, ci României înfrântă fiindcă așa au decis basarabenii”. Să fi fost neutralitatea mai utilă? Sigur ea ne-ar fi scutit de costurile materiale și umane imense. Mă tem însă că nu ar fi fost deloc mai morală. Deși nici din acest punct de vedere România nu va scăpa de tot felul de acuzații, ce se vor accentua după actul de la 23 august 1944.

Poate să surprindă cât de numeros a fost grupul „germanofil”. Detaliul acesta îi surprinde însă numai pe cei ce mai cred în mitul și fascinația Franței, în amploarea lui, și care nu știu că marea majoritate a intelectualității române din epocă se formase la universități germane.

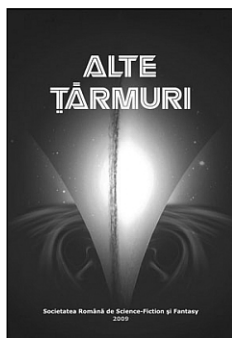
Citind cartea îți dai lesne seama că profesorul Boia și-a atins scopul. A demonstrat, a clarificat, fără a fi acuzat. Lucian Boia îi judecă doar pe cercetătorii, de dinainte și de după 1989, care, după părerea sa, au falsificat sau continuă să falsifice realitatea. Din acest punct de vedere, cartea de acum se află în vădita descendență a mereu invocatei *Istorie și mit în conștiința românească*, cercetare apărută în anul 1997. Noua lucrare a lui Lucian Boia s-ar dovedi încă și mai utilă dacă ar provoca dezbateri profesionale *sine ira et studio*. Adică fără reacții umorale, fără false bătălii între „școli istorice”. Dezbaterile acelea au cam lipsit, în opinia mea, după lucrarea din 1997. Cu notabila excepție a cărții profesorului Ioan-Aurel Pop, *Istoria, adevărurile și miturile* (Editura Enciclopedică, București, 2002).

Camera de garda

Mircea Pricăjan

Alte țărături, Societatea
Română de Science-Fiction și
Fantasy, colecția Survol,
București, 2009

Societatea Română de Science-Fiction și Fantasy (SRSFF) a luat ființă la începutul anului trecut. Încercări similare știu că au mai existat, însă niciuna n-a reușit să treacă de stadiul de proiect.

Încă de la început, SRSFF și-a propus pentru anul 2009 câteva obiective clare. Destui le-au privit cu mefiență. Totuși, iată că ne aflăm acum la începutul celui de-al doilea an de existență și toate cele trei mari ținte au fost atinse. Cenaclul ProspectArt, a cărui activitate fusese întreruptă mult timp, a luat din nou ființă și își desfășoară ședințele cu regularitate de metronom. Cu ocazia târgului de carte Gaudeamus au fost decernate premiile SRSFF și, tot cu acea ocazie, a fost lansat volumul colectiv *Alte țărături*, ce reunește texte inedite semnate de unii dintre cei mai apreciați

scriitori români ai genului. Volumul se deschide cu un cuvânt al lui Cristian Tamaș, membru fondator al Societății. Într-un limbaj nițel cam rigid, suntem asigurați că literatura de anticipație vine în întâmpinarea nevoii de poveste, și nu a oricărui fel de poveste, ci a aceleia cu bătaie lungă, care forțează limitele imaginației și sondează, evident, viitorul. Un credo frumos. Totuși, ar fi fost, poate, mai nimerită o prezentare a Societății, cu ceea ce-și dorește ea să ofere comunității autohtone de gen.

Intrăm apoi în pâine, cu povestirea lui Silviu Genescu, *Titanic*. Povestire care, deși bine scrisă (o istorie alternativă a destinului celebrului Titanic, în care vasul scapă de scufundare doar pentru a fi apoi torpilat de navele germane), vine și contrazice afirmațiile lui Cristian Tamaș. Căci Silviu Genescu e interesat mai degrabă de idee, de rezolvarea *tehnică* a problemei, decât de expunerea ei într-o manieră „prietenă” cu povestea.

Poate cea mai bine articulată, în acest sens, este contribuția lui Liviu Radu, *Ari*. Într-un viitor posibil, lumea e populată de oameni a căror piele are orice culoare imaginabilă, mai puțin cea alb-caucaziană. Ingineria genetică, însă, oferă posibilitatea viitorilor părinți să aleagă unele trăsături ale copiilor. Prin urmare, firesc, un cuplu alege pie-

lea albă, părul blond și ochii albaștri. Astfel ia naștere populația ari-ană, față de care majoritarii dezvoltă o aversiune viscerală. Și toți membrii ei sunt expulzați în trecut, în era glacială, unde arienii, ființe cu inteligență peste medie, încearcă să se descurce ca oameni primitivi. Și întemeiază lumea așa cum o știm noi azi. O lectură agreabilă, un text cursiv, cu momentele acțiunii bine punctate. O adevărată demonstrație de cum se scrie o *poveste* cu tâlc.

În aceeași categorie pot intra alte, cel puțin, trei texte. George Lazăr scrie cu vervă *Switch*, o istorisire *young adult*, în care un licean capătă puteri supranaturale, pe care le folosește pentru a o impresiona pe fata de care este îndrăgostit. Fără mari pretenții, povestirea te prinde. Marșând cam pe aceeași idee din *Ari*, tânărul scriitor Balin Feri oferă *Restricția*, jurnalul unui răufăcător din viitor, care, pentru a scăpa de pedeapsa capitală, se oferă cobai pentru un experiment ce urmărește decongestionarea închisorilor: trimiterea în diferite momente din trecut a prizonierilor condamnați la moarte ori la încarcerare pe viață. Poate cea mai plăcută surpriză vine, însă, din partea lui Marian Truță. În comparație cu celelalte contribuții, *A doua venire* face cel mai bine joncțiunea dintre literatura SF și cea *mainstream*. Cu ingrediente științifice, cu o conspirație politico-religioasă a la Dan Brown, n-ai spune că realizarea lui Marian Truță este tocmai *mainstream*. Și totuși... Scriitura autorului, povestea iubirii pe care Iovan i-o poartă Ilincăi, atmosfera localurilor bucureștene noaptea, toate conferă po-

veștii o valență, să-i spunem, literară comună mai degrabă textelor neincadrabile într-o nișă anume.

Acestor trei li s-ar putea alătura și *Moartea domnului Teodorescu*, schița lui Cristian M. Teodorescu, dacă autorul ar fi ales să dezvolte mai mult ideea. Așa însă, aveam o povestire cvasi-anecdotică, mucalită, un fel de „culmea reciclării organice”. La celălalt pol se situează *Bin Bing, Larissa*, a aceluiași autor, din care reținem doar ideea (o lume condusă de femei, în care bărbații sunt simple apendice), nu însă și modul de punere a ei în practică. Lungile pasaje în care mama Larissei îi explică acesteia, în termeni excesiv contabilicești, mersul lucrurilor, propovăduind supremația banului – ridicat la rang de religie –, nu fac decât să îndepărteze cititorul neinițiat.

Cele două texte rămase, semnate de Sebastian A. Corn (*A șaptea zi a vânătorului*) și Dănuț Ungureanu (*Ultimul mesaj e veșnicia*), exemplifică latura cyberpunk a genului. Fără-ndoială, ceea ce *Bin Bing, Larissa* îi spune unui expert contabil, acestea două îi spun unui expert cibernetician. Fără suportul științific necesar, întâmplările și personajele celor două devin abstracte, greu de urmărit.

Astfel, *Alte țărături* se dovedește a fi un volum eterogen, cu o ofertă variată, bogată, care poate indica într-o anumită măsură nivelul la care se află sefeul autohton leat 2009. E un început promițător, care ne face să așteptăm cu interes viitoarea apariție în colecția „Survolt”, aflată deja în lucru și promisă pentru Gaudeamus 2010.

Poeme

Liviu Georgescu

Recurența

Recurența,
literele care nu vor să dispară după zidul cuvântului,
cuvântul care nu vrea să dispară după zidul sintagmei,
sintagma care se încheagă în frază
doar după ce fraza a spus totul
și atunci ochiul pleacă-napoi în susul poemului
apa se liniștește
și literele, cuvintele, reverberațiile, ideile
se topesc în carnea de apă
și poemul
se ridică la suprafață ca un scafandru încărcat
din adâncuri.

Elegie

Am plecat prin infinitele coloane cioplite cu bătaia inimii din
cer,
pe paseri măiestre lepădându-și oul în jocuri de apă. Am trecut
sub arcada sărutului, fluturi zburdau în aerul parfumat,
varul subțire de pe aripa lor
se crăpa ușor ca o pojghiță infimă,
prin porți iridiul iubirii izbucnea în jerbe glorificate de soare
și se lăsa molcom peste daltă și roată –
brâuri abstracte
cu zbenghiuri de flori învârtoșate în sine.

Am plecat prin aburul lăptos al dealurilor, am coborât prin durerea
de argint, am băut din nectarul cavalului,
din fântâni văruite cu pojghițe de sunete nepământești,
m-am scaldat în cleștare vibrând.
Tristetea și pasul au stârnit abstractul octetelor
în trecutul mai viu ca dangătul încoronărilor.

Am plecat prin praful poștalioanelor, pe roțile trenurilor,
pe zumzetul avioanelor înfruntând
furtunile și zăpezile turbate
primit de candelabrele reci și stingerile amare în nopțile lungi
în care visele încă mai foșnesc în laptele mamei rămase
departe.

Veghe între două lumi

Cuvintele se învârtesc frenetic în pătrate
și se rostogolesc în tunetul de dincolo de ape.
Paradisul s-a întors în cădelnița foii
și focul îngroașă numerele sacre
în sufletele noastre - pajiște și punct și gând,
tămâie și ochi plăpând.

În belșugul de aer păsările zboară arzând,
ideea sfârâie ca o lumânare,
sparge cuvintele în bulgări cu tășuri strălucite.
Infernul s-a prăbușit la picioare, inert.
Noi veghem dormind la capul mortului.
Pe partea cealaltă
visul se aprinde ca o lighioană în deșert.

Psalm

Clocotesc în țestele noastre
singurătățile sihastre
și în creierele rotund celulare
glodul astrelor se preface-n cântare
și te caută pe tine Doamne
în dulceață de poame
în fructe de pădure
în sâmburii amari
cu care ne ari
pe câmpul rău și uscat
de care ne-ai legat
cu mărăcini și matostat
fără să putem a ne rupe,
esențe umile în cupe,
când idee descărnată, de ceară,
când rădăcină imaginară,
când albire,
esență din esența ta,
îndumnicătură de stea,
îndumnezeire.

Sămânța din lemn nenuntit

Labirintul se țese din amintiri
și zvonul faptelor se rotește ca un șarpe în creier
și zvonul zvonului reverberează
ca o pandoră în venin de amiază,
ca o moarte de martiri,
și ni se prinde la gât ca o ghilotină
cu sân de dulbină
în amfiteatrul răsunător unde ridicăm rugă,
în rotundul de piatră
unde inima bate ca o pendulă de răni,
unde auzul e ciocnire ciobită de căni.
Și faptele și zvonul faptelor și crima
cresc ca niște fructe, înapoi
în carnea lemnului cu har

cel nenuntit, neputrezit în cleștar
și refăcut din abstracții,
cresc pe scări spiralate
din întortocheate carnații
pe-ntinderile albe
din funiile împletite ca niște cozi de înger,
din primul cuvânt plutitor pe ape.

Vagul și terțul exclus

Nu vagul care strigă veșnic în van
în victorioase Walpurgii

doar vagul înflorit pe crengi de măslin
lipsit de centru și margini
întors întotdeauna în sine
și inundat de fragilitatea părerii
isihastru miracol
pâine simplă a păsărilor călătoare

doar vagul lăcrimat, orbitor,
văzător mai bine ca șoimul,
neînțelesul,
gânditorul în miez,
sediment aurifer din lacrima mântuitoare

Vagul fără nemila idei
neagră sau albă,
pribeag în ființă,
răstignit în griul vestit de cometă,
durere întemeietoare

Nu vagul strângător de crețari,
ci strângător de gălbenușuri amare

Doar strigătul zvelt al trâmbiței caste
cristal aburi iluzii
rouă asurzitoare
combustii stelare
între malurile curgerii

Nu vagul vânturat în copite

Doar vagul înflorit
din cenușă găngurită de floare
probabilitate visată
numere alergând unul după altul
și iubindu-se în devălmășii aurorale
Stihii învălmășite în vama cristalului,
cuante sărbătorite cu flash-uri și torțe

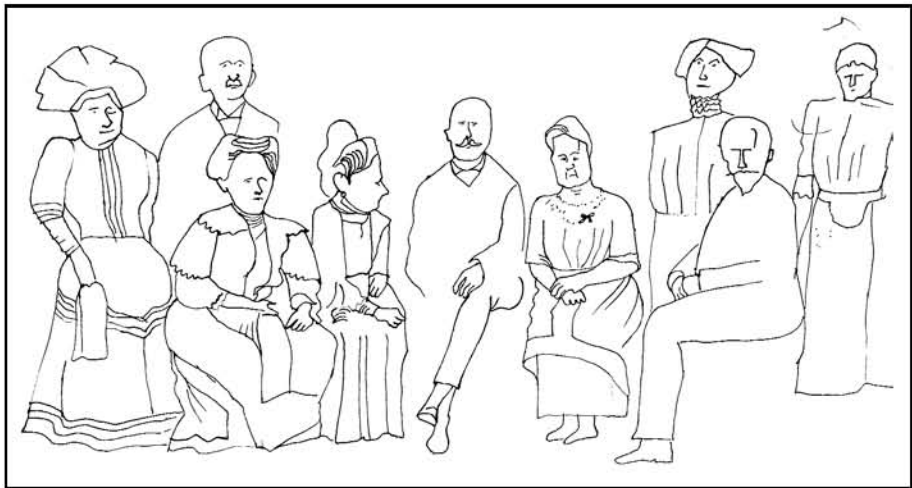
Vagul strigător în uimire
tremurând pe marginea drumului
cioplit în arderi
rugător în fractali

statornic în ființa rătăcitoare

Vagul colindând veșnic prin Dumnezeu

Cântec de dragoste

Fantezii simple, duble, triple, dincolo de ochii închiși,
timp ajuns din urmă în cerul pregătit pentru bal,
așternut peste noi cu sămburi de caiși,
cu îndrăgostitul de mal.
Inimi galopează-n efigii, încrustate
cu argint de quadrigi luminate.
Cu slove de foc am scris povești de dragoste
în cărți și hrisoave,
ne-am bătut cu flori,
am mistuit potcoave,
atât de îndrăgostiți eram în lanul de aripi
arse în zori.
Târziu, am părăsit cetatea
incinerându-ne săruturile, ideile, strigătul,
eternitatea...

Convorbiri

Ileana Mălăncioiu

Exerciții de supraviețuire

Lucia Negoită: „*Vina tragică (Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka)*„ - 1978, ediția întâi, 2001, ediția a doua, revăzută - este o carte specială. La origini, teza ta de doctorat. M-am aflat între participanții entuziaști ai aceluiași eveniment, care a trecut dincolo de sobrietatea universitarilor... În paginile eseului tău sunt „înfrățiți“ fiecare după limita, după revolta lui, după legea morală - *Antigona, Oedip, Hamlet, Ivan Karamazov, Raskolnikov, Joseph K.*... Te întorci mereu la izvorul viu care le cuprinde pe toate: *Biblia*.

Ți-ai dedicat ani buni - ai spus-o și în alte interviuri - lecturii unor cărți fundamentale din literatura tragică. A fost o experiență ideală pentru scris. Împlinitoare. Cu o dăruire totală. Ca o fugă „din lume“. Cu multe alte privațiuni. La ultima lectură, am apreciat limpezimea demonstrației tale. Modernitatea ei. Am găsit în esență - fără să fie aici o contradicție - pecetea poetei. (De pildă, „șansa Învierii lui Lazăr“ se va regăsi în poezia care încheie antologia „Linia vieții“ din 1999) Văd aici și o cale de acces spre poezia ta.

Cu ce alte nuanțe se îmbogățește „vina tragică“, acum, când am trecut în alt secol, în alt mileniu. S-a modificat conștiința tragică? Și cum s-ar putea adevăra această afirmație a lui Malraux că secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc?

Ileana Mălăncioiu: În general, teoreticienii tragicului despart tragedia anticilor de cea apărută ulterior, plecând de la conceptul de culpabilitate, care presupune existența unui Dumnezeu personal. În cele din urmă se consideră că abolirea tragicului, în sensul clasic al termenului, s-ar datora, pe de o parte, creștinismului, care e consolator, pe de alta, raționalismului. Întrebarea pe care mi-am pus-o este cum se explică apariția unor autori tragici ca Shakespeare, Dostoievski, Kafka ori Faulkner după atâtea secole de creștinism, pe de o parte, și de raționa-

lism, pe de alta. Am ajuns astfel la concluzia că procesul tragic (surprins ca atare în „Prceul“ lui Kafka, văzut a fi unul de conștiință) rămîne în esență același, în pofida viziunilor diferite asupra Fatalității (ori a ceea ce transcende destinul individual și istoric). Asta face ca Biblia să poată fi privită și ca o punte de legătură între ce a fost înainte de ea și ce avea să vină după aceea.

Faptul că Soarta acționează de la căderea în hybris a unui strămoș îndepărtat pînă cînd se sting toți urmașii acestuia m-a făcut să mă gîndesc, pe de o parte, la păcatul originar (care nu căpătase încă acest nume) pe de alta, la tragediile lui Shakespeare ori la romanele lui Dostoievski și ale lui Faulkner în care mecanismul pus în mișcare odată cu prima crimă nu mai poate să fie oprit.

Diferența făcută între tragedia antică și cea de după aceea plecînd de la ideea că locul Soartei ar fi fost luat de Voința devenită o divinitate a vremurilor mai noi mi se pare nejustificată. Întîi pentru că nu s-a spus doar despre Oedip, ci și despre Hamlet, că e fiul Ursitei sale. Apoi pentru că Voința eroului (și, respectiv, lipsa acesteia) poate influența doar în anumite limite modul de desfășurare a acțiunii. Mai devreme sau mai tîrziu ceea ce trebuia să se întîmple se va întîmpla oricum, din cauza unor fapte petrecute în preistoria tragediei. Lucrurile nu stau așa doar la vechii greci și la Shakespeare, ci și la Dostoievski. Chiar dacă la el previziunea nu e făcută de Oracol, ca la antici, ori de sceptrul regelui ucis, ca în „Hamlet“, ci de personaje iluminate prin sfințenie, ca părințele Tihon, (care intuiește faptul că Stavroghin va regreta mărturisirea făcută și va comite alte crime, și mai oribile, pentru a o ascunde pe cea dintîi) ori ca starețul Zosima (care îngenunchează în fața lui Dmitri Karamazov și spune că-l așteaptă o mare suferință).

Dacă Dostoievski le acordă învierea lui Lazăr unor personaje care și-au asumat păcatele săvârșite cu gîndul ori cu fapta și au ajuns la reconcilierea cu Legea și prin ea cu sine, Faulkner va relua problema personajelor demonice în alt context social și istoric, întorcîndu-se la Vechiul Testament și la tragicii greci. Încercînd să fugă de destinul său, colonelul Sutpen, din „Absalom, Absalom“ face din Războiul de Secesiune propriul său război. Deși l-a urît vreme de 40 de ani, domnișoara Roza Coldfield afirmă că despre el s-ar putea spune orice, în afară de faptul că nu ar fi fost un bun apărător al Sudului. Ea crede însă că Dumnezeu a îngăduit să aibă loc acel război în care au fost învinși pentru că trebuia să pună o limită în puterea acestui demon de a face rău.

Nu știm în ce a constatat vina lui Sutpen care nu putea fi ispășită nici prin înfrîngerea Sudului, asimilată propriei sale înfrîngerii, dar fap-

tul că viața sa de după aceea începe prin vînarea arhitectului francez și a celor 20 de negri sălbatici cu care i-a construit el casa, ne dă sentimentul că fugea de o crimă îngrozitoare. În ultimă instanță vom afla că el a simțit amestecul corupției și aflînd că a șaisprezecea parte din sîngele primului său născut era negru l-a părăsit și s-a instalat undeva unde nu-l cunoștea nimeni, pentru a lua totul de la-nceput, dar a fost silit de împrejurări să constate că nu te poți elibera de trecut. În pofida aparentei înfloriri a Sutei lui Sutpen, Soarta lucra mai departe, așteptînd liniștită Sca-dența. Fiul părăsit a apărut pe neașteptate în casa lui și i-a corupt mai întîi fiica, iar apoi fiul dorit pe care îl dobîndise între timp. Dar asta nu-l va împiedica să fugă mai departe de sîngele negru, așa cum a fugit Ahab după Balena Albă, ducîndu-și la moarte întreg echipajul. În cele din urmă va sfîrși prin a fi tăiat cu coasa de bunicul decrepit al fetei cu care încerca să zămislească încă odată, în iluzia că va avea un alt băiat fără nici o picătură de sînge negru și va putea să întemeieze un cod de logică și de morală întemeiat pe existența sa.

Întorcîndu-ne la vechii greci, nu trebuie să uităm că Antigona intră din proprie voință în tragedia care îi poartă numele. Deși legea Hadesului e valabilă pentru toți, ea e singura care se gîndește că mai mult timp va trebui să placă morților decît celor vii și încalcă porunca inumană a lui Creon, potrivit căreia trupul fratelui său Polinice trebuia să fie lăsat neîngropat, pradă păsărilor și cîinilor, pentru că s-a întors din exil cu străini înarmați contra neamului său. Însăși sora sa, Ismena, născută ca și ea din neamul blestemat al labdacizilor și din incest, acceptă ordinea rigidă a regelui, socotind că el are datoria să apere cetatea. Deși nu s-a încumetat să-l înfrunte, ea vrea să fie pedepsită împreună cu Antigona, dar aceasta o respinge spunîndu-i: „Nu îți asuma fapte de care nu te-ai învrednicit. E de-ajuns să mor eu“.

Antigona nu se sustrage ordinii lui Creon, ci acceptă să plătească pentru nesupunerea sa, deoarece nu urmărește distrugerea legii, ci îndreptarea ei. Dar ea știe că o moarte în plus, necerută de nimeni și nejustificată prin nimic, ar complica lucrurile în mod inutil și ar face mai greu de înțeles sensul tragediei sale.

În „Vina tragică“ am un capitol intitulat „Viața ca valoare“, axat pe Cartea lui Iov. Acest personaj biblic pînă în final are comportarea unui erou tragic, chiar dacă suferința nemărginită prin care a fost încercat i-a fost dată în vederea salvării.

În cele din urmă, el acceptă că nu avea cum să rămînă nevinovat în fața nemărginirii divine - întrucît este omește limitat - și se apără cu însuși faptul că viața sa nu este decît o suflare. În ce mă privește, cred

că nimic nu poate fi mai dureros decât strigătul său: „Nu mă mai chinui cu grozăvia Ta, căci voi adormi în țărână și când mă vei căuta nu mă vei mai găsi „.

Reconcilierea la care se ajunge în cele din urmă nu e importantă doar pentru Iov, ci și pentru Dumnezeu, avînd în vedere că, dacă moare ori dacă își pierde speranța pusă în El și cel mai credincios rob al Său, lumea se întoarce în haosul de dinaintea Creației.

Ivan Karamazov, care își motivează revolta prin suferința inocenților și a copiilor face trimiteri la Cartea lui Iov și la Patimile lui Iisus și spune că Maica Domnului nu-i poate ierta pe călăii Fiului Său, fiindcă ar fi vinovată față de El.

Întrucît nu acceptă salvarea cu prețul suferinței nemotivate, el neagă Ordinea divină și ajunge la deviza: „Totul este permis“, prin care e justificată crima.

În comentariile care i-au fost consacrate e reluat faptul că, în pofida aparențelor, *filozoful* familiei a moștenit cel mai mult din firea tatălui său, pentru care nu exista nimic sfînt. Să nu uităm totuși că Ivan avea doar 23 ani și că încercarea de a-l da jos pe Dumnezeu de pe tronul Său ținea și de teribilismul vârstei.

În spovedania sa către Părintele Tihon, marele păcătos Nikolai Stavroghin spune: „Ținta mea este să mă iert eu însumi, de aceea caut suferința“, iar acesta îi răspunde: „Dacă crezi asta, crezi tot“. De fapt, ținta oricărui vinovat tragic e aceea de a se ierta el însuși. Dar Stavroghin nu se poate ierta, fiindcă orgoliul îl împiedică să-și vadă fapta în toată urîtenia ei. Mărturisirea lui e nesinceră și - ca atare - nesalvatoare. Faptul că nu îi este îngăduită suferința constituie o pedeapsă și mai mare. În pofida preocupării pe care o are pentru stil, el va sfîrși prin a-și pune ștreangul de gît. Așa cum va face și lacheul Smerdiakov, care va pleca dincolo cu crima lui cu tot, lăsînd ca vina morală să apese asupra *filozofului* Ivan Karamazov iar pedeapsa să fie suportată de fratele său Dmitri.

Spre deosebire de Stavroghin, care nu poate nici să creadă, nici să nu creadă, Kirillov este un martir al nihilismului. El trăiește cu ardoare ideea de a se sinucide, convins că teribila lui libertate de a decide pentru sine și a dovedi astfel că nu depinde de o forță din afara sa va constitui o revoluție prin care omul va fi eliberat de frica morții și a Judecării de Apoi și va deveni propriul său Dumnezeu. Întrucît se conduce după deviza „totul e bine“, el se lasă convins de Piotr Stephanovici Verhovenski să ia asupra sa uciderea credinciosului Șatov (cu sîngele căruia a fost pecetluită legătura demonilor ce roiesc în jurul marelui păcătos Nikolai Stavroghin ca în jurul soarelui) și sfîrșește prin a fi pîndit de acesta prin

gaura cheii, ca nu cumva să se răzgîndească să-și pună capăt zilelor și să fugă pe fereastră. Deși e nevoit să constate că nu e liber și că n-a reușit să-și învingă frica de moarte, așa cum și-a imaginat, își depășește îndoiala și apasă pe trăgaci, în iluzia că astfel va învinge ideea sa. Dar, așa cum avea să spună Camus, Kirillov a slobozit glonte în zadar.

Revolta nihilistilor își are izvorul în Cartea Facerii. Nu veți muri, dar veți fi ca Dumnezeu, îi spune șarpele Evei, îndemnînd-o să guste din rodul fructul oprit. Încălcarea singurei interdicții anticipează adoptarea de către nihilști a devizei „Totul este permis“ prin care e justificată crima.

Existența suferinței inocenților, motivată prin păcatul originar, a rămas totuși un punct nevralgic, care putea să ducă la pierderea credinței. Pentru a reface legătura dintre Cer și Pămînt, Dumnezeu îl trimite în lume pe Fiul Său, spre a se jertfi pentru oameni, luînd asupra sa păcatul originar.

Atunci cînd Iisus le cere iudeilor să creadă în El, pentru că tot ce le spune vine de la Tatăl Său și adevărul îi va face liberi, aceștia îi răspund: dar noi sîntem fiii lui Avraam, și nu am fost robi nimănui, cum spui Tu că vom fi liberi?!

Sînteți robii păcatului, îi admonestează Iisus. Dacă ați fi fiii lui Avraam ați face faptele lui. El M-a văzut și s-a bucurat pentru Ziua Mea.

Cum spui Tu că l-ai cunoscut pe părintele nostru Avraam, cînd nu ai nici 50 de ani, vor continua ei, iar Iisus va afirma că El este dinainte de Avraam. Lucru de la sine înțeles, de vreme ce așteptarea lui Mesia și a învierii morților străbate tot Vechiul Testament. Această așteptare, care pentru cei ce nu L-au recunoscut continuă și acum, m-a făcut să scriu cîndva: „Istoria se repetă, Iisus și-a dus crucea, / Așa cum și-a dus Isaac legătura de lemne, / Așezată pe umerii săi de bătrînul Avraam, / Numai că Fiul Tău nu putea să fie înlocuit / Ca al lui, cu berbecul pregătit pentru jertfă“.

Din Evanghelia după Ioan aflăm că moartea lui Iisus a fost hotărîtă în ziua învierii lui Lazăr, fiindcă iudeii credeau că dacă-l vor lăsa să mai facă minuni, toți vor crede în El și vor veni Romanii să le ia locul. „Nici nu gîndiți că ne este mai de folos să moară un om pentru popor, decît să piară tot neamul“ le spune arhiereul Caiafa bătrînilor și cărturarilor adunați pentru a căuta dovezi împotriva Lui.

Din Evanghelia după Matei aflăm că, înainte de a fi trădat de Iuda, Iisus se roagă în Grădina Ghetsimani de trei ori. Prima dată spune: „Părintele Meu, de este cu putință, trecă de la mine paharul acesta ! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum voiești Tu“. Cînd se întoarce la uceniciei

săi îi găsește dormind. După ce le cere din nou să privegheze și să se roage, ca să nu intre în ispită, se îndepărtează puțin de ei și se roagă a doua oară zcînd: „Părintele meu, dacă nu este cu puțință să treacă de la Mine acest pahar, ca să nu-l beau, făcă-se voia Ta.“. Partea cea mai grea pe care va trebui să o îndure prin asumarea condiției de muritor pentru a face legătura dintre Cer și Pămînt va fi îndoiala de pe cruce. În ceasul al șaselea se va face întuneric, iar în al noulea El va șopti: „Eli, Eli, lama sabahtani“. Adică, Dumnezeul meu, Dumnezeul Meu, pentru ce m-ai părăsit.

Dacă Însuși Iisus Christos trece prin îndoiala de pe cruce, înainte de a se prăbuși în brațele Părintelui Său, cum ar putea evita îndoiala muritorul de rînd ajuns la Poarta Legii, care e păzită de nenumărați paznici, ca să nu poată vedea ce se află dincolo de ea decît odată pentru totdeauna? Dar poetul, care trebuie să ia asupra lui și spaima de moarte a celorlalți oameni, în pofida faptului că e mai fragil decît ei.

Tu mă întrebi dacă afirmația lui Malraux potrivit căreia secolul acesta va fi religios sau nu va fi deloc se verifică. Nu știu ce să spun. Dacă veacul evoluează așa cum a început, cred că există posibilitatea ca de la „sau -sau“ să se ajungă la „și -și“. Pentru că, pe măsură ce crește numărul disperărilor care ocolesc bisericile în genunchi, fiindcă nu-și mai pot pune speranța în altceva decît în Dumnezeu, se înmulțesc și fărădelegile menite a ne aminti de Îngerul Apocalipsei care spune că timpul nu va mai fi.

Lucia Negoită: *De la „șansa învierii lui Lazăr“ care i se dă lui Raskolnikov în „Vina tragică“ în poezia ta te întrebi „Ce mai e Lazăr, cel de după Învierea lui Lazăr... Pentru cîtă vreme, pentru cine și pentru ce / M-ai înviat... Pe pămîntul acesta nu se mai află nimic / Pe care să mă pot sprijini cu adevărat / În cer nu se întrezărește nimic „, pentru ca, în final, în momentul maxim al tensiunii acumulate în poezie, să scrii: „ Cu puterea ta nemărginită asupra mea / pe mine, morții mele, redă-mă „... N-ar mai fi loc pentru nici o întrebare...Și totuși, iată, Iisus a mai făcut cîteva minuni: prefăcerea apei în vin, la Nunta din Cana Galileii, revigorarea Slăbănogului, în numele „credinței lui, care l-a vindecat...“ Cîtă putere are credința? Părintele Cleopa a povestit că a trăit și astfel de minune, în biserică, în timp ce o femeie bătrînă se ruga cu ardoare. Părea că a pogorît acolo chiar Duhul Sfânt. Credința rămîne în cele din urmă o taină. Cîtă încărcătură ar putea avea sentimentul religios azi?*

Ileana Mălăncioiu: Învierea lui Lazăr acordată lui Dmitri Karamazov, după autopedeapsa și pedeapsa îndurate pentru o crimă pe care nu a făcut-o el, dar ar fi putut să o facă, este una de ordin moral. Ea con-

stă în regăsirea sensului vieții și implicit a bucuriei de a trăi. De fapt, pînă în final, orice vinovat tragic se află în căutarea sensului pierdut și poate fi pus sub semnul imperativului kantian: „Cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine“.

Învierea lui Lazăr din Betania e una a omului în carne și oase. Prin ea ni se vorbește mai curînd despre puterea divină a lui Iisus decît despre urmările minunii făcute de El pentru cel înviat. Dacă e adevărat că moartea transformă viața în destin, ce îl mai poate aștepta pe cel care a parcurs o dată pînă la capăt drumul său pe acest pămînt? Să mai trăiască o vreme așa cum a trăit și să treacă din nou prin spaima în fața morții?!

N-am ajuns dintr-odată la întrebarea „Ce mai e Lazăr, cel de după Învierea lui Lazăr“. Analizînd tragedia antică m-am întrebat ce mai e Oreste, cel de după împlinirea destinului său de răzbunător al tatălui, prin care se situa între două exigențe de semn contrar și nu avea cum să rămînă nevinovat. El reușește să scape de fugăria de către Eriniile care îl pedepsesc pentru matricid și continuă să trăiască. Întrebarea care se pune este pînă cînd mai trăiește și ce mai face. Pentru că după ce a fost absolvit de zei i s-a pierdut urma de parcă nici nu ar fi existat.

M-am întrebat și ce mai e Iov, cel de după revolta lui Iov, cînd ajunge să se apere în fața Atotputernicului care l-a chinuit în mod nedrept cu însuși faptul că viața sa nu este decît o suflare. Plecînd de la apărarea sa, care se încheie prin reconcilierea cu Dumnezeu, într-un poem din volumul „Ardere de tot“ spuneam: „Arată-mi-te acum, că într-o zi mă vei căuta și nu voi mai fi, / Sufletul meu, lepădat de trup, ca pruncul înainte de vreme, / Va umbla gol pe drumul sufletelor și nu va ști / Nici numele cu care să te cheme „ Spre uimirea mea, un mare critic a crezut că mă adresez unui iubit care m-a părăsit. Nu neg faptul că „amorul e un lucru foarte mare“, dar nu despre asta era vorba în cartea mea. Citind acel text am fost mîhnită crezînd că nu s-a înțeles ce am vrut să spun din vina mea. Apoi m-am liniștit. Pentru că am primit o scrisoare de la mama, în care îmi spunea ce crede ea despre acea carte, în cuvinte simple, legate uneori între ele, cum scrie o femeie simplă de la țară. Dar în ea erau făcute trimiterile la Biblie așa cum nu le făcuse încă nimeni altcineva.

Pornind de la minunile pe care le face posibile puterea credinței tu mă întrebi ce încărcătură poate avea sentimentul religios astăzi. Cea de totdeauna sau de niciodată. Eugen Ionescu, care în tinerețe avea iluzia că, dacă reușești să te afirmi într-o cultură mare, devii nemuritor o dată cu ea, simțînd că i se apropie sfîrșitul, ar fi vrut să creadă cu adevărat în viața de după aceea, dar nu putea. Spre deosebire de cel ce a scris

„Regele moare“, Cioran era mândru de luciditatea sa care îl împiedică să creadă. În mod paradoxal, el se revendica în același timp și de Iov (care a vorbit cu câteva milenii înaintea sa despre inconvenientul de a te naște, dar a sfârșit prin a se reconcilia cu Dumnezeu, și prin El cu sine) și de la martirul nihilist Kirillov (care s-a sinucis în iluzia că prin moartea sa liber aleasă va elibera omul de frica morții și a Judecării de Apoi și îl va face să fie propriul său Dumnezeu).

Faptul că luciditatea lui Cioran s-a dovedit a fi o iluzie, ca și a personajului dostoievskian de la care se revendica, ne spune că nu aceasta era soluția. Dar există cu adevărat o soluție? Pentru destinul individual, răspunde fiecare în felul său. Cu privire la cel istoric, din păcate, nu se mai pun nici măcar întrebările care ar trebui să fie puse în mod obligatoriu. Plecând de la aceste constatări, am scris nu demult un poem intitulat „De unde atîta înțelegere“, pe care îl reproduc în întregime pentru cititorii noștri, pentru că nu e publicat în nici un volum:

„Stăm pe scaune aliniat perfect,
Mimînd înțelegerea lucrurilor spuse
Într-o limbă necunoscută,
Numai tu, Iisuse,
Care ai cunoscut ca nimeni altcineva
Trădarea fariseilor
Și a cărturarilor,
Ai mai putea spune
De unde atîta înțelegere
Cînd nimic nu este de înțeles,
Dar tu stai acolo sus,
De-a dreapta Tatălui,
Unde ai fost așezat
Și nu mai spui nimic,
Fiindcă ai spus prin moartea
Și Învierea Ta
Tot ce era de spus.“

Lucia Negoită: *Trăirea religioasă prin poezie se cristalizează odată cu volumul „Ardere de tot“ (1976). Aceasta devine substanțială poemului și va susține la modul profund toate cărțile apărute după aceea.*

Poezia ta nu are, de fapt, o temă religioasă. Ea respiră sentimentul religios în fibra și substanța ei. Trăiește și moare cu fiecare cuvînt. Ce loc ocupă îndoiala? E partea de libertate a poetului sau cel care nu se îndoiește nu scrie poezie?

Ileana Mălăncioiu: Nu cred în poezia cu temă dată sau cu teză. Fie ea și religioasă. Poetul adevărat scrie despre sine în raport cu lumea

în care trăiește și cu Limita. Dar pentru mine lumea cărților și în special a Cărții Sfinte se adaugă celei reale pentru că am parcurs-o odată cu abecedarul și aș putea spune că am crescut cu ea.

Părinții mei credeau cu adevărat în lumea de dincolo, iar în mintea mea de copil aceasta căpăta forme concrete, foarte apropiate de poezie. Așa s-a făcut că, scriind despre mine, am ajuns, ca de la sine, mai întâi la textele sacre iar ulterior și la personajele tragice de care m-am ocupat în teza de doctorat. Poate și pentru că, într-o situație limită, a vorbi despre tine de unul singur sau cu nimicul e una și a vorbi cu zeii, cum vorbeau eroii vechilor greci, ori cu Dumnezeu, așa cum vorbea robul Său Iov, e cu totul altceva.

Ca Iisus nu putea vorbi cu Dumnezeu decât Iisus, care e Fiul Său.

Dacă prin Noe, prin Avraam, sau prin Iov s-a schimbat legământul sau Alianța lui Dumnezeu cu omul care respecta Ordinea impusă de El, prin venirea lui Mesia, s-a schimbat Legea. El întrupează credința în viața veșnică și implicit ideea nemuririi, care e veche de când lumea și pământul. Din Epopeea lui Ghilgameș, scrisă pe tăblițele sumeriene cu 3000 de ani înainte de Christos, aflăm că regele Urukului, care era două treimi os zeiesc și una omenesc, îndurerat de moartea prietenului său Enkidu are revelația propriei morți. Șase zile și șapte nopți stă singur lângă mort să-l vegheze și când vede trupul lui frumos năpădit de viermi se cutremură de groază. O vreme rătăcește prin păduri, acoperit doar cu o piele de leu, iar apoi pleacă în căutarea lui Uta-napiștim (un fel de Noe asiro-babilonian, salvat de la potop înaintea celui din Biblie) despre care legenda spune că ar deține secretul nemuririi. Prin eforturi supraomenești străbate 12 îndoite leghe de întuneric pînă la Sfatul Zeilor, iar apoi trece peste apele moarte, într-o corabie cu idolii de piatră sfărîmați și îl găsește pe cel căutat, dar nu reușește să afle de la el altceva decât că în fața morții nu este nimic de făcut.

Iisus va călca pe moarte cu moartea lui și le va dărui viață celor din morminte. Dar îndoiala Sa de pe cruce va continua să existe în îndoiala noastră a tuturor cu privire la ce ne așteaptă acolo de unde nu s-a mai întors nimeni niciodată.

Faptul că ne trezim uneori repetînd după Hamlet: „A fi sau a nu fi, aceasta-i întrebarea“ e edificator în acest sens.

În monologul din actul III, care e unul al disperatului aflat pe marginea prăpastiei, prințul danez spune: „Să mori, să dormi. / Să dormi poate visînd, aici stă totul“ pentru ca apoi ca se întrebe ce vise poate avea sufletul desprins de trup și dacă nu cumva au să fie și mai îngrozitoare decât cele pe care le avea cînd se afla în strînsoarea cărnii.

Acest lucru m-a obsedat și pe mine. Plecînd de la premiza că sufletul ar putea simți mai departe dureri din anumite părți ale trupului de care s-a despărțit cu greu, într-un poem din „Ardere de tot”, spuneam: „Și totuși, cît aș vrea să văd o dată un suflet, / Să-l țin în palmă ca pe o pasăre și să zic:/ E sufletul omului acela care sta lîngă noi sub soare / Și din care mă temeam că n-a mai rămas nimic.”.

Pe Hamlet îndoiala îl face să respingă sinuciderea și să amîne la nesfîrșit uciderea regelui. Amînarea a suscitât nenumărate interpretări și în cele mai multe dintre ele a fost considerată un defect de construcție a piesei. În ce mă privește, cred că prin ea prințul își mai dă un răgaz de viață. Fiindcă el nu trebuia să supraviețuiască faptei sale prin care își neagă propriile principii de existență. Nu întîmplător îl ucide pe uci-gașul tatălui său abia atunci cînd este el însuși ucis. Asta face să rămînă un prinț al gîndirii, așa cum a fost conceput, iar tragedia care îi poartă numele să fie perfectă ca tragedie.

S-a spus, pe bună dreptate, că Hamlet întrupează destinul omului de a cunoaște cu prețul suferinței și al morții. Revenirea celor aflați în situații limită la dilema sa este relevantă în acest sens.

Atunci cînd era în arest, la Fortăreața Petropavlovsk, așteptînd întocmirea dosarului în care avea să fie condamnat la moarte, Dostoievski a fost vizitat de fratele său Mihail, care i-a dus un volum din operele lui Shakespeare. În dialogul pe care l-a avut cu acesta i-a explicat cît de cumplit e să gîndești pînă cînd simți că îți pocnește capul, întorcînd lucrurile pe toate fețele, fără să te poți bizui pe nimic din afară. Apoi i-a mulțumit pentru cartea adusă și i-a spus că nici nu știe cîtă nevoie avea de Shakespeare și mai ales de „Hamlet” în situația dată.

Din relatările către același frate, de care era cel mai legat, aflăm că, stînd în fața eșafodului, unde aștepta să-i vină rîndul să fie executat, crezînd că mai avea de trăit cam cinci minute și le-a împărțit astfel încît după ce își ia rămas bun de la lumea asta să-i rămînă un minut în care să se gîndească ce va fi după aceea.

În urma experienței siberiene, relatată în „Amintiri din Casa morților”, într-o scrisoare către doamna Von Visin, care îi dăruise un exemplar din Biblie, să-l aibă la el în timpul detenției, Dostoievski spunea: „Nimic nu este mai frumos, mai pur, mai înălțător decît Iisus Christos. Dacă s-ar putea dovedi că adevărul e în afara Lui, aș prefera să trăiesc cu Christos decît cu adevărul”.

Faptul că învieria lui Lazăr le va fi acordată eroilor săi Raskolnikov și Dmitri Karamazov, care au trecut ca și el prin Casa Morților, nu e întîmplător. Dar nu sînt întîmplătoare nici trimiterile la dilema hamle-

tiană făcute în „Demonii“ și în „Frații Karamazov“, atât prin eroii aflați într-o situație limită, cât și prin cei implicați cumva în destinele acestora.

Stephan Trofimovici Verhovenski, părintele spiritual al demonilor, încercînd s-o liniștească pe contesa Stavroghina îi spune că fiul ei seamănă cu prințul Harry, pe care păcatele tinereții nu l-au împiedicat să ajungă un rege bun, dar aceasta îi răspunde că i se pare că seamănă mai curînd cu Hamlet. Numai că lui îi lipsesc Horațio și Ofelia. Luînd act de replica sa ai putea zice: suflet de mamă. Pentru că Hamlet nu este Hamlet fără Horațio (care e conceput ca un alter ego al său) și fără Ofelia (a cărei moarte face parte din tragedia lui).

Singura comparație care se impune să fie făcută e cea cu Oreste. Pentru că prințul danez era așteptat ca și acesta să-și răzbune tatăl și să restabilească astfel echilibrul clătinat prin regicid. Dar pentru personajul antic răzbunarea era obligatorie, iar cel shakespearian, care se situează pe poziția umanismului creștin al veacului său, o pune sub semnul îndoileii. Dacă Oreste m-a făcut să mă gîndesc ce mai e cu el după ce și-a îndeplinit rolul de răzbunător al tatălui pe care a trebuit să și-l asume, cu privire la Hamlet nu se pune o astfel de întrebare. La sfîrșitul tragediei sale putem repeta după Fortinbras, care a intrat în scenă la momentul oportun, că dacă ar fi domnit ar fi fost un rege bun.

Pe prima pagină a Orestiei lui Eschil scrie: „A venit un om care seamănă cu Oreste. / Numai Oreste seamănă cu Oreste./ Atunci a venit Oreste.“

Parafrazîndu-l, aș putea spune că numai Hamlet seamănă cu Hamlet.

Deși Dostoievski avea atîta nevoie de acest personaj, despre care s-a spus că este „îndoiala însăși, dusă de mîna de o fantomă“, nici Stavroghin (cărui nu i se îngăduie să sufere pentru crima sa, ca să poată fi absolvit) nici Dmitri Karamazov (care e condamnat pentru o crimă pe care nu a făcut-o el, dar ar fi putut să o facă) nu seamănă cu el. În rechizitoriul său din procesul acestuia, substitutul de procuror Ippolit Kirillovici spune: Europa îl are pe Hamlet, noi avem Karamazovi, pentru ca apoi să tragă concluzia că un Karamazov, cu capul înfierbîntat de patimă, nu stă să cugete și să-și pună întrebarea „a fi sau a nu fi“, ci acționează orbește, iar apoi, cînd îl apucă remușcările, își pune pistolul la tîmplă. Verdictul dat în acest proces, plecînd de la aparențe și apelînd la argumente de ordin literar și nu la probe juridice concludente, este eronat.

Dmitri nu se simte însă nevinovat în absolut, și acceptă să suporte rigorile legii care l-a condamnat în mod nedrept pentru paricid, dar ar

vrea să se știe că mâinile sale nu au fost pătate de sângele tatălui său și suferă pentru că nu poate dovedi lucrul acesta.

Fratele său Ivan, deși optează pentru logică în defavoarea virtuții și crede că într-o lume rău întocmită de Dumnezeu crima e justificată, atunci când află că prin teoria sa, preluată și pusă în practică de lacheul Smerdiakov, a devenit vinovatul moral al uciderii tatălui său simte o fisură în creier și înnebunește. Semn că nu e un personaj irecuperabil moral. Totul e să depășească faza de nebunie prin care trece și să i se dea a doua șansă .

După cum știm din convorbirea avută la restaurant cu fratele său Alioșa, omul lui Dumnezeu , în pofida refuzului său de a accepta salvarea cu prețul suferinței inocenților, Ivan iubește viața și spune că dacă ai apucat să guști din cupa ei, nu poți s-o lași din mână înainte de a o bea pînă la capăt.

Dacă îți place să trăiești, jumătate din problema ta e rezolvată, i-a spus atunci novicele. Dar, din păcate, s-a dovedit că lucrurile nu sînt atît de simple, întrucît cele două jumătăți sînt indisolubil legate între ele.

În opinia lui Ivan, după ce sensul vieții a dispărut, rămîne totuși viața.

La rîndul său, Joseph K. va constata că nici o logică nu rezistă în cele din urmă în fața unui om care vrea să trăiască. I s-ar putea răspunde că nici o logică nu rezistă în cele din urmă nici în fața unui om care nu mai vrea să trăiască.

Prin acest ocol ne întoarcem la Hamlet și reluăm totul de la monologul său pe marginea prăpastiei care începe cu celebrul vers: „a fi sau a nu fi, aceasta-i întrebarea“. Fiindcă problema regăsirii sensului pierdut e una de viață și de moarte. La propriu. Altfel, moartea poate fi asimilată unei execuții, așa cum se întîmplă în „Procesul“, unde eroul nu reușește să găsească nici o dovadă în favoarea existenței sale.

Poate că am prelungit acest răspuns mai mult decît ar fi trebuit. Dar am făcut-o pentru a dovedi că în volumul „Ardere de tot“ - scris în vreme ce-mi pregăteam teza de doctorat cu „Vina tragică (Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka)“ - și în cele de după aceea, era inevitabil să ajung și eu la întrebările marilor eroi tragici de care m-am ocupat cu privire la suferința nejustificată și la moarte. Dar prin ele am ajuns înapoi, la mine. Când a murit sora mea Dorina, care avea vîrsta lui Iisus Christos, și ar fi îndurat orice suferință pentru a trăi, ca să poată să-și crească cei doi copii, m-am întrebat revoltată: de ce ? Așa cum am mai spus, volumul „Sora mea de dincolo“ a fost un exercițiu de vindecare și de supraviețuire. Fiindcă a sta lîngă un om tînăr, care nu poate accepta

gîndul că în curînd nu va mai fi, e ceva de neîndurat.

Prin aceste *exerciții* am mers într-un fel pe urmele sale pînă unde se putea merge. În poemul „Sora mea, împărăteasa“ spuneam: „Sora mea, împărăteasa, / s-a supărat pe noi / și-a luat coroanele și-a plecat, / dar mama și tata cred / că va veni înapoi. // (...) Va veni la noapte, zice mama, / va veni mîine, zice tata, / numai eu știu că sora mea s-a dus / și gata. // Eu am văzut locul pe unde-a trecut / acoperit cu cele șapte coroane / astfel încît părinții să nu-l mai știe / și-am dat de urma papucilor ei / în cealaltă împărăție.“

După plecarea ei dintre noi, tata, care pînă atunci părea cu 20 de ani mai tînăr decît era, s-a prăbușit. Pentru că la el totul se petrecea în cap.

Deși credeam că mama va ceda prima, pe ea a salvat-o faptul că trebuia să se ocupe de cele necesare pentru a respecta obiceiurile de după înmormîntare. Și o făcea cu credința că, atunci cînd dă de mîncare cuiva pentru pomenirea ei, mănîncă sora mea, iar cînd îmbracă pe cineva cu hainele ei, o îmbracă pe ea.

În felul meu, același lucru l-am făcut și eu. Într-un poem intitulat „Rochia ta roz“ reiau un vis al mamei în care a văzut-o îmbrăcată într-o rochie pe care i-o dăduse unei fete din vecini. Relatarea ei din finalul poemului meu se încheie astfel: „Și m-am trezit / gîndindu-mă cui am dat eu / rochia asta care atît de mult îi plăcea / că umbla și pe-acolo / îmbrăcată cu ea“.

Întorcîndu-mă la acea etapă tristă din viața mea și a familiei mele, mi-am amintit că odată, cu ani în urmă, Ion Horea mi-a povestit că murise un nepot al lui, foarte reușit, de vreo vreo 18-19 ani și se gîndea cu groază că trebuia să ajungă în satul natal și să dea ochi cu mătușa sa care-și pierduse singurul copil. Dar, spre uimirea lui, aceasta l-a întîmpinat gătită ca pentru o petrecere și i-a spus că nimeni nu e mai fericit decît ea. Pentru că, dintre toți băieții de seama lui, Dumnezeu l-a ales pe al ei. Abia atunci a aflat că era pocăită și că pentru cei din secta ei moartea nu era un motiv de tristețe, ci dimpotrivă.

Mi-e greu să accept acest fel de a te minți. Fiindcă eu cred că viața e bunul cel mai de preț pe care ni l-a dat Dumnezeu și că pierderea ei nu poate să fie un prilej de veselie. Mai mult, cred că dacă am pierde acest dar al Său fără nici o părere de rău l-am putea întrista pe Dumnezeu. Din același motiv m-a contrariat și faptul că tocmai în Ardeal, unde se spune că oamenii ar fi mai serioși decît în regat, a putut fi concepută ideea unui cimitir vesel.

Într-o poezie din „Urcarea muntelui“ în care vorbeam despre moartea psihică spuneam că :“Eu încă mai visez o zi în care / Din cimi-

tiru-acesta mai vesel decît este/ Un om va ieși-ncet, cu crucea sa-n spinare“.

După 1990, cînd peste cei sacrificați pentru a se putea schimba vechea gardă cu cea nouă se așternea tăcerea, în poemul intitulat „Din cerul verde-albastru“ am reluat acea idee în versurile : „E o liniște care nu prevestește nimic bun, / Noroc că a ieșit cineva cu carnea sa putredă/ Din groapa săpată anume sub prun// Ca să nu uităm locul. Noroc că a ieșit cineva / Din groapa sa cenușie pînă afară,/ Cu un miros și mai a-dînc al morții / Am intrat cu toții în primăvară, // Numai unul, doi, trei, patru, cinci/ S-au suit în pomul stingher/ Înfipt în inima acestui cimitir/ Și se uită la mine din cer“.

Cînd mi-a apărut poemul în „Romînia literară“, am primit un telefon de la Alexandru Vona, care mi-a spus că atunci cînd l-a citit a regretat că nu e creștin. Fiindcă un om de altă religie n-ar fi putut să scrie așa ceva. După cum cred că știi, el era sefard și spunea acest lucru cu un oarecare orgoliu. Dar nu era un om religios și nu făcea entuziasme de prisos pentru nimic.

Acel telefon primit de la el m-a obsedat multă vreme. În primul rînd pentru că în poemul citat îmi exprimam teama de pericolul morții psihice - care ne pîndește din nou - și speranța în învierea vieții, dar nu mă gîndisem că ar putea să aibă o încărcătură religioasă atît de mare încît să atragă prin ea pe cineva de altă credință decît a mea. În cele din urmă, pentru că Alexandru Vona era un scriitor care avea antene pentru miracol și pentru sacral cuprins în profan. O dovedise atît în „Ferestrele zidite“ cît și în „Misterioasa dispariție a orașului din cîmpie“, despre care îmi place să cred că s-a vorbit mai puțin doar pentru că este mai greu de comentat.

(Continuare în numărul viitor)

Proza

Daniel Vighi

**Neubeschenowa din
districtul Timiș-Torontal,
plasa Großsanktnikolaus**

Evike e fată bună, a ochit-o Neiss de cum a văzut-o pe la kirwai, pe la maskenbal, la sărbătorile de peste an. E văduvă de război și se ține foarte bine, soțul ei a pierit la Stalingrad și ea să tot fi avut patruzeci de ani dar se ținea foarte bine. Venea din oraș, aici la sat și Neiss a pus ochii pe ea. A avut și el o nevastă care a plecat cu unul, nici nu se știe exact cum și nici lui Neiss nu-i place să vorbească de asta. A aflat că lucrează la fabrica de pălării de pe malul Begheiului, la secția vopsitorie. Se întâlneau și el o întreba: ce faci, Evike, ai venit pe la noi, și ea dădea din cap repede, repede cum că așa e, a venit la unchiul Martin. Bine faci că mai vii pe la noi să te simți bine la sat, îi spunea Neiss și nu prea mai zicea mare lucru. Asta e, a cam lungit-o pînă s-a hotărît s-o ceară de nevastă. Ce zici, Evike, ți-ar plăcea, a zis și ea s-a uitat și a clătinat din cap cum că i-ar plăcea. Și de ce să nu-i placă, și-a spus mai apoi. Probleme există, unde nu există. Uite, în legătură cu familia femeii a aflat mai multe. O verișoară a lui Evike trăiește în Giulwesz la care i se mai zice și Torontálgylvész. Verișoara se numește Erjike și s-a măritat cu Babocika, un locotenent din armata sovietică, blînd așa cum e și pe românește treaba unde Babocika înseamnă fluture. Erjike îi zice cîteodată pe numele lui unguresc Pillangó dar și pe nemțește Schmetterling. Babocika-Pillangó-Schmetterling le cam bea rusește și pe urmă cîntă la armonică. Ar trebui deja să plece la Uniunea Sovietică numai că a făcut cerere să rămînă în Giulwesz. Aici, socrii lui de dimineața merg la cîmp cu calul lor mare din rasa Nonius. Au acasă o cocină plină cu porci și două scroafe gestante. Într-un ciubăr uriaș pregătesc părinții lui Erjike lăturile pentru porci, apă cu tărîțe prin care plutește uriașă o broască țestoasă de uscat pe care o țin în ciubăr pentru că păzește porcii de boli. Lui Babocika-Pillangó-

Daniel Vighi

Schmetterling îi place să se uite lungă vreme la reptilă și să o împingă cu un leaț în lături, apoi urmărește felul în care revine la suprafață și plutește peste lături și se uită cu privirea ei fixă și Babocika-Pillangó-Schmetterling se miră de felul ei de a fi. E adevărat că nimeni nu-l întreabă că de ce mama dracului nu face mai nimic. Familia maghiaro-germană din Giulwesz căruia i se mai spune și Torontálgylvész a avut membri la Grupul etnic, ba pe la Asociația Baross a ungarilor creștini antisemiți. Prin urmare tăceau molcom, mai ales că Babocika-Pillangó-Schmetterling nu le făcea nimic. Mînca pe la amiază gulaș și bea rachiu de dunde apoi apuca armonica de o aripă și, în după amiezele leșinate de vară, trăgea de curelele armonicii, în vreme ce Erjike dormea în neglijă în soba de dinainte la răcoare. Babocika-Pillangó-Schmetterling cînta la armonică în coridorul care pe atunci era fără geamuri, cu stîlpi din lemn și cu podea din cărămizi. Toți ai casei dădeau din cap încîntați. Amicul cel bun al lui Pillango pe nume Ciucev din Ghijiga venea în vizită și-i povestea despre localitatea sa de naștere, situată hăt prin Siberia orientală, unde și-a întărcat dracul pruncii, pe meleagurile strîmtorii Behring. Ciucev din Ghijiga a luptat cu tovarășul său Babocika-Pillangó-Schmetterling în multe locuri în război, au apucat și asediul Stalingradului, s-au mai războit împreună cu rumunskii pe la Cotul Donului și au apucat zilele mai bune din vara și iarna de la sfîrșitul războiului cînd au avut mai puține activități pe front întrucît erau la refacere împreună cu batalioanele pe care le comandau prin munții Austriei. Pe urmă au ajuns în cvartir prin Banat și au rămas la Torontálgylvész. O vreme au locuit la cazarma din Lippa. Pe rumunski yazık se zice Lipova de pe lîngă orașul Arad. Mai apoi au ajuns în Torontálgylvész.

*

Toate bune și frumoase dacă n-ar fi fost și Zdrobics. Acesta era omul stăpînirii. Se știa cu cei de la regiunea de partid și cu mai marii de pe la siguranță și de la securitate. Zdrobics era un fel de notar, funcționar principal la primăria din Neubeschenowa și acu iată-l că vine acasă la Martin Herzog ca să tragă cu urechea. Concret, vă prezint cum se întîmplă trasul. E amiază de vară, sub șopron Martin are un cazan mare de fiert țuica și întrucît anul acesta a dat îngheț devreme și nu se arată a fi neam de prune pentru fript țuică, așa cum spun ei pe șvăbește, au aflat de la bihoreanul Iosîmică de la SMA (Stațiunea de Mecanizare Agricolă)

Neubeschenowa din districtul Timiș-Torontal

o foarte interesantă rețetă de a face rachiu din bucate, așa i se spune. Bi-horeanu a venit în comună adus de partid ca să schimbe componența etnică a așezării, dar el nu știa asta, după cum nu știau nici cei din curtea lui Martin, de sub șopron. Iosîmică e de undeva din satul Petid, de pe la Oradea Mare, l-au adus la reparații și întreținere de mașini agricole și nu mai pleacă. Acum intră pe poartă, ogoiește cîinele care se zbate în lanț și dă bună ziua pe șvăbește: Kriskot, zice și Martin se uită la el înnegurat.

– Mi-ai spus că iasă rachiu bun.

– Iasă, da. Cum să nu.

– Bine, vedem mintenaș. Mie mi se pare marmăzăul cam gros.

– Mai dă-i apă caldă cu drojdie și bagă grîu încolțit.

– Nu mai e. S-a terminat. Pe cînd vorbesc ei vine și Zdrobics să tragă cu urechea. Dă bună ziua și își aprinde o țigară Plugar fără să știe că peste o juma de veac, aceleași țigări cu același nume vor fi subiect de înfloritoare contrabandă de frontieră din Republica Moldova în România, pe la vama Albița.

– Frigeți?

– Frigem, da!

– Oare iasă bună?

– Asta nu știu. Om vedea. Martin îi arată un scăunuț prin preajmă pe care Zdrobics se așază cu un oftat mulțumit. Vine din vecini și tatăl lui Irene Șchioapa, fostul șofer-majordom' pe nume Kirschbaum Peter și se bagă în discuție ca musca-n zăr. Pe front a fost șofer la un adjunct al Generalfeldmarschall Werner Eduard Fritz von Blomberg, ba l-a încărutat, cum se spune la Neubeschenowa, și pe Generalfeldmarschall în persoana pe cînd treburile îl mînau peste tot locul pe unde trebuia, prin birourile Oberkommando der Wehrmacht, adică la marea conducere a armatei. Toate astea s-au petrecut la Berlin înainte de Anschluss, adică de unirea cu Austria cu care, de altfel, șoferul fostului comandant al armatei germane nu era de acord întrucît spera în refacerea k. u. k. : kaiserlich und königlich, pe românește Sfîntul imperiu chezaro-crăiesc. Era de înțeles că în asemenea situații era greu de imaginat că imperiul s-ar mai fi putut reface, șoferul i-a cunoscut pe mulți din membrii familiei, pe Otto, pe împărăteasa Zita, a fost prezent peste tot ca șoferul de lux al acestor mari familii ale dinastiei și de aceea nu putea fi de acord cu faptul că ducele de Hohenberg și prințul Ernst au fost arestați în Viena de Gestapo și cazați, ca să mă exprim mai îngrijit, în lagăr pînă la sfîrșitul războiului. S-a retras discret la familia Hartkampf din Neubeschenowa

cu care era în relații apropiate încă din vremea când au slujit ca tineri majordomi-șoferi în preajma împăratului Carol și i-au purtat de grijă celui care i se va spune mai târziu Gesegneter Charles, adică Charles béni sau Charles Benedetto de către papa Ioan Paul al II-lea prin deceniul al optulea din ultimul veac al celui de-al doilea mileniu creștin. S-a cunoscut în asemenea împrejurări cu Franți Hartkamp și s-a adăpostit de mîna lungă a Gestapoului în Neubeschenowa din districtul Timiș-Torontal, plasa Großsanktnikolaus.

E clar că Peter a venit și el și ceilalți la una mică, așteaptă doar, doar le pică și lor un ștamplu. Un deț. Un sfirtai. Între timp, ca să nu piardă vremea Zdrobics îl provoacă pe Kirschbaum despre majestăților lor imperiale. Strategia pe care o urmează poate fi catalogată ca făcînd parte din acelea denumite luarea pe din departe. Zice așa:

– Ehe, ce ți-e și cu Majestățile Lor imperiale, știi cum vine treaba, fosta-i lele. De-acu gata. Cînd zice el asemenea lucruri se lasă liniște deosebită, pace și prietenie, vorba lui Mică Hanți, frizerul, fost și el pe vremuri pe la Grupul etnic german, acu ceva pe la organizația de bază din comună. Ridică foarfecele pe cînd trebăluiește la ceafa arsă de soare a lui Zdrobics atunci cînd acesta aduce vorba de Adolf Hitler. Ehe, face Zdrobics pe cînd stă pe scaunul de ras, tuns și ferchezuit, ehe, zice, și cei de pe scaune, care beau vin de-al lui Klosi ciulesc deodată urechile: ehe, zice, ce ți-e și cu Adolf Hitler ăsta. Pe dată se repede Mică Hanți și rostește formula-parolă: ei, ce să fie, noi să fim sănătoși, pace și prietenie, ceea ce a fost, a fost. E gata! Toți ciulesc urechile, își pun dopuri, vorbesc despre vreme: ia te uită ce călduri s-au năpustit peste noi în martie, asta nu e bine la pruni, te pomenesti că pornesc înainte și-i prinde înghețul și iar n-o fi țuică. Așa și în curte la Martin Herzog, tot același lucru se petrece, Zdrobics provoacă și careva îi răspunde aproape plictisit, zice o propoziție cu vorbele pace și prietenie care e atenționarea: „achtung, provocatorul provoacă, nu vorbiți ce nu trebuie”. Pe dată careva aduce vorba despre vreme: „ia te uită ce vreme călduroasă”. Zdrobics se uită în ciudat la ăla care schimbă vorbele și intervine aproape direct. Și ce dacă e vremea călduroasă? Strică la ceva? Prunele se coc în liniște, problema e cu Majestăților Lor imperiale și pe unde or mai fi. E, să trăiască ei în pace și prietenie, zice Martin în vreme ce bagă un lemn pe ușița din pleu damblagit a cuptorului de fript țuică din bucate. Să fie ei în pace și prietenie și să fim noi tot așa. Kirschbaum Peter s-ar băga și el în vorbă mai

ales că-l mîncă pe limbă să zică și el cîte ceva despre majestățile lor imperiale, despre cum le-a cunoscut el dar formula aceea îl atenționează că nu e de bine, că nu se poate să zici nimic. Dacă apare asemenea vorbă în orice discuție toată lumea știe că nu e de bine să vorbești, mai bine taci, sau, dacă te mîncă limba o dai pe discuția despre vreme, asta e cel mai bine. De altfel pînă la urmă cei ce trebuiau să afle au aflat cum stătea treaba și cum se petrecea mascarea și intrarea în ilegalitate. În munca de la om la om a reacțiunii care se ferea de vigilența oamenilor desfășurați în sistemul informativ de la fața locului. Zdrobics a redactat mai multe Note în care, în calitatea sa de sursă sub acoperire cu denumirea Leonida, a informat că acoperirea se petrecea prin rostirea vorbelor pace și prietenie după care automat subiecții investigațiilor și ai provocărilor începeau să discute despre vreme. Asta deodată se petrecea. Brusc. Mecanismul era următorul: ehe, zicea sursa sub acoperire, și începea provocarea. Pe dată careva dintre cei provocați și totodată aflați sub urmărire operativă apucă să spun: e, să fim noi sănătoși și să fie pace și prietenie că toate s-or aranja pînă la urmă.

– Mai bagă pe foc, dă-i lemne, acu merge, pînă nu apucă să fiarbă, bagă bolovani.

– Bag, n-avea frică, știu io cum e treaba, se aude prin calpacul căzanului cum bolborosește comina.

– Se cheamă că asta nu-i așa ceva.

– Cum nu-i?

– Comina se spune doar la borhotul de prune.

– Se zice și la cel din struguri.

– Se zice. Așa e. Da' aici nu se poate că nu e nici prune, nici strugure.

– Asta cam așa e, intervine Zdrobics și se apucă din nou de provocat. Acușica nu om mai putea face noi așa ceva, o să vină azi-mîine de la Sfatul raional ordin ca toată lumea să frigă la MAT, la cazanul mare.

– Să fim noi sănătoși, zice repede Martin ca să prevină.

– Pace și prietenie, bombăne Peter.

– Ce-i tot dați cu astea. Cum zice omul ceva care nu e despre cum îi vremea, pe dată se repede careva și zice vorbele astea. Io bag seamă că e ceva aici, ce nu pricep. Toți se uită uluiți la Zdrobics, cum adică, par să spună figurile lor alungite și tîmpe, cu un aer de nepricepere.

– Mă, oameni, se bagă la vreme în vorbă bihoreanul, ascultați că începe bolboroseala. Toți tac și se lasă liniștea, ascultă în mahmureala

amiezei cum se aude un bolborosit încet, asemenea unei furtuni de vară care se apropie dincolo de orizont, totul e calm dar nu peste multă vreme se va schimba: vînt, nori, fulgere. La o sută optzeci de grade! Între timp Zdrobics se uită cu ciudă la toți friții aștia, și bozgorii, și toate nemoșagurile astea care îl trag în piept. Cît de curînd vine și pentru voi plata. Mortu-n popușoi, asta va fi. Acum stau calmi și ascultă bolboroseala. Intră pe poartă Neiss și se uită cu atenție la toată lumea. Îl vede pe Zdrobics și se întunecă. Nici acestuia nu-i este la îndemînă sosirea dușmanului, a rivalului său la mîna văduvei Evike care lucrează la secția pălării din păr de iepure de la Fabrica din oraș. Se privesc în tăcere, și Zdrobics socotește cam cît va mai dura umilința sa, cîtă apă o să mai treacă pe Bega și pe Timiș pînă ce va reuși să-l aranjeze definitiv pe obraznicul Neiss despre care nici nu se pot spune multe lucruri rele: este un exponent al clasei muncitoare, înainte vreme a fost împotriva ălor de la Grupul etnic și a avut probleme, asta toți o știu, despre fosta sa activitate antifascistă știau și la partid, și la securitate, acolo pe strada Loga. Așa că e greu să-l înfunde că stă bine politic: e greu, dar nu imposibil. Ce nu se poate la noi dacă vrei cu adevărat, își spune Zdrobics, în vreme ce tocmai se așază pe un scăunut, nu departe de cazanul care bolborosește promițător. Neiss le spune că a venit să-i anunțe că îi invită la sfîrșitul lunii la nunta sa cu Evike. Cînd aude asemenea treabă lui Zdrobics i se lungește mutra de tot. Are cincizeci de ani. A pierdut-o. Încă una pe care a pierdut-o. Cînd draci mă voi aranja și eu cu o familie a mea, își spune și nici că mai zice nimic altceva. Nu are ce face, e clar, își spune pe cînd trage încet ușa după el ca să nu facă prea mare larmă, de ce-ar mai face-o, ce folos că s-a pus în slujba luptei clasei muncitoare împotriva elementelor ei dușmănoase, a extremiștilor și reacționarilor clasei burghezo-moșierești, dacă nu are și el o cît de mică satisfacție în viața de familie. Ba poate spune că nici nu are așa ceva. Iacătă că rivalul său a anunțat nunta și el a rămas din nou de căruță. Cam astea sunt gîndurile sumbre care îi trec prin cap chiar în momentul în care închide ușa la poartă.

La cazanul de fiert țuică din bucate starea de spirit, ca să zic așa, este exact pe dos, o eliberare se lasă printre cei de pe scăunute chiar cînd Zdrobics trage după el portița.

— Ei, ia stai aici cu noi, Neiss, îi spune Martin și e clar că s-a înseninat, după cum și ceilalți s-au înseninat. Așa care va să zică te-nsori, tragem un chef, un tanzenbal. O polcă. Niscaiva șlarfăndanț, cum le zice Mică Hanți la rotiturilor cuprinzătoare pe care le fac șvabii la nunți și la

Neubeschenowa din districtul Timiș-Torontal

kirwaiuri, un fel de alles meinz, totu-i a meu, vouă nu vă las nimic, par să spună pe cînd se rotesc prin sala balului, în vreme ce românii doi pași la dreapta, doi la stîngă, par să spună, atîta-i al meu: de-aici pînă aici, mai mult nimic!

– Atenție că vine! Se uită toți cu ochii holbați la țeava de la răcitor pe unde o să răsară firișorul de țuică de bucate. Se holbează și văd doar un abur ușor cum se năpustește dinlăuntrul labirintului, pe țeava de cupru.

– Încă nu, zice Kirschbaum Peter.

– Ba, iacătă că picură. Bihoreanul Iosîmică le arată cu degetul un strop care tocmai se ivește la capăt de țeavă. Vine, măi uamini, avem și noi să bem un ștamplu!

Se bucură adunarea și se așază mai bine pe scăunuțuri. Între timp vine și Babocika-Pillangó-Schmetterling. Rusul. Le place la toți de el, nu e cu pericol chiar dacă acușica pleacă la Maica Rossia. Nu vreau să merg, dar n-am ce face, le-a spus, m-am dat cu voi aici-șă. Acu le zice: Zdravuite dorog rumunski i nemețki celavek, așa cumva le zice și ei îi aduc un scăunuț. Dacă o fi de plecat la Maika Rosia mă voi cere la prietenul meu Ciucev din Ghijiga, pe meleagurile strîmtorii Behring, la Siberia.

– Du-te, bre Babocika-Pillangó-Schmetterling acolo și vezi poate dai de verișoara mea după mamă, poate o afli pe Clothilde, e o muiere mare și cu ochelari groși că e un picuț cam oarbă, dacă o vezi spune-i de noi că ni-s bine și că o așteptăm acas.

– Mă pregătesc de plecare. Plec chiar mîine de dimineață la comenduirea de garnizoană a noastră și îmi fac actele care se cer în asemenea situații.

– O iei și pe Erjike.

– Dar vai de mine, cum vă și gîndiți că aș putea altfel. O iau. Cum să nu. Imediat o iau cu mine.

– E doară nevasta ta.

– Acu drept e că nu e prea bine de ea că merge unde și-a întărcat dracu' copiii, nu te supăra Babocika că zic așa, dar cam asta e treaba.

– Da' nu mă supăr, de ce să mă supăr, mai ales că vreau să merg departe, la Ciucev, pe malul fluviului Ghijiga, în așezarea cu același nume.

– E tundra acolo?

– Cum să nu fie tundra? Unde e să nu fie tundra prin locurile acelea. Cîini pentru sănii, iarna și tundră, mlaștini, țînțari. Nu e de glumă.

Daniel Vighi

– Păi, și cum o duci acolo pe Erjike, zău că mă apucă rîsul, bre Babocika, bre. Abia se poartă de puturoasă ce e, ca și tine, de altfel, abia vă mișcați dintr-un loc într-altul, tu cu armonica ta, ea doarme în soba dinainte în neglijă toată ziua. Crezi tu că acolo în tundră așa se poate. Vara e ceva de nedescris, nu mai spun iarna ce e!

– Păi, e greu, cum să nu fie, dar merge cu vînatul și eu oi fi pe undeva pe la cazarmă, noi ca ofițeri ruși trăim la pavilioane, avem din ce trăi, solda e soldă, avem popota ofițerească de la Armata roșie, alta nu avem de făcut decît de mers la vînătoare și la pușcat «Crupatchile», un fel de hulubi, păsări, pe urmă iepuri și animale din astea care au mare căutare pentru blana lor. Nu vă mai spun de tigrlul siberian care e și el pe acolo, prin apropiere.

– Păi, și ce vrei cu el. Ai de gînd să-l împuști, scrie la țaitung că Sovietul Suprem îl apără. E un bun al poporului.

– Nu pușcăm la el, ba de aia și mergem acolo. Toți se uită la el cu mutre alungite de uimire. Va să zică rusu' mer'e la Siberia ca să vadă ce se poate face cu tigrlul siberian, dar nu ca să-l pușce, cum zice Iosîmică, bihorenu', care se holbează la Babocika- Pillangó-Schmetterling: te duci și nu vrei să-l puști? Nu vreau, alta e treaba mea, zice ofițirul și se așază cu un oftat mulțumit pe scăunetu' din fața cuptiorului de la care vine damf de răchie și pale de fum amăru. Nu pușc la el, repetă, și nemții se foiesc cam deranjați de treaba asta, cei drept ei mai merg așa pe la pustă să mai dea cu pușcile cu alice pe care le are la purtător milițianul Blegea Ion care a ajuns să fie degradat de la raion aici la ei întrucît s-ar fi auzit că a avut ceva legături cu secta năzărucușilor, de li se spune oficial, în dosarele securității statului Cultul Nazarinenilor. Milițianul Blegea a dat peste o curvă în Gara Mare pe cînd era în misiune de serviciu, era chiar în anul 1950. Le-a și povestit nemților din comună pe cînd erau departe de orice ureche dușmănoasă, la Țărigari: niște terenuri nisipoase, cu mlaștini, pe malul Timișului unde scormoneau de obicei prin zbeguri, după fazani. S-au adunat la umbra unei sălcii cu scorbură mare unde la vremea după amiezei se adăpostea de arșiță Pișta Slovacu', ciobanul de la saivanul GAC (Gospodăria agricolă colectivă). Au apucat să servească dintr-o sticlă rachiu de bucate ca ăsta care se anunță acum prin mirosul slobozit în șopron pe țeava de cupru. Și a scos Blegea o foaie și le-a citit de ce făcea el rond acolo în Gara Mare cînd s-a împiedicat de Curvă. Era vorba de Decretul nr. 163/1950 pentru deținerea, portul și vînzarea armelor și munițiilor, precum și transportul explozivilor, publicat în

Neubeschenowa din districtul Timiș-Torontal
Buletinul Oficial nr. 54 din 26 iunie 1950. Apoi Decretul nr. 199/1950 pentru modificarea Legii nr. 16/1949 pentru sancționarea unor crime care primejduiesc securitatea Statului și propășirea economiei naționale, publicat în Buletinul Oficial nr. 68 din 12 august 1950. Era în Gara Mare la 28 august 1950, data o ține minte perfect, ba știe și ora, era trecut de trei după amiază, tocmai plecase personalul spre Cruceni atunci când se plimba sătul – apucase să ia masa la cantina CFR – și se preumbla cu gândul la cele două decrete – unul referitor la portul și transportul munițiilor și armamentului și al doilea care modifica o lege despre crime contra statului. Fuseseră chiar în dimineața acelei zile prelucrați în legătură cu problemele respective și șefii le-au dat legile să le aibe spre păstrare în porthart ca document când vor avea de-a face cu infractorii. Și pe când se plimba i-a ieșit în cale Curva, s-a uitat la el foarte galeș că i s-a muiat porthartul cu tot cu legile alea și n-a mai răzbit, a luat-o iute din sala de așteptare, a rechiziționat-o și s-au dus degrabă la dormitorul mecanicilor de locomotive și a primit cheia de la camera de serviciu direct de la mai marele remizei din depou, care răspundea de placa de întoarcere a locomotivelor. Chiar în acea vară s-a trecut de la acționarea ei manuală la una modernă, electrică – victorie a proletariatului! Și a dus-o acolo și pe când se îndesa un-doi, un-doi între pulpele ei și o apucase de buci ca și cormanele de la bicicletă Curva i-a mărturisit între două gîfîituri și oftături, cum apar în asemenea situații, că e Maria Magdalena, aparține de secta lui Ioan Iacob Würz – țesător din Basel - și Samuel Frölich – comerciant, și că Isus nu a murit pe cruce. A leșinat!

Nu a avut vreme chiar atunci să se gîndească la treburile astea ce i le-a șușotit ea la ureche, în vreme ce se zbugiuma el între picioarele ei, mai apoi i-a făcut vînt de la depou și din Gara, și abia a doua zi și-a adus aminte de vorbele acelea ciudate și i le-a povestit lui Zdrobics cu care se cunoștea, erau doar din același sat, și de la acesta a aflat securitatea de legăturile lui Blegea cu o membră a sectei nazarinenilor cărora li se mai spune în popor năzăricuși. Urmarea e că l-au pedepsit și a ajuns de la Gara Mare din oraș la Neubeschenowa, aici în comună cu băieții cărora le-a relatat problema sub salcia cu scorbură, unde stă la umbră Pișta ciobanul de la saivanul GAC. Așa că știau cu toții cum e cu vînătoarea, e adevărat că una e vînătoarea în Siberia, alta în Țărigari. Nu se compară.

– Vine răchia!

Se uită cu atenție la țevă și într-adevăr apar niscaiva stropi care se scutură în sfirtaiul de lemn de sub răcitor. Mai rar picură la început, pe urmă e altfel.

— Na, și spune măi Babocika, cum e cu plecatul. E după ce? De plecat am înțeles că plecați și vă vom duce la gară cu flori și fanfare pînă pornesc locomotivele. Vorba lui Blegea milițianul: din partea noastră nicio grijă, respectăm întocmai comunismul, nu facem abateri.

— Păi, io plec la Siberia, așa m-am înțeles cu Ciucev. Povestea e mai lungă, eram noaptea pe la munții Tatra, războiul se apropia de sfîrșit, era deja prin luna martie, nemții se retrăgeau de pe poziții și eu stăteam de vorbă, cum vă spun, noaptea, la vremea de planton pe lîngă comenduire, eram de serviciu la postul de telefonie și atunci mi-a spus Ciucev că e din Oblastul Autonom Chukotsk. Acolo s-a cunoscut cu Srdaventsyi, un vînător dat dracu de la orașul Palana, lucra la Combinatul Steaua Roșie și nu avea stare să stea acolo: prin 1938 era bine la Oblast, ba și la Combinat, aveau de lucru și cîștigau o pîine, Ciucev era proaspăt absolvent al Institutului Politehnic din Leningrad și a primit repartiție la dracu-n praznic, la capătul lumii, prin tundră, reni, țînțari și geruri de-ți crăpau pomeții obrazilor. Vînătorul dat dracu Srdaventsyi era din neamurile coriacilor, un trib care umbla prin păduri și nu aveau case, stăteau în iurte de-ale lor și vindeau blănuri pe la Cooperația meșteșugărească din Palana, animale de blană siberiene: jder, zibeline, veverițe, ce-or mai fi pe acolo și desigur tigrul siberian despre care ne povestea că umblă vorba că e pe ducă, l-au vînat rușii și coriacii peste tot, au cotrobăit prin toate cotloanele pădurilor siberiene, prin întinderile fără capăt, prin locuri în care rar calcă picior de om. Atunci a hotărît cu Srdaventsyi să facă ei un fel de loc în care tigrul siberian să trăiască ferit de glonț. Vînătoru i-a și spus că e o frumusețe de mîță, că așa ceva nu se află pe fața pămîntului oricît ai căuta peste tot, nu vei găsi niciunde ceva mai acătării. Au și mers să-l caute și au rătăcit prin prăpăstii, văi împădurite, dealuri și munți cu mesteceni, brazi, pădure bătrînă, greu de străbătut. Au dormit noapte de vară sub nori de țînțari siberieni și s-au perpelit la vremea amiezii sub razele de soare polar care frige pielea ca fierul de călcat și l-au dibuit la vremea de seară, taman pe cînd răsărea o minune de lună plină, la o margine de poiană cu ferigă și mușchi, licheni ca barba Moșului Siberiei pe care îl vor vedea neamurile de cinefili peste ani în minunăția cinematografică pe nume Siberiada. Moșu Siberiei la care se închina, de altfel, și vînătorul dat dracu Srdaventsyi. Au rămas cu gura căscată, era minunea lumii, frumusețea Evei după păcat, era ca mîngăierea pielii catifelate dintre coapsele femeii din iurtă. A trecut pe lîngă ei minunea lumii, tigrul siberian, alb cu dungi negre, cu un cap mare și

Neubeschenowa din districtul Timiș-Torontal urechi ascuțite, cu o călcătură moale și ca a unei doamne de salon. Muți au rămas amîndoi: și Ciucev, și vînătorul dat dracu Srdaventsyi. Asta e povestea vrăjii în care au căzut amîndoi, mai apoi și-au spus ca trebuie să lupte ca să scape de pieire frumusețea aceea. „Mor toți, tovarașci engenor, ar fi bine să spunem la ședința de partid de la bolșovici”, s-a tînguit vînătorul dat dracu Srdaventsyi și pe Ciucev l-au străpuns direct la inimă vorbele acelea. „Chiar așa, moare tovarașci bolșovici, frumusețea lumii”. Așa parcă i-a șoptit o voce și prietenul meu era încredințat că a căzut în mrejele dihaniei, că prin el caută ea să scape de năpastă, de nenorocirea care vine degrabă cu miros de motorină de la buldozere, mașini de teren, drujbe, duhoarea de praf de pușcă. Astea i le-a spus Ciucev în nopțile de la capătul războiului, pe cînd erau prin munții Tatra la sfîrșit de martie 1945. Atunci s-au legat amîndoi să se întorcă la Oblastul Autonom Chukotsk și în orașul Palana ca să-l găsească pe vînătorul dat dracu Srdaventsyi și să vadă ce-i de făcut.

(Fragment de roman)

Poeme

Alexandru Balog

Cad poamele coapte din cer

Cad poamele coapte din cer,
Cicoarea poartă culoarea eternității,
Greierii îngână ziua mai scurtă,
Viața la fel.
Sus steaua viitorului cântărește.
Cine să audă?
Cine să vadă?
Propria sa viață buimacă.

Omul-statistică

Omul - statistică amnezică
Între fizică, chimie și metafizică.
Rugul viu al inimii sale
E o spirală șovăitoare
Între două semne de întrebare.

Catren

Provincial absolut
Exilat în provincia universală
Să adormi în limba maternă
Cândva trezit într-o limbă galactică.

Uzurpare

Respirând pe muchia mileniului trei
Poetii lumii mi-au uzurpat
Ideile
Imaginile
Adevărurile inimii.
Dar mai pot repeta
Oboseala în fiecare zi,
Așteptarea rămâne vie.
Până la urmă viața încape
Într-o coajă de nucă.

Limba zero

Limba cercului
Limba zero
Surpată în sine.
Limba de apoi.

Un loc comun și vag

Toate lucrurile lumii, ale vieții
În parte le-am trăit
În parte le-ai trăit.
Micile lașități,
Mărunte libertăți clandestine
Tovarășii singurătății fost-au.
Au ratat întâmplările esențiale
Ori le-au amânat sine die.
Acum în toamna vieții,
În iarna sufletului înfricoșat,
Ce poți ghici în oglinda pală
Decât un loc comun și vag.

Duminica libertății tale depline

Și se făcu
Duminica libertății tale depline
Jos ger zăpada acoperind
Memoria unui an întreg
Sus albastrul absolut
Zi strălucitoare
Cât bucuria luminii
Copil alunecând pe argintul gheții
Doar foșnetul patinelor cu cheie
Cumpărate de tata de la Oradea Mare
Volte largi caligrafii efemere
Singur plutind în aerul iernii caste
Simțeari - libertate cobora în tine
Ca o dulce narcoză
Clipa de grație frunză uriașă
Incoloră
Deasupra-ți
Ora senină și limpede
Ca un remember pentru restul vieții
Zi unică
Irepetabilă
Pe care doar o mai aniversez

Istoria uitată

Flori Bălănescu

Mișcarea pentru drepturile omului din România '77

33 de ani de izolare și umiliri
pentru Paul Goma

Se pare că într-o țară în care președintele a condamnat comunismul, pensiile celor care ne-au decimat elitele intelectuale, profesionale și sociale nu pot fi (re)calculate după o rațiune care să menajeze ce a mai supraviețuit din fibra noastră morală. Totul a devenit din ce în ce mai confuz, de parcă am fi luați în stăpânire de o instanță neidentificabilă. Astfel, suntem martorii unor situații în care colaboratori notorii, (auto)recunoscuți, ai Securității sunt conspirați în continuare, prin intermediul CNSAS. De exemplu, Sorin Roșca-Stănescu strigă în gura mare că a colaborat cu Securitatea și vrea să i se recunoască oficial acest statut, dar primește certificat de băiat cu dosarul curat și onoarea nepătată...

Un contrascenariu pe măsura absurdului la care asistăm ar fi ca securiștii cu pensii nemeritate să se adune într-o Asociație a Foștilor Torționari și să dea statul român în judecată pentru că le încalcă dreptul legitim de a se căi prin reducerea pensiilor, ca prim pas într-un proces al comunismului, dovedit până acum o gargară propagandistică.

La soluția normală (din perspectiva unui adevărat proces al condamnării comunismului, deci și a comuniștilor responsabili) a tăierii pensiilor nici nu avem curaj să ne gândim. O realitate criminală nu poate fi soluționată, în sensul judecatei corecte, decât prin măsuri radicale. Altfel, totul este de suprafață. Torționarii supraviețuitori n-ar avea decât să facă apel la asistența socială, de care poate beneficia oricine, în numele umanității. Dacă nu cumva sunt judecați pentru crime împotriva umanității și ajung în pușcărie, așa cum, iarăși, ar fi normal.

Trăim într-o țară în care apar ediții fabuloase ale scrierilor unor indivizi care au hrănit prin supușenia, delațiunea și micimea lor fiara comunistă, în care intelectualii cultivă confuzia și disprețul, iar posturile publice de radio și televiziune fac reclamă deșănțată groparilor culturii române... În România, intelectualii „de marcă” își plâng de milă spunând

„ce să facem, dacă n-am avut și noi un Havel...”, eventual „un Havel” care să ne fi picat precum para mălăiață, drept între ochi. Căci România este o țară în care adevărul a ajuns otravă letală chiar pentru aceia care au avut de suferit.

Alibiul postfactum al inteligenței române este: *dacă n-am avut și noi un Havel...* Am citit-o și auzit-o de prea multe ori, ca să nu știu că este un soi de axiomă a generațiilor antedecembriste care au croit cutumele în spațiul cultural (se înțelege, distrugând prin „rezistență” lor miezul a ceea ce ar fi trebuit să fie societatea civilă), și pe care au grijă să le mențină astăzi.

Mă întreb, desigur, retoric, ce văd domniile lor în oglindă când, în cea mai aprigă intimitate, se privesc și se întreabă: *dar de ce n-am avut noi un Pleșu, un Liiceanu, un Breban, un Manolescu... un Săraru... un oricare ...escu, ...eanu... aru etc.?*

Și dacă cei ce nu au fost în stare să fie, dar azi au pretenția că au făcut tot ce s-a putut, și ar fi putut mai mult dacă aveau „un Havel”, își imaginează că pot „trece” peste Paul Goma, nu înseamnă că el nu a existat.

Alibiul intelectualității române este infirmat de o excepție ce sfidează regula supușeniei, lașității, meschinăriei și a defetismului neaș: PAUL GOMA.

Este convenabil să spunem că n-am avut „un Havel”, dacă nu avem curajul nici măcar acum să ne asumăm lașitatea de a nu fi fost precum aceia din ograda vecinilor. La fel de convenabilă este și rețeta securistă, colportată cu aplomb de autoritate în materie: „Goma nu are talent”. Dar ce am făcut noi cu talentul nostru? Goma a fost „făcut” și *pederast, jidan, kaghebit, șpion american, antisemit*. Cu siguranță, spre deosebire de noi, el a făcut istorie, nu a încercat să o saboteze. Ca și când, ar fi careva atât de naiv încât să creadă că Tov' Împușcat și brațul înarmat al revoluției sale desfășurau dispozitive impresionante de compromitere și dezinformare pentru orice băiat șturlubatic, real sau închipuit. Grav este că scenariile Securității au fost preluate cu nesaț jurnalistic și transformate în bombe de presă, așa cum a făcut Cristian Tudor Popescu, în 1995. Titlul *Gomora* nu este justificat decât de ambițiile sale literare, după cum reiese și din mâhnirea jucată de a fi constatat că România nu a avut dizidenți autentici, toți (Goma, Petrescu, Cornea, Blandiana, Mazilu, Dinescu) l-au dezamăgit, pentru că „Nimeni nu se ridicase până la capăt împotriva unei idei și în sprijinul alteia”. În fraza următoare răstoarnă timpurile, amestecă istoria, realitățile: „Toți aveau ceva de smuls din cadavrele Ceaușeștilor, și disidenții în primul rând”. Cărțile lui Paul Goma (răsfoite, după cum mărturisește) sunt „crispate stilistic, ostenta-

tive, cvasinule ca literatură”. Dar nu reiese deloc din textul Dlui CTP cum se face că a sărit de la realități contestatate consumate în anii ’77-’80, la pretinse revendicări de după 1989 ale disidenților, care nu i-ar onora? În 1977, Dl CTP avea 21 de ani, în 1983, când Doina Cornea făcea samizdate, trimitea zeci de articole la Europa Liberă, era anchetată și chinuită, CTP avea 27 de ani. Mai departe, câți ani avea când au început să fie auzite numele unor Dan Petrescu, Liviu Cangeopol și alții? În 1998, când apărea la Polirom volumul *Timp mort*, CTP avea deja 42 de ani și, mai ales, ar fi avut destul timp să-și corecteze „viziunea” din 1995, măcar asupra unora dintre opozanții regimului comunist. Că este dezamăgit, și o spune cu accente destul de plastice, este dreptul dumnealui. Însă ca gazetar și scriitor (după cum insistă chiar Paul Goma: scriitorul fiind acela chemat – trebuie să aibă și chemare! – să spună adevărul, în

Paul Goma

ciuda oricărui comandamente) nu are voie să facă un puzzle mocirlos din biografiile și suferințele oamenilor care s-au sacrificat și pentru noi. Ci nu pentru „parvenire”, o nuanță a Dlui CTP care completează alibiul intelectualității scriitoricești. Nu am avut „un Havel”, „până la capăt”. Cu adevărat inadmisibil în textul *Gomora* este lipsa de onestitate intelectuală, umană până la urmă, vulgaritatea-i intrinsecă pe care o aruncă asupra personajului linșat: „Dând cu ochii de documentele din arhivele Securității, n-am tresărit. Gomora aceasta nu m-a făcut stană de sare. Tristețea i-a închis inexorabil cercul. Goma primea bani buni, sume considerabile, în valută forte, pentru «literatura» disidentă care i se difuza în străinătate. Principala lui nemulțumire față de statul ceaușist era că nu-i publică romanele. Din propriile declarații, transpare obsesia statutului social, a parvenirii pe cale scriitoricească. Iar linsul cizmelor lui Ceaușescu (probabil prețul pașaportului), pus alături de vehemențele ulterioare, pare mai dezgustător decât odele pentru Tovarășul, produse

cinstit și consecvent, la metru. Schița de portret pe care i-o face Al. Ivăsiuc – tot pentru uzul Securității – lui Paul Goma sună ca inscripția pe piatra de mormânt a unei generații, a unei lumi, a unei vremi... Nici un strop de revoltă nu mă mai străbate. E un bun câștigat în anii din urmă. Am învățat că moralitatea nu există în natură. E un artefact, o întortochiere inutilă a minții umane. Nu are absolut nici o importanță, absolut nici una – înțelegeți ce înseamnă absolut? – dacă pe dinăuntru ai un boț de gunoi sau un cristal de stâncă. E cât se poate de probabil ca, după ce vei muri, pe cristalul rămas între ciolanele tale să se cace câinii, în vreme ce boțul mizer, îmbălsămat și pus în raclă de cleștar, să dăinuie decenii. Totul e cum se-așează libidoul politic al lumii”.

Am putea lesne interpreta frustrările Dlui CTP ca fiind de natură sexuală, dar nu este intenția noastră, în „compensație”, vărsându-și oful pe opozanții anticomuniști. Însă, nu bagă de seamă care sunt parveniții literelor române (cei cu funcții, vile, mașini de lux, pete la dosar chiar), și nici detaliul: „Schița de portret” scrisă de Ivăsiuc este o notă informativă dată la Securitate împotriva fostului său coleg de detenție – Paul Goma. Ziaristul se entuziasmează ca un adolescent aflând despre faptele vitejești ale eroilor săi preferați din cărți și filme. Îl contrapune pe Paul Goma lui Dorin Tudoran, desigur, în defavoarea celui dintâi. Sunt convinsă că însuși Dorin Tudoran nu ar avea atâta orgoliu încât să își asume rolul rezervat împotriva lui Paul Goma. Deși CTP e convins că Goma nu a fost, precum Tudoran, un bărbat adevărat, un opozant veritabil (calități pe care nu ne îndoim că le are D.T.), te pufnește râsul când citești involburări de genul: Dorin Tudoran a rezistat tentațiilor oferite de D.R. Popescu și Croitoru, „*Ca un om*. Ca un om inteligent și onest. Nu ca un personaj. Nici o clipă, Dorin Tudoran nu face apel la calitatea și prestigiul său de scriitor. El nu cere decât drepturile sale ca om, liber să hotărască asupra destinului său și al familiei sale. În spatele vocii lui se ghicesc parcă miile de chipuri ale celor care simțeau că înnebunesc în țara-pușcărie a lui Ceaușescu. Pe Dorin Tudoran nu-l interesează «Europa liberă» («Eu m-am folosit de ei, nu ei de mine!») și nu încasează valută pentru niscai texte protestatate – ajungând în America a început prin a spăla vase”. Firesc ar fi ca Dorin Tudoran să fie lezat de acest text. În primul rând, „personajul” Goma s-a refugiat din Basarabia, în timpul războiului, la vârsta de 9 ani; a fost vânat apoi prin România de Comisiile de „Repatriere” în URSS, cu ajutorul neprețuit și neprecupețit al românilor frați, a fost dat afară de prin școlile românești, părinții i-au fost arestați, a mai făcut și „niscai” pușcărie și „niscai” domiciliu forțat în Bărăgan – vreo 7 ani în total. A trăit claustrarea, foamea, frigul, bătăile inumane.

Iar D.R. Popescu și Croitoru nu au cum să fie comparați cu Frații Șomlea, cu Goiciu de la Gherla, cu „Grenadă” și „Sacou” de la Rahova, nici bătaia și administrarea de droguri cu o discuție mai aprinsă. E ca și când am compara o grevă a foamei (la Gherla) cu o punere în scenă la Național. Se subînțelege, chipul lui CTP se ascunde în spatele vocii lui Dorin Tudoran, pentru că, e sigur, în spatele vocii lui Goma nu are cum. Nu este un secret, Paul Goma a muncit ca zidar, ca trompetist, ca fotograf, a muncit orice a fost posibil.

„Valuta” este unul din laitmotivele textelor „închinată” lui Paul Goma. Folosirea ostentativă în contexte diferite a unor substantive și adjective, ce susțin logica internă a frazei, dar sunt în contradicție cu adevărul și evenimentele, este o tactică a diversiunii. Paul Goma nu a fost niciodată bogat, ba dimpotrivă, la Paris a ajuns și în stradă, pentru imposibilitatea de a plăti chiria. Și astăzi familia Goma o duce greu, scriitorul exilat (care anul acesta împlinește 75 de ani) neavând vreun venit din partea statului român. Că doar în România și-a făcut pușcăriile...

Dacă Paul Goma are deseori accente vitriolante este, ca să spun așa, un drept pe care și l-a câștigat singur, încă de pe vremea când era singur – singurul între scriitorii și intelectualii din România care a avut curajul să îi trimită scrisori deschise lui Ceaușescu și să se solidarizeze cu alții care militau pentru respectarea drepturilor omului. Regretăm, dar CTP nu are acest „drept”, oricât talent l-ar vizita.

Dacă habar nu ai de istorie, măcar de ceea ce s-a întâmplat în 1977, ca „simplu” cititor poți să te declari profund marcat de sensibilitatea și justetea acestui Superman al jurnalisticii românești. Continui să cred că România este sufocată de scenariile securiștilor (supraviețuitori privilegiați ai Securității) și de o imensă pălăvrăgeală ce induce în eroare cu puseurile ei de falsă pedagogie națională. Un scriitor, un ziarist, are obligația elementară de a citi întâi ce a scris cel supus linșajului public, dar și ce au scris alții despre el, apoi să pună în „context” zoaiile fabricate de Securitate pentru a-l compromite. Îmi vine greu să accept că un intelectual trecut de 40 de ani își mai dă voie să promoveze securisme. Ori nu a citit suficient despre cum acționau tovarășii noștri inteligenți de la criminalul stabiliment, și atunci trebuie să fie rezervat, ori are un interes asupra căruia nu este cazul să insistăm. Înaintea noastră și-au mai exprimat și alții stupefacția (v. Laszlo Alexandru, *Între Icar și Anteu*), și oricât vom încerca să devoalăm masca sub care se ascund frustrări și interese, tot nu vom reuși să contracărăm răul făcut cu bună știință de unul dintre publiciștii cu priză la public.

„Goma primea bani buni...”. Conform legii dreptului de autor (oriunde în lume), autorii primesc bani (presupunem că și banii primiți de

dl CTP pentru cărți sunt *buni*, poate mult mai buni decât cei primiți de Goma pe vremuri). Așadar, de unde o atare țâfnă în tonalități ale urii de clasă? Despre banii aceștia (valuta, detestata valută, pentru care românii făceau pușcărie!! aceeași valută ideologică fluturată de mass-media în 1990, când cu Piața Universității!!) primiți sau neprimiți (pentru că se înfruptau tovarășii din ei, inclusiv UR) a tot scris Paul Goma, inclusiv în textele publicate înainte de 1989. Nu este vina noastră dacă nu sunt cunoscute și Paul Goma nu are de ce să-și ceară scuze că a fost plătit pentru proprietate intelectuală.

„literatura» disidentă...” Au scris destui profesioniști despre calitatea literară a scrierilor lui Paul Goma, ca să nu mai dăm cuvântul, iară, versiunii Securității, prin ghilimelele Dlui CTP, care simte nevoia, într-un text din același volum, să facă trimitere la o altă instanță supremă: „De fapt nici «greii» de la «România literară» nu cred în Goma...”.

În februarie 1977, câțiva români doritori să obțină un pașaport pentru a scăpa din azilul psihiatric România și-au pus semnătura, alături de Paul și Ana Maria Goma, pe *Scrisoarea* ce avea să consfințească *Mișcarea pentru drepturile omului* ce poartă numele Goma. Cu o lună înainte trimisese în nume personal o Scrisoare „Către Pavel Kohout și camarazii săi”. La scurtă vreme, din disperare că prietenii scriitori („un” Breban, de exemplu) nu vor să intre în nicio horă care n-ar fi fost pe placul puterii, Paul Goma îi scrie lui Ceaușescu o scrisoare deschisă. Este un text *demențial*, cum spun tinerii zilelor noastre. Fără fisură stilistică, ironic, tăios. În aceeași lună, Goma găsește semnatarii pentru o altă scrisoare, în care punctează drepturile încălcate ale românilor, reușind să inducă ideea de grup protestatar. Că după ce a fost dată publicității (adică difuzată prin Europa Liberă) aderenții au început să se strângă cu sutele este o altă parte a poveștii, care confirmă importanța gestului lui Paul Goma. Că 6 semnatarii din cei 8 inițiatori doreau numai să obțină pașaport și să plece (au și plecat!), asta nu diminuează cu nimic greutatea momentului. Dimpotrivă. *Scrisoarea deschisă adresată Conferinței de la Belgrad* era rezultatul asumării-revendicării unor drepturi garantate de Constituție, dar încălcate de regimul comunist. Încercarea postdecembristă a unora (care s-au ferit să se implice) de a diminua importanța Mișcării printr-o etichetă cu damf peiorativ, precum „grupare de pașaportari”, este, nici mai mult, nici mai puțin, decât vulgară. Să ai curajul în România anulului 1977 să te lași descoperit în fața aparatului represiv prin cererea publică a unui drept elementar – libera circulație – este o lecție de civism pentru preținșii verticali ce declară azi, punând carul înaintea boilor, că ei nu și-au dorit niciodată să își părăsească țara.

Voita confuzie a lucrurilor este o parte a alibiului de care pomeneam. Să știi că poți ieși și intra liber din/ în țară este, repet, un drept, nu un privilegiu (așa cum a fost pentru foarte mulți intelectuali, dintre care unii dovedii colaboratori ai Poliției politice).

Să vedem, cu documente, cum este cu „obsesia” nepublicării romanelor, cu „parvenirea” și cu, mai ales, „linsul cizmelor lui Ceaușescu (probabil prețul pașaportului), pus alături de vehemențele ulterioare”...

1. „Către Pavel Kohout și camarazii săi

București, ianuarie 1977

Mă declar solidar cu acțiunea voastră. Situația voastră este și a mea; situația Cehoslovaciei este - cu deosebiri nefundamentale - și a României. Trăim, supraviețuim în același Lagăr, în aceeași Biafra (capitală: Moscova). Voi, cehii și slovacii ați avut un '68; polonezii un '56, un '71 și un... mereu; germanii de est au avut Berlinul și au un Biermann; noi, Românii nu avem asemenea repere. Dar nu totdeauna suferința este direct proporțională cu intensitatea strigătului de revoltă. Voi (ca, de altfel, polonezii, germanii de est, ungurii, bulgarii), voi sunteți sub ocupație rusească; noi, românii, ne aflăm sub ocupație românească - la urma urmei mai dureroasă, mai eficace decât una străină. Trăim cu toții sub același călcâi (iar călcâi nu mai are nevoie de calificative). Aceeași lipsă de drepturi elementare, aceeași batjocorire a omului, aceeași nerușinare a minciunii - peste tot. Peste tot: sărăcie, haos economic, demagogie, nesiguranță, teroare.

Ciomag-Căluș-Corupție - iată (în limba română) cei trei C cu care cei doi C ne-au împins concetățenii, pe scara istoriei, cu zeci, cu sute de ani îndărăt.

Iată, însă, s-a dovedit (și se va dovedi, în continuare) că se poate lupta împotriva degradării programatice la care este supus omul, la noi, în „socialismul”-stalinist.

Cuvânt-Condei-Conștiință (coincidență în limba română: alți trei C...) au tulburat digestia celor care, în numele nostru și „pentru binele nostru”, ne-au călcat în picioare, ne-au pus să înălțăm piramide, ne-au întemnițat, ne-au pus căluș (pe care nu ni l-au scos decât pentru a ne permite să strigăm cuvinte de mulțămire), ne-au ucis. Digestia le-a fost tulburată și am convins că nu doar atât: ci întreruptă pentru totdeauna. Și nu pentru că țelul nostru, cauza noastră sunt drepte - atâtea alte cauze drepte au fost înfrânte -, ci pentru că arma noastră este Cuvântul, cel mai tăios decât sabia. Sabie rusească la voi, sabie românească (indigenă, daco-romană, la urma urmelor sabia fraților noștri) la noi, în România, asupra capului nostru, al românilor - sabia va fi obligată să intre la loc, în teacă.

Poate pentru mărunțul, nesemnificativul motiv că o ideologie care, pe de o parte pretinde că se află în slujba omului, pe de alta taie capul omului,

nu are nici o legătură cu ideea, nici cu omul.

Sunt alături de voi, cehi, slovaci, unguri, polonezi, germani.

Alături de voi se află sufletește mulți, foarte mulți intelectuali români, chiar dacă nu-și alătură semnătura lor semnăturii mele.

Paul Goma"

2. Domnului Nicolae Ceaușescu

Palatul Regal, București
București, februarie 1977

Domnule Ceaușescu,

Mă adresez Domniei Voastre în disperare de cauză. Sunteți ultima speranță a mea. Iată motivul:

De o lună de zile de când, la Praga, a fost dată publicității „Charta '77” nu mai am liniște – sunt convins: nici Dumneavoastră. Iată – mi-am zis, în sfârșit, glasul rațiunii se face auzit: oameni responsabili, iubitori de țară, devotați socialismului cer, nu răsturnarea guvernului (cum pretind răuvoitorii), ci aplicarea legilor existente, atât a celor interne, cât și a convențiilor internaționale semnate, deci acceptate de către guvernul lor. Și, din moment ce atâția oameni și-au pus semnătura pe această cerere, înseamnă, logic, că nu au ceea ce cer – altfel n-ar cere. Și de ce nu au – ceea ce cer? Răspunsul este simplu: pentru că Cehoslovacia nu este o țară liberă, nu este independentă, Cehoslovacia a fost ocupată de trupe străine care au impus ocupaților o politică străină. Cetățenii nu se bucură de drepturile înscrise în Constituția țării lor – ca să nu mai vorbim despre cele cuprinse în Charta Drepturilor Omului sau în Actul Final al Conferinței de la Helsinki.

Că doleanțele semnatarilor „Chartei '77” au fost determinate de cauze reale, serioase – și ce poate fi mai real, mai serios decât omul? – o dovedește componența grupului care a inițiat această acțiune: nici picior de capitalist, nici urmă de mare-proprietar, nici de membru al vreunui partid fascist – nu: cei care au redactat „Charta '77” se declară socialiști, unii sunt activiști de frunte, ba chiar membri ai guvernului comunist al lui Smrkovski, oameni care au vrut și vor pentru țara lor o orânduire dreaptă, democratică.

Domnule Ceaușescu,

De o lună de zile de când, la Praga, a fost dată publicității „Charta '77”, mă străduiesc să-mi conving cunoscuții să se solidarizeze cu acțiunea cehilor și a slovacilor. Dar fără succes. Unii au refuzat, net, recunoscând cinstit că asta – adică solidarizarea – cade sub articolul cutare al Codului Penal; alții nu cunoșteau articolul pe dinafară, dar cunoșteau, pe dinăuntru, Securitatea; alții, ceva mai curajoși, s-au declarat gata să semneze o scrisoare de solidaritate, dar indescifrabil; în fine, alții mi-au propus să mai așteptăm nițel,

Mișcarea pentru drepturile omului...

să vedem rezultatul - la-pauză: dacă acțiunea chartiștilor reușește, atunci poate ne pică și nouă, românilor, ceva din cuceririle cehilor, dacă nu, atâta pagubă, rămânem fără cuceriri, dar și fără consecințele pe care cehii le vor trage.

Vă rog să mă credeți că atitudinea concetățenilor noștri m-a mâhnit profund: toți vecinii noștri se mișcă, își cer drepturile ce li se cuvin, până și rușii (care știm noi cine sunt ei...) strigă în gura mare că ei nu sunt liberi, că drepturile lor sunt călcate în picioare. Numai noi, românii tăcem. Și așteptăm. Să ni se dea totul de-a gata. Românii noștri se gândesc numai la ce vor pierde dacă va afla Securitatea, nu la ceea ce vor câștiga - în ciuda Securității.

Un cunoscut, un Escu pur-sânge m-a jignit de moarte - și nu doar pe mine. Știți ce mi-a zis? Zice:

- Domnule, dumneata te agiți într-un anume fel și vrei să faci anumite chestii care nu sunt specifice românului - deci nu ești român!

- Cum așa?, zic eu, atins la tricolor. Este adevărat, bunicul dinspre tată era macedonean (Goma), bunica dinspre mamă grecoaică (Cuza), e adevărat că mai am și ceva sânge polonez de la bunica dinspre tată - dar ce contează sângele - care-apă-nu-se-face? Contează că eu mă simt român. Pentru că m-am născut în România (județul Orhei), pentru că limba mea maternă este româna, pentru că pe bunicul dinspre mama îl chema Popescu și pentru că (iar cu asta i-am închis gura!), *pentru că închisorile mi le-am făcut aici, pe și sub pământul patriei mele iubite!*

- Bine, bine, să zicem că ești român, a cedat Escu. Dar te comporți ca un neromân!

Ei, și m-am înfuriat rău de tot și i-am zis-o de la obraz:

- Daaa? Dar de Ceaușescu ce mai zici? Și el e ne-român? Ba e foarte român și cu toate acestea, în 15 august 1968 s-a dus la Praga, să-l asigure pe Dubcek de solidaritatea românilor. Și, deși român, a condamnat, de la balcon, cu vehemență invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varșovia și a zis că ce-au făcut ele, trupele, este o mare rușine și că să nu se mai repete chestia asta, că-i de rău!

Uite-așa i-am zis. La care Escu:

- N-ai decât să-i ceri lui Ceaușescu ce-mi ceri mie: semnătura pe scrisoarea de solidaritate cu cehii - așa mi-a zis.

Domnule Ceaușescu,

Înțeleg că înalta Dumneavoastră semnătură nu va accepta niciodată să se așeze lângă a unui simplu cetățean - și încă a unui scriitor (și acela fără talent). Dar chiar dacă se va întâmpla această minune, ce se poate face numai cu două semnături? Ar semna și soția mea, dar situația nu se va schimba: dacă s-au găsit 30 unguri, atunci, proporțional, ar fi nevoie de 90 semnături români. Hai, 50; măcar 10. Dar de unde atâția?

V-am mai spus: românii se tem de Securitate. Rezultă că, în România, doi inși nu se tem de Securitate: Domnia Voastră și cu mine. Dar, după cum v-am mai spus: numai două semnături...

Există însă o soluție: solidarizarea individuală - eu am și expediat o scri-

soare cu semnătura mea autografă. Numai că gestul meu nu va împrăști teama concetățenilor noștri de a se alătura celor care cer drepturi – la urma urmei și pentru noi, românii...

Cu totul, dar cu totul alta va fi situația dacă Domnia Voastră ar trimite o asemenea scrisoare, o declarație de susținere a „Chartei '77”. Sunt ferm convinși: milioane de români vă vor urma exemplul și se vor solidariza și ei cu cehii și slovacii.

Făcând acest lucru veți arăta că sunteți consecvenți cu declarațiile făcute în 1968, veți dovedi că, într-adevăr, luptați pentru socialism, pentru democrație, pentru omenie. Asta, în primul rând.

În al doilea, România se va putea prezenta la Conferința de la Belgrad cu fruntea sus. Cu speranță,

Paul Goma”

(aceste două texte sunt citate din volumul Paul Goma, *Scrisuri, 1971-1989*, vol. I, în curs de apariție la Ed. Curtea Veche)

3. „SCRISOARE DESCHISĂ adresată participanților la Conferința de la Belgrad

– Rugăm ca Scrisoarea de față (căreia îi anexăm un exemplar din Constituția R.S.R.) să fie difuzată în cadrul etapei pregătitoare a Conferinței prin toate mijloacele pe care membrii organizatori le vor crede de cuviință: presă, radio, TV;

– În timpul Conferinței, din momentul în care prezenta Scrisoare va deveni publică, vom aduce la cunoștința participanților Reuniunii semnăturile celor care, pe parcurs, vor dori să-și manifeste adeziunea față de acțiunea noastră;

Semnatarii acestei Scrisori au fost așezați în ordine alfabetică.

Anul 1977 a fost declarat An al drepturilor Omului; noi, semnatarii acestei Scrisori deschise adresată Conferinței de la Belgrad considerăm ca un fapt de o deosebită gravitate necesitatea unei întruniri internaționale până la cel mai înalt nivel care are ca scop fundamental apărarea drepturilor omului. Oricare ar fi statele în care acțiuni anti-umane au provocat această Conferință, protestăm împotriva tuturor formelor de opresiune fizică, morală, intelectuală –forme prin care în închisori politice, în lagăre, în spitale de psihiatrie, în GULAG-uri mai vechi sau mai noi, prin violență și minciună se calcă în picioare noțiunile de libertate și demnitate.

În dictaturile contemporane formele esențiale ale manifestărilor individuale și sociale (artă, cultură, știință, crezurile politice și religioase, conștiința națională) devin cuvinte goale în slujba propagandei ideologice a dictaturilor respective. Pe de altă parte, drepturile garantate prin legile interne și convențiile internaționale ratificate de guvernele statelor totalitare nu sunt respectate; articolele din Constituția R.S.R. referitoare la drepturile civice (art. 17); dreptul la muncă (art. 18); dreptul la instruire (art. 21); la a-

Mișcarea pentru drepturile omului...

sociere (art. 27); libertatea cuvântului, a presei, a întrunirii, a mitingurilor, a demonstrațiilor (art. 28); libertatea conștiinței (art. 30); inviolabilitatea persoanei (art. 31); a domiciliului (art. 32); secretul corespondenței și al convorbirilor telefonice (art. 33). Deasemeni nu este respectat dreptul la libera circulație a persoanelor, a ideilor, a informației, iar dreptul la cetățenie este transformat într-o obligație care nu servește cauzei progresului.

Peste tot în lume se vorbește despre demnitate, despre libertate, dar câți oameni din țările în care demnitatea și libertatea există cu adevărat știu că sunt state în care oamenii sunt legați pe viață de pământul pe care s-au născut? Câți oameni știu că există state în care, de zeci de ani votanții votează... în unanimitate candidatul unic propus de putere și împotriva votanților? Că există țări în care cetățenii sunt obligați să servească interesele statului - care sunt, de regulă potrivnice intereselor cetățenilor? Că mai sunt locuri pe pământ unde convingerile sunt impuse prin forță? Considerăm deasemeni că este inadmisibilă extinderea principiilor neamestecului în treburile interne (ale unui stat) asupra drepturilor (individuale) cetățenești fundamentale.

În încheiere mulțumim călduros înalților participanți la Conferința de la Belgrad reuniți pentru apărarea libertății și demnității oamenilor.

București, 8 februarie 1977

Feher Adalbert

Gesswein Erwin

Gesswein Emilia

Goma Paul

Manoliu Maria

Manoliu Sergiu

Năvodaru Ana Maria /Goma/

Ștefănescu Șerban"

(text citat din Paul Goma, *Culoarea curcubeului '77/ Cod „Bărbosul”*, Ed. Polirom, Iași, 2005)

(Continuare în numărul viitor)

Profil plastic

Jakobovits Miklós

„Jakobovits Miklós este un artist reprezentativ pentru creația contemporană, având o carieră strălucitoare în panorama artei românești. Și-a construit un univers artistic propriu, dar fără dorința expresă a originalității, ci printr-o situație a creației sale pe un fundament ideatic foarte temeinic, printr-o relație culturală de esență, pentru că viziunea acestui artist intelectual, de o aleasă elevație spirituală, se întemeiază pe un dialog post-modern fertil, neînhibat, emoționant, sugerând straturi succesive ale culturii și civilizației umanității, de unde își extrage, pe de o parte motive, ele însele încărcate de înțelesuri, pe de altă parte, simboluri validate de o tradiție seculară, totuși rămânând permanent într-o zonă a misterului și a magiei.“

Livia Drăgoi

„Stilul artei sale este tipic „Jakobovits”. Pe artist nu îl interesează actualitatea politică din societate sau post-modernismul ancorat în prelucrarea realității, ci fixarea exactă a fenomenelor de culoare ascunse în diferite materiale, sau transparența. Adevărurile eterne, penetrante dincolo de timp și spațiu, căutarea modelelor străvechi, iată ce îl preocupă. Frumusețea imaginii e dată, pe lângă formele stilate și culorile delicate, de schimbarea inventivă a prelucrării materialului. Ridicarea materialului din planul orizontal al picturii, creează impresia de basorelief. Astfel, armoniei încântătoare a culorilor, i se adaugă dorința de atingere a formelor. La vederea lucrărilor sale putem urmări impresiile lăsate de cultura veacurilor precum și de obiectele secolului nostru prin metalimbajul artei noastre, într-un context estetic. În pictura sa, obiectele se reduc la culoare, material și simbol, el vorbește prin material despre nematerial.“

László Ujvárossy

„Dintre artiștii ce și-au început cariera artistică la Oradea în anii '60, Jakobovits Miklós a fost singurul care nu a preferat nici măcar în anii debutului pictura după motiv. Peregrinările prin natură în aflarea „subiectului“, căruia să-i rămână, apoi, mai mult sau mai puțin fidel în transpunerea picturală, nu se potriveau cu firea acestui artist intelectual ce privește lumea cu o curiozitate vie, înzestrat fiind cu un acut spirit de observație. Reacțiile sale imediate în fața naturii, dar mai ales în fața existenței omenești au fost de fiecare dată distilate, prelucrate, tocmai pentru a descoperi sensurile mai adânci, resorturile vieții.

Asemenea unor umbre ce se interferează difuz și subtil, prin stratificările memoriei străbat la suprafață amintiri ale copilăriei, dar și ecouri ale dialogurilor de substanță purtate, prin flux simpatetic, peste timp, cu marii maestri ai picturii europene, înaintea tuturor fiind așezat Velasquez, marele colorist, vrăjitorul griurilor, al negrurilor simbolice, al roșurilor somptuoase și al albastrului emblematic.

La un moment dat, Jakobovits a simțit că lumea concretului devenea tot mai precară, mai impură, mai sufocată de constrângeri, mai terorizantă. Numai că, în locul unei arte care să reflecte spaimile, revolta cauzată de o realitate agresivă, a preferat să se retragă din acele spații cu aluzii la evenimente concrete. Suntem, astfel, în fața unei revanșe a spiritului asupra concretului, cu dorința de a pătrunde într-un domeniu al inefabilului, dar și al clarității unde visarea să ne poarte prin spațiile unei feerii, „clădite“ printr-o perfectă ordonare a suprafeței pictate. Am putea chiar uita, un timp, de gesturi, de virtuți false, de vanități intacte sau rănite, pentru a încerca să intrăm într-un univers unde retina se odihnește, și odată cu ea și spiritul, eliberat de balastul uneori prea greu al lucrurilor comune. Artistul ne îndreaptă, cu discreție, spre semnificații spirituale, mizând pe modalitatea sintetică de exprimare prin culoare, prin gest pictural, pe interpretare, îndemnându-ne să vedem în operă frumusețea plastică, organizarea, ordinea ei.

Lucrările create de Jakobovits în ultimii ani îmi apar ca niște poeme închinat geometriei iluziilor - adevărate imnuri ale luminii -, de unde se degajă, nu plăceri dionisiace, ci bucuria de a fi sub zodia unei largi înțelepciuni apolinice, departe de locurile și lucrurile ce ne oferă instabilitate, incertitudine. El redescoperă resursele materiei, virtuțile pastei cromatice, convingându-ne că acestea pot să determine spațiul, să sugereze lumina, că pot deveni chiar elementul activ, esențial al operei. Jakobovits lasă tabloul să trăiască propria-i viață, dar realizează o armonie deplină între el și opera sa, între propria sa voință creatoare și autocreația prin culoare, ca existență de sine stătătoare, prin „captarea“ acelei lumini unice, capabile să tălmăcească cele mai delicate stări sufletești.“

Mariana Zintz

Jakobovits Miklós

Pictor, eseist, restaurator
S-a născut la 9 august 1936, la Cluj.

Studii: Absolvent al secției de pictură a Institutului de Arte Plastice "Ion Andreescu", Cluj, 1959.

Cărți publicate :

- *Mesajul culorilor* - eseuri, Editura Kriterion, București, 1987;
- *Nero, cel din papier maché* - Editura Piremon, Debrețin, 1991;
- *Reflecții* - eseuri, Editura Piremon, Debrețin, 1992.
- *Culoarea și spațiul* - eseuri despre artele plastice din Ardeal, Editura Literator, Oradea, 1992.

Expoziții personale:

- 1965 - Galeria de Artă, Oradea
- 1967 - Galeria de Artă, Oradea
- 1970 - Muzeul de Artă, Oradea
- 1969 - Muzeul Arany Janos, Salonta
- 1973 - Galeria Amfóra, București
- 1973 - Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe
- 1977 - Galeria Korunk, Cluj-Napoca
- 1979 - Muzeul Țării Crișurilor, Oradea
- 1979 - Muzeul de Artă, Cluj-Napoca
- 1981 - Galeria Neude, Utrecht, Olanda
- 1984 - Galeria Molnár, Hamburg, Germania
- 1986 - Volksbank. St. Wendel, Germania
- 1986 - Atelier des Maitres, Paris, Franța
- 1986 - Maison de la Culture, Paris, Franța
- 1997 - Galeria Korunk, Cluj.Napoca
- 1999 - Galeria Erlin, Budapesta
- 2000 - Muzeul Țării Crișurilor, Oradea
- 2007 - Galeria Abigail , Budapesta, Ungaria
- 2007 - Casa de expoziții a Galeriei Budapesta
- 2007 - Sibiu , Capitala Culturală a Europei (împreună cu Jan Leenknecht)
- 2008 - Galeria Művész, Budapesta
- 2009 - Galeria orasaneasca, Nyiregyhaza

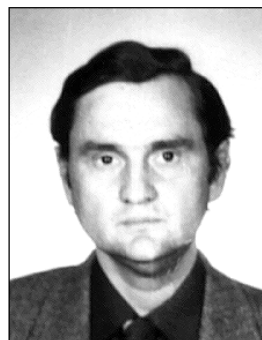
2010 - Expoziția DUO, Posticum Visual Contact, Oradea

Expoziții internaționale și de grup (selecție):

- 1969 - Expoziția Arta Plastică din România, Torino, Italia
- 1969 - "Muzica", Expoziția Internațională, Budgoszcs, Polonia
- 1972, 1991, 2000 - Arta Plastică românească Debrețin
- 1985 - Expoziția Internațională "Est - Vest", Olanda
- 1990 - Artiști orădeni, Olanda, Germania, Italia
- 1996, 1999 - Expoziția Internațională „Zidul”, Szeged, Kaposvár
- 1996 - Arta Plastică din Bazinul Carpatic, Budapesta
- 1997 - Art-Expo, Budapesta
- 1998 - Colecția de Artă Contemporană, Dunaszerdahely, Slovacia
- 1998 - Biennala de plastică mică, Arad
- 1999 - Ars Varadini, Galeria Vigadó, Budapesta
- 2000 - Miklóssy Gábor și Discipolii, Galeria Vigadó, Budapesta
- 2000 - Expoziția Internațională de Hârtie, Fonyód, Ungaria
- 2005 - Trienala de Arta Hârtiei, Kaposvár, Ungaria
- 2005 - Expozitia Academiei de Artă, Budapesta
- 2006 - Expozitia Academiei de Artă, Budapesta
- 2007 - Reîntoarcerea profesilor, Galeria Abigail, Budapesta
- 2007 - Expozitia Academiei de Artă, Budapesta
- 2008 - Expozitia Academiei de Artă, Budapesta
- 2008 - Expoziția Oradea - Debrețin
- 2008 - Profecții se reîntorc din nou, Galeria Abigail, Budapesta
- 2008 - Forumul de Artă Contemporană, Annaberg-Buchholz, Germania

Cronica teatrală

Mircea Morariu

Rabelaisian

Teatrul „Maria Filotti” din Brăila - SUFLETUL - PUNCTE DE VEGHERE de Dimitre Dinev; Traducerea - Dan Stoica; Regia - Radu Afrim; Coregrafia - Andrea Gavrilu; Costume - Ana Pavel și Cosmin Florea; Cu - Liliana Ghiță, Alin Florea, Liviu Pintileasa, Emilian Oprea, Mihaela Trofimov, Dan Moldoveanu, Monica Zugravu Ivașcu, Claudiu Urse, Adrian Ștefan, George Crintă, Neluțu Spălatu; Data reprezentației - 12 decembrie 2009

Știm bine că occidentalii s-au amuzat iar mai apoi s-au temut de instalatorul polonez. Ceva mai încolo acestuia i s-au alăturat tot felul de alți meseriași, și nu numai, din alte țări est-europene foste comuniste, astfel încât, așa după cum aflăm, dintr-o replică-cheie din piesa *Sufletul - Puncte de veghere* a dramaturgului bulgar Dimitre Dinev, tradusă în limba română de Dan Stoica și montată în regia lui Radu Afrim la Teatrul „Maria Filotti” din Brăila, ei, emigranții „călătoresc cu sculele în geantă pentru a repara Europa”. Și cu toate că acești oameni trăiesc cu teama de a nu ajunge, acolo în

Cer, „în corul emigranților”, nu întotdeauna paza bună trece primejdia rea și li se mai întâmplă să și moară. Sunt însă tare săraci, iar luntrașul Caron nu e deloc mulțumit de banii pe care îi pot ei da, așa că îi amână cât poate la trecerea *dincolo*. Drept pentru care li se întâmplă „să vadă” cum se comportă copiii, soția, colegii în ceasurile priveghiului.

La astfel de patimi e osândit bulgarul Nikodim Stavrev care, în timpul vieții, s-a căsătorit, a avut trei copii, a emigrat și care tocmai a trecut în lumea dreptilor. Pavlina, soția lui, și cei trei copii (Dobrich, Stoicikov și Todor) s-au gândit ca, din toată sărăcia rămasă după capul familiei, să-i organizeze totuși un priveghi. Un priveghi cu „invitați”, nimeni alții decât foștii lui colegi de muncă Josef Schutt, Zeko Zekov și Bora Soric. Mai apare și o bocitoare profesionistă - Sladka Srebeva - căreia toți „clienții” din lumea viilor îi spun cu tandrețe Boci- Boci. Profesionistă fiind, Boci-Boci privește la modul total dezinhibat rolul și locul ei în poveste. E expansivă, familiară, cere de mâncare, vrea băutură, e ba prietenoasă, ba vexată, pusă pe scandal și pe plecat, le

face avansuri celor trei bărbați, numai chiar nu bocește. Mai apare și o prostituată, provenită și ea, de unde altundeva decât tot din spațiul ex-sovietic? În spectacol, nu știu dacă și în text, e vorba despre o basarabeancă. După oarecare ezitări prostituata ajunge să sărute mortul. Deh, rigurile meseriei! Priveghiul se transformă în spectacol, Boci-Boci nu chiar „râde, cântă și dansează”, dar purcede la un fel de paradă a modei, Mortul cam deranjează, e luat de pe patul-catafalca și mutat la masă, unde ba stă drept, ba e pe punctul să cadă. Nevasta îi pleacă în oraș de unde se întoarce cu amantul care va fi viitorul soț și care va locui exact în același apartament, renovat de foștii colegi ai mortului. Fiindcă, nu-i așa?, viața merge mai departe!

Totul ia formei bufonadei amplificată, ba chiar poate prea amplificată, de gustul pentru comedie, în cazul de față pentru comedia neagră, al regizorului Radu Afrim. Acel gust atât de bine demonstrat și pus la treabă în *joy.mega.joy* de la Teatrul „Odeon” mi se pare a fi luat aici forme prea violente. A devenit o stihie. Vedem o parodie frenetică, gesticulații ametoare și auzim tonalități intense, toate denunțând falsa umanitate ce mimează sentimente care populează piesa. Boci-toarea își vopsește intens fața, devine extrem, extrem de expansivă, își schimbă, cum spuneam, mereu toaletele și acestea devin tot mai fistichii (au fost concepute de foarte tânărul Cosmin Florea). Interpreta personajului,

actrița Liliana Ghiță, are, în primele minute ale spectacolului, o evoluție savuroasă, numai că mai departe devine prea impetuoasă, pierde controlul, forțează zăgazurile și își plasează evoluția la limita bunului gust. E, de fapt, ceea ce se întâmplă cu întreaga montare, pe care Afrim a cam scăpat-o din mână. Regizorul pune alături lucruri bune și lucruri mai puțin bune, gaguri adevărate și găselnițe grosiere, animat de un spirit excesiv rabelaisian. E vorba despre o *nemăsură* ce afectează, poate, mai puțin felul în care își concep rolurile Alin Florea (Josef Schutt) și Liviu Pinileasa (Zeko Zekov), însă mult prea mult cel în care evoluează Mihaela Trofimov (Nadejda Prekuppenko) și Monica Zugravu-Ivașcu (Pavlina Stavreva). Emilian Oprea (Boris Soric) își rostește nu foarte inteligibil replicile, îi vedem în schimb, fără un rost artistic anume, bustul gol și tatuajele aferente. Claudiu Urse, Adrian Ștefan, George Crintă îi joacă pe cei trei băieți ai mortului, cam tâmpiți, loc pentru nuanțări rămânând suficient.

Performerul montării, actorul care m-a făcut să îl privesc fascinat pe toată durata spectacolului, e, fără doar și poate, Dan Moldoveanu, interpretul mortului. Să stai nemișcat atâta vreme, să rămâi ca atare în scenă fără nici un moment de pauză e nu doar o performanță fizică, nu doar o victorie asupra propriului trup, ci, în cazul de față, o performanță artistică ce se cuvine apreciată ca atare.

Un spectacol despre libertate

Teatrul Național „I.L. Caragiale” din București - LEGENDA MARELUI INCHIZITOR - fragment din romanul FRAȚII KARAMAZOV de F.M. Dostoievski; Regia - Radu Penciulescu; Scenografia - Dragoș Buhagiar; Cu - Victor Rebengiuc și Nikita Dembinski; Data reprezentăției - 19 decembrie 2009

Pentru profesorul Albert Kovács, prefațatorul unei relativ recente ediții în limba română a *Fraților Karamazov* (Editura Leda, București, 2004), scrierea lui Feodor Dostoievski este „un roman total”, „concluziv atât din perspectiva asupra lumii a autorului, cât și din punct de vedere artistic”. Comentatorul apreciază cu justificare că în *Frații Karamazov* „se reușește o totală cuprindere a spațiului european, din Spania până într-un oraș provincial rusesc, extinzându-se apoi până în Siberia și chiar, ipotetic, în America, și mai departe, în spațiul cosmic, unde timpul se întinde la infinit și paralele pot să se întâlnească. Imaginarul, surprins în formele reale ale vieții, și dimensiunea fantasticului întregesc acest spațiu total, permițând autorului să creeze un roman social-psihologic cu trăsături epopeice, în cadrul larg al unui realism fantastic, dar și să impună, în același timp, un plan filosofic și unul eseistic, în vederea căutării-definirii sensului și scopului vieții omului pe Pământ, a formulării problemelor existențiale, etice și estetice”.

Subscriu la aprecierile lui Albert Kovács, dar cred deopotrivă că Dostoievski a scris acest „roman total” fără a-și abandona, nici măcar o clipă, condiția și viziunea lui de rus. Cred, de asemenea, că farmecul cărții, puterea ei de seducție, își află originile în subtila întrepătrundere dintre europenism și slavism, între dimensiunea europeană și punctul de vedere specific rusesc asupra europenismului dar și asupra credinței. Și poate că nicăieri nu e mai evidentă această relație de concentricitate decât în paginile care pregătesc și în cele în care Dostoievski, prin gura lui Ivan, întrerupt, din când în când de Alioșa, povestește despre Marele Inchizitor. În care Ivan își întâlnește din întâmplare fratele Alioșa într-o cârciumă, în care după ce îi dă de mâncare, îi vorbește despre Dumnezeu și despre Satana, despre necesitatea existenței, fie și numai imagine, a lui Dumnezeu, dar și despre existența Diavolului, despre Iisus și darurile aduse de El pe pământ, despre libertate și pâine, despre liniște, răzvrătire și pâine. „Da, *pentru adevărații ruși* - îi spune Alioșa, răvășit după discuția cu părintele Zosima, fratelui său mai mare, Ivan - existența lui Dumnezeu sau nemurirea sufletului sau, așa cum spui tu, aceleași probleme privite dintr-un alt punct de vedere, sunt *probleme esențiale* (s.m. M.M.), și, deci, e normal să fie așa”. Ivan pare, la începutul discuției cu Alioșa, să-și dorească evitarea complicațiilor, a reflecțiilor filosofice-teologice în exces. „În ce mă privește, am renunțat de mult să mă mai gândesc

dacă în realitate omul este cel care l-a creat pe Dumnezeu, sau Dumnezeu l-a creat pe om”... „Drept pentru care îți declar de la început că admit existența lui Dumnezeu, o admit pur și simplu, fără nici un fel de complicații.” Pentru ca, mai apoi, Ivan să „complice” el însuși lucrurile. „Așadar, cum spuneam, admit existența lui Dumnezeu, o admit cu dragă inimă, după cum admit deopotrivă înțelepciunea ca și finalitatea lui, care ne este cu desăvârșire necunoscută; cred în ordine, în sensul vieții, cred în armonia eternă, cu care - zice-se - ne vom contopi cândva, cred în cuvântul spre care tinde întregul univers și care, fiind el însuși Dumnezeu, este în același timp aspirația către Dumnezeu, cred în toate câte mai sunt, chiar și în infinit. ...Și acum, închipuiește-ți că, în ultimă instanță, totuși eu nu accept lumea asta a lui Dumnezeu în finalitatea ei, n-o accept, deși știu că există; pur și simplu n-o admit. Nu spun că nu-l accept pe Dumnezeu, înțelegemă, ci nu accept lumea plăsmuită de el, această creație divină, și nici prin gând nu-mi trece c-am s-o pot accepta deodată”.

Aceste cuvinte rostite de Ivan în partea a doua, cartea a cincea, capitolul al treilea intitulat *Frații au prilejul să se cunoască mai îndeaproape* pregătesc mai întâi *Răzvrătirea*. Ivan ar vrea să trăiască - după propriile spuse - tot timpul în răzvrătire. Știe că nu se poate. *Marele Inchizitor*, poemul pe care nu l-a scris, ci doar l-a compus, l-a memorat Ivan și al cărui prim „cititor” va fi Alioșa, e parte a acestei răzvrătiri.

Ivan a vorbit „cu atâta însuflețire, încât se înfierbântase” iar, după aceea, „Alioșa, care-l ascultase până atunci în tăcere... se porni ca rupt din lanț”. *Marele Inchizitor* e, așa după cum scria Henri Troyat, „punctul culminant al *Fraților Karamazov* și, poate, al operei lui Dostoievski în totalitate”. Nimic mai natural, deci, decât ca literații și literatorii să revină mereu asupra acestui fragment. Ca ei să fie urmați de filosofi, ca teologii să simtă mereu și mereu necesitatea să îl reanalizeze.

Însă *Legenda Marelui Inchizitor* revine obsesiv și în teatru. Publicul românesc a avut deja ocazia să vadă două spectacole importante ce își propuneau să transcrie în limbaj teatral aceste pagini de căpătâi ale marelui clasic rus. Mai întâi versiunea lui Patrice Chéreau, apoi cea a lui Peter Brook, avându-l ca interpret pe Maurice Bénichou. Avem acum și o versiune românească datorată regizorului Radu Penciulescu, scenografului Dragoș Buhagiar și marelui actor Victor Rebengiuc. Se prea poate că revenirea teatrului asupra acestor pagini de căpătâi să se explice prin aceea că, obligați de (ipotetica) zicere a lui Malraux, în conformitate cu care „secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi deloc”, ne dorim aura religioasă. Spun *ipotetica zicere* fiindcă Mircea Iorgulescu scria undeva că a cercetat cu atenție întreaga creație a autorului *Condiției umane*, toate scrierile lui și nu a găsit nicăieri fraza aceasta atât de des citată. Se prea poate, deci, să cerșim astfel, prin *mijlocirea esteticului*, mântuirea. Dar teatrul nu poate, nu a

fost niciodată indiferent la ceea ce a răscolit, a cutremurat ființa umană și era normal să vrea să o mai facă o dată. Spectatorul are dreptul de a fi interesat și din perspectivă teologică de ceea ce vede pe scenă atunci când asistă la un spectacol ce se cheamă *Legenda Marelui Inchizitor*. Marele Inchizitor îi reproșează lui Iisus, cel revenit „în Spania, în Sevilla, în cele mai crâncene timpuri ale Inchiziției” că a venit ca să tulbure. „De ce ai venit atunci să ne tulburi? Căci venirea ta nu face decât să ne tulbure, cred că-ți dai seama”. Îi reproșează că - așa după cum spunea Gabriel Liiceanu în introducerea la audiobookul *Frații Karamazov. Discursul Marelui Inchizitor* (Editura Humanitas Multimedia, București, 2008), „după 15 secole de istorie christică, se dovedește că oferta făcută de Satana lui Iisus și respinsă de Acesta, atunci când a avut loc *Ispitirea în Pustiul* fusese una realistă”. Omul nu are nevoie imediată de „pâinea Cerului”, nu are nevoie stringentă de libertate, ci de pâine. „Cincisprezece veacuri ne-am canonit cu libertatea asta...” „Tu, însă, n-ai vrut să-l lipsești pe om de libertate și nu te-ai îndurat să primești, judecând că nu mai poate fi vorba de libertate, de vreme ce supunerea a fost cumpărată cu pâine” ... „Tu le-ai făgăduit pâinea cerească, dar, iarăși, te întreb, crezi într-adevăr că poate avea același preț în ochii stirpei omenești, nevolnice, desfrânate și pururea nerecunoscătoare, ca pâinea reală, pământescă”. Marele Inchizitor, ca întruchipare a Satanei, îi cere lui Iisus - așa după cum observă a-

celași Gabriel Liiceanu - dovezi materiale ale existenței Sale. Nu doar ipotetica, atât de lipsită de valoare *libertate*.

Pentru mine, tocmai această mereu și mereu însemnată repunere în discuție a valorii și importanței *libertății* are preț și aici socotesc că se cuvine căutat unul dintre marile atuuri ale spectacolului de la Teatrul Național din București. Întâmplător sau nu, el a avut premiera la 20 de ani de la Revoluție. O Revoluție făcută nu atât (cu toate că și) pentru pâine. O Revoluție făcută înainte de orice pentru libertate. Or, la 20 de ani de la săvârșirea ei (nu discut acum dacă a fost iarăși „o săvârșire fără desăvârșire”, ca să citez sintagma lui Dumitru Drăghicescu), copleșiți de tot felul de griji materiale, dăm prea multe semne că nu mai prețuim libertatea. Spectacolul de la Național ne pofteste să ne mai gândim o dată.

Nu e deloc simplu să pui în scenă *Legenda Marelui Inchizitor*. Nu e nicidecum la îndemână să rezumi în 50 de minute de spectacol ceea ce Dostoievski înfățișează în câteva zeci de pagini de carte extrem de dense. Nu e simplu, nu doar fiindcă nici Dumnezeu, nici Iisus, nici Diavolul nu pot fi aduși pe scenă. Ci fiindcă în roman se operează cu spații și momente temporale diferite. „Numai că și aici e nevoie de o introducere” - spune Ivan - iar această introducere e făcută grație celor rostite de copilul Nikita Dembinski care relatează venirea lui Iisus la Sevilla. Dragoș Buhagiar creează o scenografie plurivalentă. Un salon stil, cu un secrétaire. Pere-

tele din spate e în parte concordant cu aceste elemente, dar face loc și exprimării sărăciei, mizeriei.

După ce copilul se retrage, pe scenă apare personajul interpretat de Victor Rebeniuc. E bine îmbrăcat, asemenea unui om înstărit din secolul al XIX-lea rus. E ajutat de copil să își scoată paltonul. Poartă o cămașă asemănătoare clericilor catolici. Ciudat dar perfect justificat amestec între ortodoxul rus și catolicul vestic. Își îmbracă halatul de casă, bea un pahar cu apă, pune în ordine obiectele de pe măsută. Pe urmă rostește impecabil „poemul” lui Ivan. Marele actor e deopotrivă Ivan și Marele Inchizitor. Pune carne pe ambele ipostaze. Recreează complexitatea din textul romanului. Sugerează spații. Dă expresie și impune sens vorbelor. E mai întâi calm, mai apoi din ce în ce mai înflăcărat. Nu, finalul nu e ca în roman, unde „Ivan se răsuci pe călcâie și-și văzu de drum, fără să își mai întoarcă o singură dată capul”. Ostenit, personajul se așează în fotoliu, copilul - aflat până atunci pe o bancă situată pe laterală - revine în prim-plan, îl învește, îi sărută mâna și apoi dispare. Parcă mai îmbătrânit decât la început, personajul jucat de Victor Rebeniuc se trezește brusc și privește

în jur nedumerit. Pare a fi confuz, nu știe dacă a rostit acele cuvinte aieva sau doar le-a visat.

Nouă, celor din sală, ne revine misiunea de ne pune întrebări, de a răspunde aieva la ele. Întrebări despre rostul „Pâinii din Cer” și despre rostul libertății. Scrie Radu Penciulescu în caietul de sală că a montat *Legenda Marelui Inchizitor* și „pentru că socotesc că, dacă există teme filosofice de o copleșitoare importanță, ele sunt relația dintre *libertate și răspundere* (vezi Sartre) și *existența supraomului* (vezi Nietzsche), precum și toată istoria secolelor XIX și XX în care ne-am supus atâtor supraoameni”.

Aparent, dar numai aparent, spectacolul jucat la Sala Amfiteatru a Teatrului Național din București se adresează doar celor ce au citit *Frații Karamazov*. El, spectacolul, e însă pentru toți cei ce știu că nu e important doar contingentul.

Un cuvânt de laudă merită cu prisosință consistentul caiet-program întocmit de Anita Neagu și Violeta Popa, în care găsim texte datorate lui Stefan Zweig, Theodor Paleologu, Bedros Horasangian, Gabriel Liiceanu, Henri Troyat, Cristian Bădiliță, Bartolomeu Anania, Nikolai Berdiaev, George Banu, Radu Penciulescu și alții.

Revalidare reușită

Teatrul „Tamási Áron” din Sfântu Gheorghe și Biroul Egtájak” din Budapesta - MIZANTROPUL de Molière; Traducerea în limba maghiară - Petri György; Regia - Bocsárdi László; Decorurile - Bartha József; Costumele - Dobro Kóthay Judit; Light design - Bányai Tamás; Proiecții video - Sebesi Sándor; Cu - Pálffy Tibor, Mátray László; Szakács László, Kicsid Gizella, Pál Ferenczi Gyöngy, Gaizágó Zsuzsa, Diószegi Attila, Nagy Alfréd, D. Albu Annamária, Erdei Gábor, Nemes Levente; Data reprezentației - 14 ianuarie 2010

În răstimpul în care a dus lupta pentru reprezentarea piesei *Tartuffe*, Molière și-a aflat totuși răgazul de a mai șoca o dată lumea teatrală prin *Dom Juan*, un text ce lua în răspăr toate regulile clasicismului. În 1867 același Molière pune din nou pe jar nu doar teatrocrația vremii, ci și pe cei din jurul Curții Regelui Ludovic al XIV-lea, scriind și jucând *Mizantropul*. Într-un fragment cu valoare de eseu publicat în cartea *Dialog interior* (Editura Eminescu, București, 1987), Dumitru Solomon ne reamintește că Molière „făcea patul” Regelui, că acesta știa foarte bine că scriitorul „nu a fost nici pe departe cel mai cuminte copil al secolului său, ci, dimpotrivă, un obraznic și un recalcitrant”, numai că nu se temea de acest anarhist, care, așa după cum va arăta câțiva ani mai târziu într-o teză de doctorat Mihaela Mîrțu, exercita prin scrisul lui o „disidență secretă”. „Iar dacă geniul - conti-

nua Dumitru Solomon - s-a răzbunat pe micile slăbiciuni ale omului, practic a făcut-o în creație, acolo unde nu pătrund decât sentimentele mari, acolo unde Curtea regală apare, precum în *Mizantropul*, ca o adunătură vulgară de proști, palavragii și prefăcuți”. Contemporanii lui Molière au fost puși pe gânduri, unii chiar revoltați, fiindcă dramaturgul a îndrăznit să se aducă pe scenă pe sine însuși, sub numele de Alceste, iar pe infidela lui soție, Armande Béjart, încalcând astfel *les bienséances*. Critica a meditat asupra curajului lui Molière. Jules Lemaitre scria că „e în personajul Alceste ceva din Molière însuși”, Gérard Défaux observa că în *Mizantropul* tendința dintre iluzie și realitate „are tendința de a se șterge”, iar Jean Guicharnaud scria că în piesă nu e doar „un spectacol comic, ci o reflecție asupra spectacolului comic, o *révélation* cu dublu efect”.

O exegetă româncă, Alexandra Emilian, sesiza că „ura lui Alceste este tulburătoare fiindcă se simte că suferă”. E exact ceea ce se vede încă din prima scenă a spectacolului cu *Mizantropul*, montat de Bocsárdi László la Teatrul „Tamási Áron” din Sfântu Gheorghe. Un spectacol în care e limpede că regizorul vrea să experimenteze acel fel de teatru pe care l-a văzut în spectacolul cu *Orestia* de la *Deutsches Theater* și care, pesemne, i-a fost tare pe plac. Nu neîndreptățit, de altfel. Pe scena goală (decoruri - Bartha József) îi zărim pe Alceste și pe Philinte. Sunt amândoi îmbrăcați în cămăși albe și pantaloni negri, primul

e așezat pe scaun, cel de-al doilea în picioare. Discuția dintre ei se poartă pe un ton foarte înalt. E limpede că Philinte, om cu bun simț, dar și animat de spirit practic e un prieten adevărat, singurul om sincer din preajma lui Alceste. Dar sinceritatea lui e nepunctuoasă în fața radicalismului, mizantropiei excesive a lui Alceste. Puțin mai încolo își va face apariția și Célimène, în veșminte asemănătoare primilor doi (costumele sunt semnate de Dobre Kothay Judit).

Sunt astfel evidențiate cele trei tipuri de umanitate pe care le sondează piesa ca și spectacolul: mizantropul absolut, omul pentru care nimic nu e negociabil (Alceste), omul versat în ceea ce se cheamă *l'usage du beau monde*, puțin cinic, deschis compromisului, dar, la urma urmei, realist și animat de sentimente adevărate - de prietenie față de Alceste, de dragoste față de Eliante (Philinte) și ipocritul, falsul, mincinosul, „omul orientat” care e mereu pregătit să joace la cât mai multe capete posibile (Célimène). Ceva mai încolo vor apărea și celelalte personaje, cu toate asemănătoarele lui Célimène. Ele sunt majoritare. Indiciu limpede că bunul simț, rigoarea sunt în deficit. Că Alceste e un perdant. Că tot ceea ce va face de acum încolo nu va duce decât să îi grăbească excomunicarea. Fiecare dintre aceste personaje are în mână vată de zahăr, simbol nițeluş cam prea străveziu al zaharicalei zilnice în care se complac ele cu voluptate. Care le e mod de existență.

Stilul spectacolului e unul simplu, de un rafinament economicos. Decor

puțin, muzică de scenă deloc. Iată alte caracteristici ale spectacolului care se vor arăta pline de sens și generatoare de interes artistic. Și de inovație. Dacă în stagiunea 1988-1989, Valeriu Moisescu ne propunea un *Mizantrop* luxuriant, bogat în teatralitate, cu muzică executată *live* de corul și orchestra Operei Române din București, dacă în a doua jumătate a anilor '90 Tompa Gábor înfăptuia la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj un spectacol cameral, cel de acum interesează tocmai prin bogăția de semnificații ce se degajă din extrem de puține elemente extra-actoricești. Doar la sfârșit, atunci când ni-l arată pe Alceste exilat, Bocsárdi recurge la un minimum de proiecții video. În rest, încredere totală în actori, în capacitatea lor de a zămisli personaje, de a le conferi forță. O încredere justificată, cu rezultate scenice admirabile. Efortul de comunicare al interpreților e consistent, tot la fel cum e și cel de păstrare pe întreaga durată a reprezentației a jocului în forță propus încă de la început. Firește că partea leului le revine actorilor Pálffy Tibor (Alceste), Mátray László (Philinte) și Kicsid Gizella (Célimène), impecabili în rolurile încredințate. Dar și ceilalți interpreți: Szakács László (Oronte), Pál-Ferenczi Gyöngy (Eliante), Gajzagó Zsuzsa (fără cusur în Arsinoé), Diószegy Attila (Acaste), Nagy Alfréd (Clitandre), D. Albu Annamária, Erdei Gábor și Nemes Levente, prezentându-ne un cu totul alt Molière decât cu perucă și baston, fac astfel încât să ne pună pe gânduri și să ne determine să ne întrebăm cât de sinceri

suntem cu noi și cu ceilalți, cât de dispuși spre compromis și aranjament, spre negociere și tranzacție. Grație spectacolu-

lui de la Teatrul „Tamási Áron”, piesa lui Molière se revalidează în contemporaneitatea secolului al XXI-lea.

La pomul lăudat

Teatrul Evreiesc de Stat din București - MISS DAISY ȘI ȘOFERUL EI de Alfred Uhry; Traducerea - Alice Georgescu; Regia artistică - Claudiu Goga; Scenografia - Ștefania Cenean; Ilustrația muzicală - Vasile Manta; Cu - Maia Morgenstern, Mircea Rusu, Mircea Drîmbăreanu; Data reprezentăției - 23 ianuarie 2010

Spectacolul cu piesa *Miss Daisy și șoferul ei* a avut premiera în luna octombrie a anului 2009. A trecut de atunci timp suficient spre a fi scrise și citite destule cronici. Iar cum cele mai multe erau favorabile, cum și așa-zisa cronică orală era asemenea, am mers plin de speranțe la Teatrul Evreiesc de Stat, acolo unde se joacă respectiva montare. Atâta doar că pe tot parcursul reprezentației și ceva vreme după încheierea ei în minte mi-a revenit obsesiv în minte celebra zicală cu pomul lădat și sacul aferent.

Piesa, care se cheamă în limba engleză *Driving Miss Daisy*, a primit în anul 1987 premiul Pulitzer pentru dramaturgie. *Miss Daisy și șoferul ei* nu e ceea ce se cheamă un text mare, nu abordează nicidecum marile probleme ale omenirii. E doar o piesă bine scrisă, o piesă despre viață, prietenie și bătrânețe, un fel de nepretențios, deloc filosofic dar foarte omenesc hronic și cântec al vârstei a treia. Compus cu umor și delicatețe. Ceea

ce, la urma urmei, nu e deloc puțin lucru.

Daisy Werthan este o respectabilă doamnă americană de etnie evreiască, septuagenară, fostă profesoară, care a primit drept moștenire de la defunctul ei soț o avere destul de consistentă ca să-i facă viața fără griji. După ce a distrus într-un accident o mașină nou-nouță, fiul ei, Boolie, om de afaceri de succes, destinat unui succes încă și mai mare, îi angajează un șofer personal. De voie, de nevoie, Daisy trebuie să îl accepte pe Hooke Coleburn, un bătrânel de culoare, bun ca pâinea caldă, cinstit cât cuprinde și foarte adesea cu simțul umorului. Între cei doi se leagă o prietenie cu năbădăi și astfel se face că le e dat să înfrunte împreună cam tot ceea ce le rezervă viața preț de vreo 20 de ani.

Regia spectacolului este semnată de Claudiu Goga. Dintr-un scurt text scris de regizor, inserat în pliantul de sală, rețin observația cum nu se poate mai exactă potrivit căreia „dincolo de o poveste poetică și comică despre prietenie și toleranță, *Driving Miss Daisy* este pe de-o parte un eseu (pe de-o parte crud) despre ceea ce Tolstoi numea *marea surpriză a vieții* - bătrânețea - iar pe de altă parte o meditație asupra călătoriei noastre prin viață, o călătorie dificilă și imprevizibilă până la capăt pentru că, nu-i așa?, viața e cea care nu are limite, nu moartea”.

Prea multe nu a avut de făcut Claudiu Goga, dar, din păcate, a făcut

mai puțin decât ar fi fost cazul. A alcătuit ceea ce se cheamă o distribuție de succes. A apelat la Maia Morgenstern și la Mircea Rusu, pe care în urmă cu o stagiune i-am admirat pe aceeași scenă într-un spectacol intitulat *Jocul regilor*, regizat de Felix Alexa. Lor li s-a alăturat Mircea Drîmbăreanu care și-a făcut conștiincios, uneori poate prea zgomotos datoria.

Regizorul nu i-a îndrumat prea tare pe cei doi interpreți ai rolurilor principale. Nu știu cum au jucat Maia Morgenstern și Mircea Rusu la premieră. Dar la reprezentația văzută de mine nu au făcut-o deloc bine. E limpede că au „tras” la public. E evident că au îngroșat. E cât se poate de clar că nici

Maia Morgenstern, nici Claudiu Goga nu știu foarte bine cum trebuie jucată o femeie la 70 de ani, așa încât inexorabila avansare în vârstă a lui Daisy să fie prezentată progresiv. A fost absolut deranjant să o văd pe Maia Morgenstern - Daisy - la vârsta de 90 de ani, atinsă de Alzheimer, într-un fel de chiloței gen *pampers*. *Les bienséances* nu sunt o regulă valabilă strict pentru epoca clasicismului. Mircea Rusu, vopsit cu negru pe față și pe mâini, toarnă prea mult tuș în desenul personajului ce i-a fost încredințat. Atât de mult încât în loc de un desen grațios actorul a izbutit doar să scrie lăbărțat pe sugativă. Cu toate consecințele ce derivă din asta.

Cartea de teatru

Mircea Morariu

Cu gândiri și cu imagini

Liviu Ciulei
Cu gândiri și cu imagini
Igloo, București, 2009

Cu toate că a trecut ceva vreme de la apariția ei și deși mi s-a întâmplat adesea să simt nevoia să mă întorc la ea, scriu de abia acum despre una dintre cele mai bune, mai frumoase, mai importante cărți apărute în anul 2009. Cartea se cheamă *Cu gândiri și cu imagini* - Liviu Ciulei - regizor, actor, scenograf, arhitect, a fost tipărită în anul 2009, în remarcabile condiții grafice la Editura *Iglooprofil*, a fost întocmită de marele om de teatru și de film împreună cu Mihai Lupu, critic de teatru și fost secretar literar al Teatrului „Bulandra”, colaborator de o viață al Maestrului.

Mihai Lupu s-a stabilit încă din 1972 în Statele Unite, iar când Liviu Ciulei a decis să își continue activitatea pe meleaguri americane, mai cu seamă ca regizor și director la Teatrul *Guthrie*, l-a invitat să îi fie alături pe cel cu care lucrase odinioară în țară. Mai târziu, într-o comunicare la 23 iunie 1996 la sesiunea științifică cu titlul *Clasicii dramaturgiei universale în imagine românească*, Liviu Ciulei făcea o observație care explică întrucâtva relația de colaborare avută cu Mihai Lupu. „Spectacolul de teatru nu este decât rareori un creator de stil. Având un caracter sintetic, teatrul așteaptă apariția experiențelor novatoare din celelalte arte: din literatură, muzică, dans, cinematografie, pictură, sculptură, design, grafică, etc, ca să le adune ca într-un fascicol, într-un tot specific numai teatrului”. Din totul acesta, așa după cum lesne se poate înțelege, nu poate fi exclus, nu poate fi minimalizat textul dramatic. „Indiferent de stilul ales, - continua Liviu Ciulei - soluția scenică aleasă trebuie să lase

lumea piesei să respire pe scenă, să includă în regie, în decor și în jocul actorilor ideea esențială a piesei. Atunci, în mod ideal, se produce o osmoză între fizic și metafizic”. Pentru ca respectiva osmoză să se producă e, așadar, necesar să se audă, să se înțeleagă textul, să îi fie clarificate îmbinările dintre *nodurile* și *catalizele* despre care vorbeau marii critici francezi din anii '60-70, în frunte cu Roland Barthes. Așa se explică importanța pe care Liviu Ciulei, în calitate sa de regizor, dar și de director, mai întâi al Teatrului „Bulandra”, iar apoi al Teatrului „Guthrie”, a acordat-o rolului secretarului literar, *dramaturgului*. Mihai Lupu e unul dintre cei ce s-a bucurat de această încredere, iar acum, colaborând la întocmirea acestui superb album, la scrierea textelor ce însoțesc fotografiile din el, se prea poate să fi vrut să răsplătească încrederea Maestrului. Privind fotografiile, citind textele ce le însoțesc, e cum nu se poate mai limpede că ceea ce a spus Liviu Ciulei în comunicarea sa de la Academie se fundamentează pe o experiență și pe o practică de viață. În regiile lui, în scenografiile pe care le-a gândit pentru propriile spectacole ori pentru cele ale unor confrăți, Maestrul a înglobat în chipul cel mai creator cu putință tot ceea ce era valoros și novator în celelalte arte. În muzică, în dans, în cinematografie, în pictură, în design, în grafică, în sculptură, în arhitectură. Iată ce scrie Mihai Lupu: „Privind înapoi și văzând martorii rămași de pe urma scenografiilor sale, schițele de decor, machetele, fotografiile, ne dăm seama că pentru conceperea proiectelor a avut întotdeauna ca punct de plecare documentarea, căutarea unor repere istorice din arhitectură, din artele vizuale, din scenografie etc”. Astfel, pentru *Othello*, un spectacol din anul 1948 de la Teatrul Național din București, regizat de N. Massim, căruia i-a conceput scenografia împreună cu Natalia Bragalia, punctul de plecare a fost fațada scenei Teatrului Olimpic din Vicenza. Doi ani mai târziu, lucrând decorurile pentru un spectacol tot cu *Othello*, montat la Teatrul Național din Cluj de Marietta Sadova, Liviu Ciulei a folosit ceea ce aflase după ce îl descoperise pe Adolphe Appia. Când în 1961, Ciulei a regizat celebrul său *Cum vă place*, spectacol de răscruce pentru reteatralizarea teatrului, proces pe care Ciulei l-a teoretizat încă din 1956 în articolul *Teatralizarea picturii de teatru*, publicat în nr. din luna iunie 1956 al revistei *Teatrul*, spectacol căruia i-a conceput decorurile și costumele împreună cu Ion Oroveanu, Maestrul „reinterpreta spațiul scenic al teatrelor elizabetane, în special *The Globe*”. Racordul la nou e vizibil în decorul conceput tot împreună cu Ion Oroveanu, pentru un alt mare spectacol, cel cu *Opera de trei parale*,

montat în 1964. „Începând cu *Opera de trei parale* am recurs în scenografiile mele la o astfel de reprezentare frontală a decorului. Astfel, amplasarea decorului este în unghi drept, strict perpendicular, în raport cu privirea spectatorului. În mod evident, această tendință este prezentă în aproape toată scenografia de teatru din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Nu sunt sigur, dar cred că această modalitate a fost preluată din estetica ce se poate vedea în fotografia, grafica și arhitectura japoneză”.

E foarte probabil că apariția volumului *Cu gândiri și cu imagini* să fi fost prilejuită de faptul că Liviu Ciulei a împlinit în anul 2008 vârsta de 85 de ani. Cartea răspunde declaratei „formații vizuale” a regizorului. Într-un interviu inserat în cartea *Cultura spectacolului teatral* (Editura Meridiane, București, 1976), Liviu Ciulei își reiterează această formație și mărturisea: „Când concep un spectacol, simt nevoia să pornesc de la un reazem vizual. Și, în genere, cred că teatrul este o artă care se adresează în primul rând privirii”.

Cartea aceasta înseamnă, la rândul-i, un excepțional „reazem vizual” ce se adresează în egală măsură celor ce au avut șansa de a vedea spectacolele lui Liviu Ciulei, dar și celor ce, din varii motive, nu au beneficiat de un atare privilegiu. Nu mă număr, din păcate, printre cei ce au putut vedea prea multe dintre montările Maestrului. Dintre cele realizate până către sfârșitul anilor '70, doar *Furtuna*, *O scrisoare pierdută* și *Gin Rummy* îmi sunt familiare. Sigur, am văzut tot ceea ce a înfăptuit Liviu Ciulei în România din 1990 încoace - *Visul unei nopți de vară* și *Deșteptarea primăverii*, *Șase personaje în căutarea unui autor* și *Henric al IV-lea*. S-a întâmplat ca în ultimii ani să scriu două cărți, prima despre Gina Patrichi, cea de-a doua despre Ion Caramitru, ambii actori de frunte ai Teatrului „L.S. Bulandra”, al cărui director și mentor a fost până în 1972 Liviu Ciulei. În mod voit, cărțile în cauză au dorit să reconstituie în cuvinte și istoria acestui Teatru, unul în care s-au produs și s-au jucat mari spectacole, dar în care s-a exersat mereu lecția demnității. În care a fost o permanență „neliniștea creatoare”, despre care vorbea Maestrul cu ocazia discursului său de instalare în funcția de director, în anul 1963. Scenograful Radu Boruzescu scria în *Monografia Teatrului „Bulandra”*, apărută în anul 1997, că particularitatea acestei mari instituții de spectacole „era, în primul rând, personalitatea lui Liviu Ciulei, în jurul căruia totul s-a materializat, totul a fost posibil. După ani, cunoscându-l mai bine, lucrând împreună în diferite locuri din lume, am descoperit de mai multe ori același miracol. Liviu este, înainte de toate, un

bâtisseur...”. Tocmai vocația aceasta de constructor, exersată de Liviu Ciulei pe patru continente o probează albumul *Cu gândiri și cu imagini - Liviu Ciulei - regizor, actor, scenograf, arhitect*.

Având-o în mână, parcurgând-o, revenind periodic la ea, ți se întărește în minte o afirmație a Mirunei Runcan din cartea *Modelul teatral românesc* (Editura UNTEXT, București, 2000). „Ce este Teatrul *Bulandra* decât efectul de permanentă și nezdruccinată concurență a Naționalului? Un alt Național, un altfel de Național, un Național mai european, dar egal de încadrat în conștiința modelului eliadian, atât a publicului cât și a lumii artistice ca atare. Nu de puține ori, în conversații sau chiar sub semnătură, câți dintre criticii, artiștii ori intelectualii de marcă n-au tratat, în ultimii patruzeci de ani, Teatrul *Bulandra* drept adevăratul Național din București, mai ales în perioadele de scădere ale primei scene?”.

Ajuns la Teatrul *Guthrie*, dar lucrând și la alte importante teatre ale lumii, Liviu Ciulei a înfăptuit falnice spectacole. Printre ele și *Hamlet* din anul 1978 de la *Arena Stage* din Washington, socotit de critici *Hamletul* deceniului. Am aflat despre el, despre ce ar fi putut semnifica succesul lui Ciulei pentru România, dacă politrucii de la București ar fi lăsat ideologia prostească deoparte și măcar o dată ar fi prețuit valoarea, cu ani în urmă, dintr-un editorial rostit de Noel Bernard de la microfonul *Europei libere*. Am văzut acum, cercetând cartea apărută la *Iglooprofil*, imagini din respectivul spectacol. Iar din explicația dată de Liviu Ciulei am înțeles și de ce regimul de la București a refuzat să scoată o vorbă despre marea victorie artistică a regizorului român. Mărturisește Liviu Ciulei - „... m-am hotărât să plasez lumea tragediei shakespeariene într-un moment de maximă autoritate a monarhiei - sfârșitul secolului al XIX-lea. Așadar o monarhie de nuanță bismarkiană, care nu exclude posibilitatea dictaturii militare. Am ales această lume ca să arăt cum la suprafață ea reprezintă o ordine strictă, bine ierarhizată, dar în străfunduri ascunde corupția politică și morală.” Cum ar fi putut o dictatură să se lase oglindită de o altă dictatură? Sau măcar să îngăduie speculații pe această temă.

Privind, admirând, savurând, meditând la fotografiile din album, regretând că nu ai văzut spectacolele acelea aievea, ți se mai confirmă o dată adevărul celor spuse de Liviu Ciulei în interviul din 1976, interviu deja menționat: „Mergând până la limită, chiar și un teatru abstract trebuie să vorbească despre realitate și să se sprijine pe realitate. Abstract despre abstract nu există...”. Cât de actual e și azi verdictul Maestrului!

Muzica

Adrian Gagliu

Există genii: David Parsons

David Parsons

Cum va fi privită această perioadă în tratatele de istorie a muzicii de peste o sută de ani? Ce vor crede despre noi strănepoții noștri? Care vor considera ei că e curentul muzical definitoriu pentru epoca noastră? Avem oare compozitori reprezentativi pe care ei să-i rețină și să-i asculte ca pe niște clasici? O sută de ani reprezintă totuși o durată suficient de comodă pentru a decanta valorile din perdelele de fum și de subiectivitate. Dacă ne uităm doar la cele câteva secole mai recente, cele în care s-a produs muzica ascultată cât de cât în concertele noastre (e vorba aici, deocamdată, de muzica „mare”, „cultă”, „artistică”, devenită între timp academică), fiecare început de secol are un profil stilistic clar și e dominat de personalități componistice uriașe și incontestabile. La 1600 erau barocul incipient, Giovanni Gabrieli și Monteverdi; la 1700, barocul târziu, Vivaldi și Corelli, urmați în câțiva ani de Bach și Handel; la 1800, clasicismul, cu Haydn și Beethoven; la 1900, lucrurile încep deja să se complice, din cauza divergențelor stilistice, dar putem încă aproxima că impresionismul, Debussy și Ravel definesc începutul de secol XX (înainte de Schönberg, Stravinsky și Bartók). Și oricum, dincolo de unele neînțelegeri de moment, după o sută de ani fiecare dintre aceștia se bucura cu siguranță de considerația pe care opera sa o merită.

Dar în secolul trecut, mai ales după Al Doilea Război Mondial, s-a ajuns la o adevărată schizofrenie stilistică, la un peisaj muzical babilonic, cu universuri paralele de muzici radical diferite. Pe de o parte, în lumea muzicală academică, din ce în ce mai automarginalizată și mai închistată în morgă și elitism ermetic, se exhibă doar pentru inițiați tot felul de „isme” cu sisteme componistice arbitrare, de dragul originalității cu orice preț, sau se caută justificări la experimente aflate la limita suporta-

bilului. Pe de altă parte, muzica de divertisment s-a distanțat din ce în ce mai mult de procedeele care o mai făceau coerentă și expresivă, ajungând la rudimentele hip-hop-ului și ale muzicii *dance* de azi. Situația actuală e fără precedent în istorie, dacă ne gândim doar la faptul că acum 150 de ani, să zicem, muzica de dans era valsul, iar Brahms îl admira pe J. Strauss-fiul, sau că Mozart și Beethoven au scris și ei, pentru contemporanii lor, muzică de dans, în stilul lor obișnuit și îngrijit. Azi, muzica de dans e remixată de DJ-i, cu un ritm de percuție continuu și abrutizant, peste câteva resturi de sunete electronice fără armonie, fără bas, fără nimic. Sunt doar câteva exemple dintr-un noian amestecat de curente, stiluri, maniere, experimente, „industrie muzicală” și comerț (și n-am pomenit de manele, rock-ul cu diferitele lui orientări, jazz, *world music*, *fusion*, pop-ul mai mult sau mai puțin imbecil etc., etc.).

Deci, în acest climat polistilistic și eclectic, mai există compozitori geniali? Sau geniul e apanajul secolelor trecute, la adăpostul comod al trecerii timpului? Sau e o invenție romantică idealizantă, fără legătură cu realitatea? Suntem de acord ce înseamnă de fapt compozitor genial? Deocamdată, acceptând totuși termenii discuției fără a-i putea defini, să admitem că Bach, Mozart și Beethoven sunt geniile muzicii, fiindcă aproape tot ce au compus la maturitate e de cea mai înaltă valoare. Ar mai fi apoi acei mari compozitori care au fost de multe ori atinși de geniu, ca Handel, Haydn, Schubert, Brahms, Wagner, Mahler sau Bruckner. Dar care sunt geniile vremii noastre? Dutilleux, John Adams, Tavener, Rautavaara, Arvo Pärt, Sofia Gubaidulina, Philip Glass? În afara unui cer restrâns de specialiști, aceste nume, deși laudate de critici, trezesc doar întrebarea „La ce echipă joacă?”. Cam atât despre impactul acestora asupra publicului. Fiindcă, fără a cădea în populisme, să admitem încă faptul că muzica se adresează totuși unui public, chiar dacă popularitatea nu e neapărat un indiciu al valorii (mai nou e chiar invers). Până și „neînțelesul” Beethoven și-a avut publicul lui entuziast, uneori chiar numeros, deși nu se compară din acest punct de vedere cu Beyoncé, dar muzica lui e evident incomparabilă cu a ei. N-ar fi însă păcat să fim reținuți de istoria muzicii drept epoca lui Beyoncé?

Și-atunci, poate că mijloacele de expresie ale tradiției muzicale europene „clasice” și-au epuizat resursele, luând-o pe o direcție greșită. Poate că peisajul muzical „academic” de azi e anchilozat în trecutul perceput și-acela deformat și în prezentul mecanicizat, pentru că a uitat să vorbească și pe limba inimii publicului. Poate că s-a îmbâcsit de propria autosuficiență și a uitat că „arta ne cere să nu stăm pe loc” (Beethoven). Nu cu jocuri nebunești fără finalitate și ecou, pretinse experimente, ci cu explorarea continuă a lumii sunetelor și a sufletului. De exemplu, în

loc să tortureze instrumentele acustice din orchestra simfonică (în forma în care s-a constituit ea acum vreo sută de ani) pentru a obține noi sonorități bizare care să mascheze lipsa de substanță muzicală și sufletească a lucrărilor lor, de ce nu-și pun compozitorii contemporani academici întrebarea: ce ar face Bach dacă ar trăi azi? Ar chinui tot clavicordul și clavicordul, punându-le pe corzi hârtiuțe și bucăți de cauciuc, cum făcea John Cage cu pianul, sau ar experimenta instrumentele electronice? Bach era un om curios, la bătrânețe a încercat primele pianе, iar instrumentul lui preferat, orga, era unul dintre aparatele cele mai complexe și avansate tehnologic din vremea lui. Nu l-ar reține nimic de la a folosi sintetizatoarele sofisticate de azi, unele ajunse la performanțe timbrale inimaginabile până acum doar câțiva ani. Iar evoluția pe plan organologic poate stimula și ea într-o anumită măsură evoluția gândirii muzicale. Chiar dacă timbrele neobișnuite nu trebuie să fie un scop în sine sau o diversiune de la esența compoziției respective, ele pot stimula geneza unor concepții muzicale originale, atunci când există talent și gândire muzicală, evident.

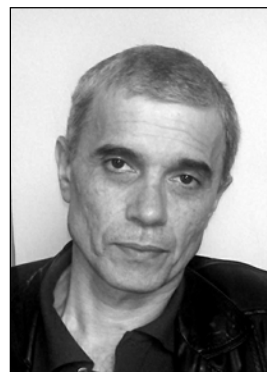
Este cazul muzicii electronice (al celei de calitate, fiindcă și aici proliferază o pleoră de muzicieni mai mărunți și chiar de veleitari mișunând printre picioarele câtorva coloși ca Vangelis, J. M. Jarre și Klaus Schulze – apropo, aceștia din urmă, culmea, umplu și stadioane și săli la concertele lor). Deși există și aici o multitudine de curente, e elocvent deocamdată, în acest context, mai ales subgenul Ambient, fiindcă e o ilustrare a modului în care dezvoltarea unor instrumente noi se stimulează reciproc cu evoluția unui nou mod de a concepe muzica. Cu rădăcini diverse, în futurismul de acum o sută de ani, în Satie, în experimentele lui Cage, în minimalismul lui Glass și Steve Reich, în muzica electronică academică a lui Stockhausen, în rock-ul psihedelic al grupului Pink Floyd, în muzica New Age și mai ales în Brian Eno, acest curent muzical nu e încă parte din „*main stream*”, deși e bine văzut de critică, își are publicul lui fidel și consistent, iar influențele lui s-au făcut simțite la mulți artiști și în alte genuri. Atmosfera „spațială”, statică și contemplativă, mai ales prin isoane și alte pedale, precum și accentul principal pe calitate timbrală a sunetelor și a texturilor sonore în detrimentul unei aglomerări de evenimente sonore ca în muzicile clar tematice, fac ca astfel de compoziții să fie ori doar un fundal („*ambient*”, „*elevator music*”), fie, în cazul auditorului pregătit și atent, dar și al unei piese valoroase, declanșatorul unei atitudini de tip Zen, de explorare interioară detașată a peisajelor sonice („*soundscape*”) tipice acestui stil. Probabil de aceea astfel de piese nu sunt pentru oricine, fie că ne referim la compozitori, fie la auditori.

Printre cei mai valoroși reprezentanți ai acestui stil se află compozitorul și producătorul neozeelandez David Parsons, un fost baterist de jazz-rock, influențat puternic Ravi Shankar și de muzica și spiritualitatea Asiei de Sud-Est și ale cărui 14 albume de Electronica Ambient de până acum au întrunit elogiile, de multe ori chiar superlative, ale criticilor și publicului. Unele albume ale sale mizează din plin pe culoarea locală, exploatănd electronic sau chiar inserând înregistrări de *gamelan* indonezian sau incantațiile cu armonice inferioare ale unor călugări budiști tibetani din exil. Dar cele mai bune, după modesta mea părere cel puțin „Himalaya”, „Dorje Ling” și „Yatra”, pot fi considerate lejer capodopere în acest gen (și nu numai) și lucrări de o ținută spirituală deosebită. Pentru a le savura e nevoie doar de calm interior și de răbdarea de a explora calitatea timbrală a fiecărui sunet, e un alt mod de a asculta și de a concepe muzica, facilitat enorm de noile sintetizatoare cu tonuri evolutive; astfel, efectul ca de transă, de o frumusețe indescriptibilă, e asigurat. Așa că în aceste vremuri agitate de arbitrar, banalitate și urâțenie, elevația spirituală a unor astfel de muzici poate fi o lumină călăuzitoare. E oare Parsons un muzician genial? Cu siguranță a fost atins de geniu cel puțin în câteva piese, dacă geniu înseamnă a-l ridica pe auditor deasupra condiției sale obișnuite, mai ales dacă o faci cu mijloace artistice atât de simple în esență. Aparent, e surprinzător de simplu să compui o astfel de muzică, de aceea e și atât de greu să compui o astfel de muzică de calitate dacă n-ai un reper (o spune autorul materialului pentru patru albume de Electronica Ambient românești). „Marile adevăruri sunt simple, dar ajungi la ele doar după ce te hrănești cu esențe” (Brâncuși).

Poate că această muzică a apărut prea devreme, dacă ne uităm la peisajul dominant la ora actuală, ca și cea a lui David Hykes sau a Lisei Gerrard (aceștia sunt cazuri speciale prin accentul pus pe vocalitate, dar cel puțin la fel de valoroși). Sau poate că nu. Poate că e exact memento-ul de care aveam nevoie mai mult decât oricând, ca să ne amintim că muzica nu e o carieră, nu e o meserie, nu e o rutină, nu e o industrie, nu e un show, nu e un privilegiu, nu e o distracție, nu e o afacere, ci rostul muzicii e să ne facă mai buni, să ne ridice deasupra a ceea ce suntem de obicei.

Local Kombat

Alexandru Seres

O supradoză de mainimic

Întâlnirile orădenilor cu Ioan Moldovan sunt numeroase, ele având loc îndeobște fie la lansările de carte ale confrăților, fie pe la diverse expoziții, unde poetul este invitat, în calitatea sa de critic, pentru a lua cuvântul. Mai rare sunt însă prilejurile în care *poetul* Ioan Moldovan are ocazia de a dezvălui publicului câte ceva din producția laboratorului său liric. Tocmai din această pricină, anunțul Cenaclului de la Biblioteca, potrivit căruia, la începutul lunii februarie, iubitorii de poezie erau invitați la Seminarul de Poezie Contemporană spre a asista la lectura poemelor lui Ioan Moldovan, a produs oarecare freamăt în târg.

Curiozitatea fanilor a fost răsplătită cu asupra de măsură de poet, care a delectat auditoriul timp de aproape o oră cu poeziile sale. Practic, autorul și-a lecturat aproape toate poemele din volumul, aflat în pregătire la Cartea Românească, *Mainimicul*. Întrucât cartea va fi însoțită și de un CD, pe care poeziile vor putea fi și ascultate în lectura poetului, bănuim că Ioan Moldovan a folosit ședința de cenaclu drept repetiție generală înaintea lecturii din studioul de înregistrări.

Citirea unui volum întreg de poeme a descumpănit în așa măsură auditoriul încât luările de cuvânt ulterioare au stat, aproape fără excepție, sub semnul unui adevărat șoc cultural, suferit în urma unei supradoze de lirism, astfel că unele enunțuri critice au creat impresia că s-au născut sub imperiul dicteului automat sau chiar al delirului narcotic.

„Poetul își împinge deficitul existențial în provizoratul dezolant al mainimicului, care de fapt nu este mai puțin decât nimicul, ci dimpotrivă”, crede Al. Sfârlea, potrivit căruia „sinele poetului cunoaște surpări și implozii ale derizoriului, privit în ochi cu un fel de resemnare și oboseală”. Au existat însă și alte păreri. „Mi se pare tulburător că viziunea

sfârșitului, care e predominantă în aproape fiecare poem, izvorăște chiar din cuvânt, din vers”, crede Dana Sala, care îl privește pe Ioan Moldovan ca pe un fel de „Iov al poeziei”, pe când Dan Popescu se întreabă dacă nu cumva transpare din aceste poeme și un „anumit farmec al resemnării”. Pașcu Balaci, dimpotrivă, vede în poezia lui Ioan Moldovan mai degrabă latura apolinică, „plăcerea de a surprinde micile plăceri ale vieții” (?), pe când Lucian Scurtu constată că această poezie este una elaborată, „aureolată de o asprime blândă, bonomă, așa cum este și poetul, a cărui existență este o apocalipsă, redusă la mici întâmplări meteorice, cotidiene.” Cătălin Șușu a tras practic concluzia la toate enunțurile anterioare, declarând sentențios: „Este o poezie tonică, stenică, a unui om puternic, nu a unuia disperat, mainimicul însemnând de fapt mai mult decât nimicul”.

La primire

Ioan Moldovan

ȘTEFAN BOLEA avea nouă ani când eu plecam, în 1989, din Baia Mare, unde el s-a născut. Acum trăiește la Cluj, unde eu am copilărit și școlărit, până am plecat, în 1976, la Baia Mare a Maramureșului. El e scriitor și jurnalist, redactor-șef al revistei on-line „EgoPHobia”, docorand al Facultății de Studii Europene, dublu licențiat în Filozofie și Studii Europene, un tânăr cărturar, ce mai. A debutat cu *Ontologia negației* în 2004, iar în 2005 a debutat ca poet la editura Vinea cu volumul *Război civil*. De curând am primit cea de-a doua carte de poeme a sa, *Noaptea instinctelor*, apărută în 2009 la Brumar. Încă din poemul liminar, *Cultură*, tânărul Ștefan se arată furios, în plină fază de mepriză față de lume (și cultură), de la origini până în prezent: „când am intrat în librăria universității/ mi-a venit să arunc o damigeană de benzină/ peste rafturile de douămiști/ și să las un zipp surrând/ pe la spate// apoi m-am gândit că ar fi mișto/ să bruiez frecvența tv cultural/ și să înlocuiesc tonurile post-coital-comuniste ale/ moderatorilor/ cu mugete proletare din filme porno// sau o canonadă neutră de lătrături/ sau icnetul defazat pe care îl face un animal minuscul/ când îi zdrobești cutia crani- ană// seara la filarmonică am intrat prin culise/ cu un aparat de tuns iarba/ și am crăpat meticulos contrabașii// ieșind de la teatru/ m-am gândit că toată isteria actorilor de doi bani/ poate fi

calmată cu cincisprezece traversări pe roșu/ consecutive/ într-o intersecție aglomerată/ sau cu un adevăr sau provocare/ jucat cu mărfarul”. Evident, toate astea au fost gândite doar, dar cu un anumit rost: acela de a scrie poemul/ poemele. Războiul său civil și cultural mi se pare purtat după scenariul din *Anxietatea influenței* de Harold Bloom. Ștefan Bolea este un poet în plină desfătare: intelectul său vivace dă iama în noaptea instinctelor încercând să scoată un spectacol de dresură cât mai palpitant.

*

HORIA DULVAC ne dăruiește în *Efect Doppler* (Editura Scrisul Românesc, Craiova) două ample poeme, pentru că scriitura prozastică nu e decât instrument stilistic. Un poet admirabil, cu o bogată înzestrare sufletească și cu o rafinată știință a construcției poetice, ținându-și cititorul de bună credință în miezul textului, acolo unde percepția realului și imaginația posibilului își dau mâna spre a-l face pe cel atent un complice al aventurii lirice. Cele două pseudo-proze, *Efect Doppler* și *Craiova domnișoarei Topuzu*, se nutresc, secvență după secvență, din obsesii, amintiri, trame, reverii, cogitații, observații realiste și judecăți morale, ca un fel de compoziții muzicale cumulative rulând după (i)logica visului. O paranteză la pagina 54: „Atenție, nu lăsa să îți scape

nici un vis neelucidat!”. Firește, nu e vorba de crima elucidării lichteriene, ci de buna folosire a visului/ visurilor pentru generarea-regenerarea poeziei.

*

SILVIU GONGONEA, *Încălzirea mâinilor*, Aius Printed, 2009, Craiova. Cu această carte, Silviu Gongonea își dă, asemeni ucenicilor breslelor de odinioară, examenul de maturitate. Acum, maestrul (maestrul), colegii, rudele, prietenii sunt lăsați la o parte, ba chiar deoparte, nu însă și departe, și, fiind singur cu sine și cu proiectul său numit poezie, tânărul se face matur și iese în lumea nesfârșită și nesfârșit de felurită a poeziei cu lucrarea sa.

„Încălzirea mâinilor” poetului este, simbolic vorbind, gestul prin care poezia poate fi însuflețită și adusă spre ceilalți, în înfățișări ale frumuseții care suprapun miraculos „o bucată de folie” – sau pur-și-simplu foaia de scris – cu „o fetiță/ căreia nu i-a mai fost nici teamă nici frig” sau cu orice alt fel de făt-frumos al cântecului liric.

Silviu Gongonea scrie firesc, calm, concentrat, fără grimase teribiliste, cu o liniște a expresivității ce se nutrește din sinceritatea confesiunii și din sensibilitatea divers ultragiată a unui suflet compătimitor și idealist, poemele vieții imediate, ale lumii în care oboseala nu încetează a lucra, ale micului oraș cu toate ale sale, inerte, banale, ciudate, abstruze, deconcertante, exasperante, deprimante etc. etc. ; imagini, scene, personaje (de regulă, marginalii, cam aceiași despre scriu, bunăoară, Ion Mușeșan, Nicolae Coandă, Ioan Es. Pop, Ștefan Manasia) trec clip după clip în poemele lui Silviu Gongonea transmițându-ne „foșnetul vizibilului”, sângerările realului, concretețea locului anume

(Drăgășaniul nu e însă nici Spoon River, nici Jucu Nobil, nici Cantonul culinare), muzicalitatea de violoncel a locurilor psihice, melancoliei, duiosii chiar, mâni stăpânite, neliniște, liniște, neliniște iarăși.

Alte texte, respirând economicos, comunică viața domestică a cuplului tânăr, cu exaltările, crizele, inerțiile și iluminările ei, vorbesc despre „locul mic” din cotidianul cel mai nepoetic, din care, brusc, sare, sub privirea poetului, „un lucru necesar/ dar nefolositor”, care ce poate fi decât însăși ea, poezia.

*

ȘTEFAN MELANCU adună *Elegiile toamnei* (Ed. Dacia, 2009, colecția „Poetii Urbei”) în trei secvențe: *Intrarea sub toamnă*, *Post-scriptum I* și *Post-scriptum II (Lângă Ulise)*. O carte anterioară de poezii se intitula *Elegii întâmplătoare* (1995). Ajuns acum la un „armistițiu” lăuntric, poetul clujean rostește domol, post-blagian, povestea sufletească, fără mari zvârcoliri, a sentimentului general al melancoliei autumnale care înlăcrimează privirea și coboară în șoaptă rostirea. O sfiiciune de amurg cumintește fostele trufii intrate în judecata înțeleptirii devenite ea însăși principal viaticum. Somnia stărilor emoționale dă versurilor sonorități de violoncel: „Dormi și lasă ploilor/ dorul în loc de tremur mocnit - / învelită în visele-nod/ și-n alte anotimpuri// învață-mă astfel măcar o dată/ neliniștea ce doare și / picură-n somn// cuminte să fiu spre/ mine însumi venind - / în târziu.” Poetul e melancolic precum Ulise demult ajuns acasă, dar abia acum realizând, de fapt, experimentând faptul că există și acest eroism al nostalgiei trecutelor aventuri ale vieții.